

Kako s planiranjem ujeti resničnost?

Pravijo, da bo kave še manj, kot je imamo, in da bo to gotovo pomagalo, da zvezni načrtovalci ne bodo iz kavine uselidine »napovedovali« razvojnih ciljev in pogojev gospodarjenja. Ta nekoliko strupena domislica ima svoje opravičilo v dejstvu, da se je kmalu po sprejemu družbenega plana Jugoslavije za tekoče plansko obdobje izkazalo, da so bile predpostavke, na katerih je plan temeljil, precej nerealne. Zdaj pravijo, da ni bil prilagojen dejanskim razmeram. Tako je bila v prvih dveh letih tekočega planskega obdobja dosežena stopnja rasti družbenega proizvoda le 1,1 odstotka (načrtovano je bilo 4,5 odstotka), industrijske proizvodnje 2,1 odstotka (načrtovano 5 odstotkov), izvoz se je povečeval po stopnji 4,4 odstotka (načrtovano je bilo 8 odstotkov), povprečna inflacijska stopnja, merjena s povprečno rastjo drobnoprodajnih cen je bila približno 35 odstotkov (načrtovano je bilo 14,4 odstotka)...

Zdaj, očitno malo bolj izkušeni zvezni načrtovalci, previdneje napovedujejo za prihodnji dve leti in tja do 1990. leta stopnje gospodarske rasti (dva odstotka), industrijske izdelave (3), kmetijstva (2,5), zaposlenosti (3), investicij (en odstotek), splošne in skupne porabe (en odstotek), vendar pa precejšnjo rast izvoza (20 odstotkov) in uvoza (10 odstotkov). Rast življenjskega in družbenega standarda pa načrtujejo dva oziroma odstotek. Če upoštevamo zdajšnje težke razmere in precej težje pogoje gospodarjenja doma in na tujem, gre spet za dokaj ambiciozne cilje.

Skoraj vsak dan se srečujemo s stališči in mnenji, da bi morali največ nevednosti v našem gospodarstvu reševati že s planiranjem, pri tem pa bolj kot do zdaj upoštevati delovanje trga in ekonomskih zakonitosti. Nenehoma se srečujemo tudi s trditvijo, da bi morali zaradi prepogostega spreminjanja gospodarskih razmer, doma in po svetu, planiranje sploh odpraviti, saj načrtovanje razvoja ne sme biti poskus, da bi z administrativnimi posegi nadomestili ali spreminjali tržne in ekonomske zakonitosti. Nekje sredi med tema dvema prepričanjema pa je ugotovitev, da mora planiranje omogočiti, da trg učinkuje normalno, da se na njem uveljavljajo prave vrednosti in da v takih odnosih organizacije združenega dela postajajo poslovno in samoupravno samostojne.

Plan je kljub vsem sistemskim spremembam ostal v pristojnosti državne uprave in ima zato precej administrativnih lastnosti. Planiranje je pri nas nerazvito, zanemarjeno in zapuščeno. Lotevamo se ga bolj normativno in manj vsebinsko, pa vendar vemo, da bližnje ali daljne prihodnosti ni mogoče določiti brez dobrega in vsestranskega načrtovanja, na znanstvenih temeljih. Če plan ni pravi, je povsem nepotreben. Spremembe sedanjih planov, programa dela in razvoja bi morale biti sad uresničevanja programa ekonomske stabilizacije. To bi moralo veljati za vsako okolje in za vse načrtovalce. Gre torej za korenit popravek dosedanjih planov in prepričan, zlasti pri porabi in naložbah.

Zaradi vpliva svetovnih gospodarskih razmer, še bolj pa zaradi naših slabosti, je prišlo do stagnacije v razvoju proizvodnih sil in pri dograjevanju novih proizvodnih odnosov. Tudi planiranje je enake usode. Prakticizem je tudi storil svoje. Plan smo vseskozi uporabljali bolj zato, da je opravičeval (in potrjeval) porabo, avtarkijo in ekonomske spodsrljaje.

Namesto da bi prihajalo do združevanja dela in sredstev, torej do delitve skupne razvojne usode, se v gospodarstvu srečujemo s parcelizacijo, družbena nadgradnja raste (in tudi nje stroški), vse to pa povzroča padec ekonomske uspešnosti – produktivnosti, ekonomičnosti, rentabilnosti, likvidnosti... Po drugi strani je vsako močnejše navezovanje na trg in njegove zakone tudi za nekatere vodilne jugoslovanske ekonomiste skorajda enako izdaji socializma. Trdijo in zagotavljajo, da je plan, avtoritativen in vseobsegajoč, tisto, kar potrebujemo, in že nam bo šlo bolje.

Nobenega dvoma ni, da je plan, kot ustanova in dokument, družbi in gospodarstvu potreben. Vendar mora plan hkrati natanko odražati vse tiste specifičnosti, ki so dane za gospodarski sistem in smeri razvoja socialistične samoupravne jugoslovanske družbe.

Vgospodarskem modelu, kjer sta trg in plan vzporednici, so nujna prepletanja, ki se nenehno dopolnjujejo. Plan mora spremljati in določati pogoje, ki vplivajo na strategijo razvoja domačega gospodarstva; vse odločitve pa mora gospodarstvo sprejemati samostojno, s tem, da strne plan kot strateško zasnovano in trg kot razvojno in neposredno stvarnost. Plan ima torej nalogo, da določi dolgoročne programe razvoja, da na temelju izbrane strategije in smeri razvoja določa dolgoročne in srednjeročne programe razvoja in jih časovno razvršča. Dejstvo pa je, da smo do zdaj v Jugoslaviji načrtovali samo petletno in sprejemali resolucije o uresničevanju plana le letno. Kar pa je še pomembnejše – potek spreminjanja (rebalansa) plana in resolucije o ekonomski politiki je prezapleten. Kadarkoli se ga lotimo najprej bijemo plat zvona in ustvarjamo vtis »izrednega stanja«, namesto da bi omogočili tekoče in stalno prilagajanje plana in politike razmeram, v katerih ju uresničujemo. Prav to pa je nujna odlika slehernega sodobnega plana in sleherne dobre gospodarske politike, še zlasti če upoštevamo nestalne razmere.

Precejšnje pomena plana ogroža samostojnost gospodarstva, zlasti ko želimo, da bi trg postal osnovno torišče za organiziranje domačega gospodarstva, ko želimo, da bi prav na trgu oblikovali, primerjali in popravljali temeljne razvojne kriterije in cilje. Prav zato bi morali plan in planiranje razbremeniti številnih tekočih poslov in jima omogočiti, da bi opravljala svoje pravo poslanstvo, ne pa da načrtovalce silimo, da nenehno posegajo po novih predpisih in »proizvajajo« neskončno dolge regulativne in normativne kompozicije ukrepov.

Plan v jugoslovanskih razmerah pomeni torej ustanovo, ki se ukvarja z dolgoročnimi razvojnimi opredelitvami in tržnimi vplivi, pa ne zato, da bi vplive trga nadomeščala, marveč zato, da bi omogočala gospodarstvu, da se tržnim pogojem kar najbolje prilagodi.

Ko torej govorimo o opiranju na lastne sile, ko smo se trdno opredelili za trajnejše povečevanje izvoza, zlasti na konvertibilni trg, ko vemo, da lahko le tako izboljšamo svoj položaj v mednarodni delitvi dela, ko se zavedamo, da moramo namesto sedanjih 15 prodati tujini 40 odstotkov letnega družbenega proizvoda, bi morali npr. planiranje takoj usmeriti k oblikovanju nove izvozne strategije. Organizirati izvoz pomeni organizirati domače gospodarstvo na spremenjenih načelih, kot so sedanja, to pa je tudi strateški razvojni element. Vzporedno s povečanjem izvoza mora potekati boj za stabilizacijo. Planu stabilizacije in planu izvoza sledijo plani zaposlovanja, plani investiranja v posamezne dejavnosti in podobno. Vsi ti plani oz. cilji zdaj še niso strogo opredeljeni, niti niso natanko določeni roki za njihovo uresničevanje. Ne kaže jih sicer časovno določiti, ne letno ne petletno, temveč funkcionalno, glede na tržno-planske razmere in možnosti. Nekatere plane letno, za uresničevanje drugih pa bo mogoče potrebno več desetletij. Torej ni nikakršnega opravičila, da se letnega ali petletnega načrtovanja držimo kot pijanec plota in da potem nenehno načenjamo polemike o tem, zakaj takšnih planov ne uresničujemo. Nobenega dvoma ni, da tržne zakonitosti pogosto niso ravno takšne, kot si jih družba želi, in da pač ne spodbujajo uresničevanja zastavljenih razvojnih ciljev. Vendar pa smo vedno, kadarkoli je prišlo do navzkrižja med tržnimi dogajanjem in tistim, kar smo hoteli doseči, ravnali tako, da tržnih dogajanj nismo hoteli upoštevati, da smo jih skušali preprosto suspendirati. Vendar so tržne zakonitosti, tržne danosti vselej učinkovale hudo zoprno. Plan zato mora nenehno spremljati pojave na trgu.

Do konca tega stoletja bomo morali zgraditi kakovostno skorajda povsem novo gospodarstvo, sodobnejše in uspešnejše. Načrtovalci pravijo, da bo čas do konca tega srednjeročnega obdobja in prihodnjega čas sanacije, preživetja, normalizacije in prilagajanja, pa tudi čas korenitih proizvodno planskih preoblikovanj in prestrukturiranja. Več kot 80 odstotkov sedanjih izdelkov in storitev, tehnologije in opreme, kadrov in organizacijskih oblik bi morali zamenjati z novimi, precej bolj racionalnimi in produktivnejšimi rešitvami. Načelo racionalnosti, poslovne in zlasti devizne uspešnosti, splošne učinkovitosti in napredka bo sestavni del napovedanih stabilizacijskih sprememb. To pa hkrati pomeni, da bodo morali biti naši razvojni programi, torej zlasti jugoslovanski srednjeročni družbeni plan, pa plani republik in pokrajin, bolj prežeti z realnostjo in da se bodo morali bolj odlikovati s samoupravnostjo.

IVAN VIDIC

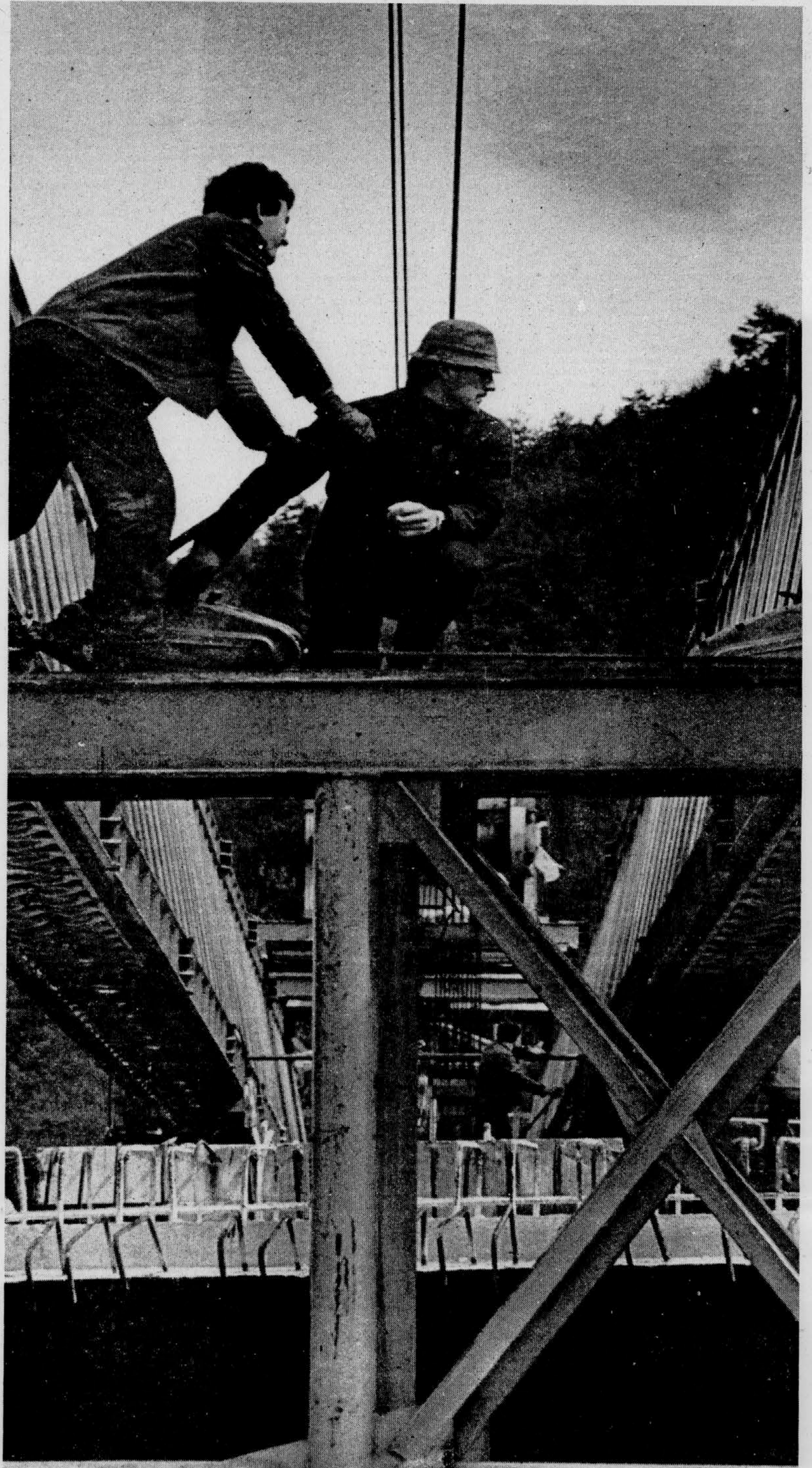

Foto: Miško Kranjec

Lesu imamo veliko, vendar kljub vsemu premalo za industrijo

Tema tedna o sečnji naših gozdov

Poštni predal 29 **12**

Bojana Jager

Veliko vprašanj za razpravo

Družbeni dogovor o dohodku

Ivo Zorič

Ne gre le za javno tribuno

Še premalo sekcij SZDL

Janko Lorenci

Shehu Shağari

Portret tedna

13

Optimizem z veliko pridržki

Okrogla miza o letošnji turistični sezoni

na Obali in v Istri

Peter Potočnik

Navček za reško rafinerijo?

Naftno gospodarstvo

Igor Žužek

Veliki načrti s tobakom

Barley iz Beče krajine

14

Murjeta Šostarič

Trava je od nekdanj cenjena

krma

Pašne skupnosti v Sloveniji

15

Boštjan Zgonc

Manj razprav o prihodnjih

počitnicah

Aktualen pogovor

Milovan Dimitrić

Suhe robe ni brez Ribničana

Samosvoj obrtnik

15

Vesna Marinič

Skrivnost splitske družine

Gledališče poleti

Vilko Novak

Zakaj moči levičarska

inteligenca?

Francoska polemika

16

Jožica Grgič

Hud boj za slovensko

akademijo

V ogledalu časa

16

Marjan Sedmak

Pol stoletja star model je

zastarel

Reforma v SZ

Mojca Drčar-Murko

Orwellov Veliki brat na vratih

Osebnost izkaznice – elektronski ključ

Dragiša Bošković

Ali zakoni veljajo tudi čez

mejo?

Ameriško-švicarski spor

17

Tonja Slokar

Uporabna, toda za zdaj tudi

predraga

Izkušnje s sončno energijo

Stane Trbovc

Rezultat bo bolj pomemben od

kolajne

Evropsko prvenstvo v plavanju v Rimu

Gérard Simon Cohen

V izvoz kot na vojno

Ozadje japonskega čudeža

18

Plečnikovi dnevi so bili

prikazani pristransko

Prejeli smo

19

Nesmiselne so primerjave med našo in tujo atletiko, ker so temelji različni

Anketa po prvem svetovnem prvenstvu v atletiki

Čiška hunta se pogreza v nasilje

V žarišču

Jug Grizelj

La Fontaine je živel v drugih

časih

Od sobote do sobote

20

poštni predal 29

Delo, 24. marca V soboški bolnišnici bi potrebovali 29 specialistov

V sklopu je prej zgrajenih bolnišničnih objektov regionalnega značaja je v dokaj kratkem času zrastle največje objekte – zgradba kirurgije. Z dokončanjem tega objekta bo soboška bolnišnica dokončno dograjena. Tega dosežka se ne veselijo le zdravstveni delavci, ki delajo v sedanjih nad sto let stari kirurgiji v slabih razmerah, veselijo se ga in ponosni smo nanj vsi prebivalci Pomurja, saj je zrastle iz samoprispevka in posebne prispevne stopnje iz dohodka za zdravstvo.

Vendar Pomurci kljub pripravljenosti ne bi bili sami sposobni zbrati toliko sredstev. Računali so na republiško solidarost. Že nekaj srednjeročnih obdobij prispevajo zanjo vse občinske skupnosti pri republiški zdravstveni skupnosti. Iz teh sredstev so bili sofinancirani vsi do sedaj zgrajeni bolnišnični objekti in mnogi objekti osnovnega zdravstva. Tako je bilo tudi v Pomurju. Do težav je prišlo pri gradnji kirurgije. Po republiškem planu naj bi jo začeli graditi v minulim srednjeročnem obdobju. Takrat smo v Pomurju sprejeli tudi prvi samoprispevek. Po referendurnem programu naj bi ga uporabili za investicije v šolstvu, v zdravstvu pa predvsem za gradnjo kirurškega oddelka. Toda v republiki je bil dogovor drugačen. Republiška sredstva, namenjena za solidarost, so se lahko uporabljala le za dograditev objektov vesloveskega pomena, to je za Univerzitetni klinični center in Onkološki inštitut ter za investicije v osnovnem zdravstvu. Čeprav Pomurci s tako odločitvijo nismo bili zadovoljni, smo se z njo spriznili. Sredstva, ki so se samoprispevkom zbirala, so gospodarimo trošili za druge vzporedne objekte, ki so bili ob bolnišničnih nujno potrebni. Res je, da so iskali krivica za to, ker soboška kirurgija (bilo je to zadnji bolnišnični objekt) ni dobila mesta v srednjeročnem planu. Slišati je bilo tudi očitke zaradi zamud pri pripravi načrtov.

Gospodarske težave so se kopičile, vse težje je bilo zbrati denar. Celotno občino je bilo zaskrbelo občinsko zdravstvo, da hoče imeti na vratih kirurgije zlate kljuko. Potem so načrte spremenili in pristojna komisija pri republiškem komiteju za zdravstvo in socialno politiko jih je potrdila. Srednjeročno obdobje je izdelano, z njim pa tudi na referendumu sprejeti samoprispevek. Pripravljati se je bilo treba na referendum za nov samoprispevek, ki pa so ga lahko razpisali šele, ko se bilo znano, da bodo za soboško kirurgijo namenjena republiška solidarnostna sredstva v tekočem srednjeročnem obdobju. To se je tudi zgodilo.

Ob razpravah in pripravi planskih dokumentov pri republiški zdravstveni skupnosti in njenih organskih načelnih združenjih proti vključitvi soboške kirurgije v sofinanciranje iz republiških solidarnostnih sredstev ni bilo. Ni pa manjkalo pripomb. Na skupščini je delegat iz krajske regije postavil vprašanje o upravičenosti soboške kirurgije in o tem, kako bodo Pomurci zmogli financirati svoje zdravstvo. Toda na to ni bilo moralno misliti že takrat, ko smo se iz gradnjo zdravstvenih objektov v Sloveniji začeli.

Po prvih dokumentih (obravnaval jih je upravni odbor, menda tudi skupščina republiške zdravstvene skupnosti), je bilo predvideno, da bo dobila soboška kirurgija prvo pomoč iz republiške solidarnosti v letu 1983, drugo v letu 1984, zadnjo v letu 1985. Na seji predsedstva so potem prvo pomoč premaknili v leto 1984. Pomurci smo bili presenečeni. Vedeli smo, da brez tretjega samoprispevka ne bo šlo. Bili smo se razvedrotenjali dinarja, ki smo ga zbirali s samoprispevkom.

Osrednji gradbeni odbor za izvajanje skupnega referenčnega programa na področju zdravstva, ki ga vodi tov. Geza Bačič, se je odločil za gradnjo po etapah, tako kakor so se zbirala sredstva. In gradnja je stekla – kljub nasprotnim sugestijam nekaterih.

Napak bi bilo misliti, da imajo vsi, ki so zadovoljni za gradnjo in za dograditev tega za Pomurje tako pomembnega objekta, lahko delo. Prav nasprotno! Gospodarske težave, novi ukrepi, ki ne priznajo niti tako pomembnim investicijam, zbujejo skrb.

Na nedavni konferenci OK SZDL v Murski Soboti smo delegati poslušali poročilo o izvedenju referenčnega programa. Ugotovljeno je bilo, da soboška občina ne zbira toliko sredstev, da bi sproti izpolnjevala po planu sprejete obveznosti za gradnjo kirurgije. Malo pred tem poročilom smo poslušali utemeljitve in upravičenost gradnje spominjskega oddelka, katerega predračunska vrednost znaša 600 starih milijonov (poznavaletci pa pravijo, da ena milijarda ne bo zadosti). Sredstva za to naj bi prispevalo združeno delo in občani prostovoljno. O tem smo sicer razpravljali že prej po krajevnih skupnostih in brez besed sprejeli utemeljitve, čeprav smo se po končani seji na široko razgovorili, ali je taka gradnja v tej situaciji potrebna in upravičena. Molk na občinski konferenci pa naj bi povedal, da se ne strinjamo z načinom, da govorimo eno, delamo pa drugo. Govorimo proti neposrednim investicijam, na tihem pa jih forsiramo. Dokončajmo eno, v tem primeru kirurgijo. Zato smo pripravljene predpreti vsak način zbiranja denarja. Vse drugo naj počaka. Le tako bomo upravičeno zahtevali podporo republiških sredstev, katerih zbiranje je težavno. S solidarnostnim denarjem je tudi pri nas v zdravstvu mnogo naravnano. Upamo, da pri kirurgiji (kot investiciji v dokončanju) solidarost ne bo odpravljala.

Karel Franko,
Puonci

Delo, 6. avgusta
Ponekod ribe ne poginjajo več

Letošnji poletni zastrupitvam rib so sredstva javnega obveščanja namenila razmetoma dovolj prostora. Njihova pozornost je, žal, obstala le pri posledicah neodgovornih dejanj – ribijh poginoh. Malo ali skoraj nič pa je javnost zvedela o vzrokih pomorov v naših rekah. To pa je velika škoda, kajti pomanjka je kritičnega odnosa samoupravne družbe do dveh, še vedno temeljnih procesov v naši pokrajini, industrializacije (vključno s procesom produkcije) in urbanizacije, ima lahko neslutne posledice. Danes nekatere že temeljito občutimo. Morda je nedavni pomor

rib v Ljubljani lahko primer, ki ga velja predstaviti.

Vrhnika je s 6327 prebivalci (popis iz 1. 1981) edini večji kraj ob reki na vsej njeni poti do Ljubljane. Danes prinaša kraju in občini največji del dohodka (36,5 odstotka leta 1982) Industrija usnja Vrhnika, locirana 400 metrov pod izviru Ljubljanske v Močilniku (slednji sodi v seznam naravne dediščine SRS). Onesnaževanje, ki ga povzročata tovarna, pa je enako mestu s 127.000 prebivalci, torej večjemu, kot je Maribor. Degradacijske posledice v pokrajini so zato očitne. Voda oziroma Ljubljanska je samo eden izmed močno degradiranih pokrajinskih elementov, vendar ostanimo samo pri njem.

Tovarna zajema iz rečne struge na dan 3500 m³ še relativno čiste vode, ki spada v 2. kakovostni razred. Lrpušča jo, seveda, pod svojimi zajetjem, vendar močno onesnaženo. Strupene odpadke sprejemajo Ljubljanko v popolnoma mrtvo reko, njene vode pa sodijo sedaj v zadnji, 4. kakovostni razred. V smrdeči kloaki se življenje pojavi šele po 4 kilometrih, ko njene vode izdatno razredči pri toka Ljubija in Bistra. Kako močan je degradacijski učinek tovarne, morda bolje ilustrira podatek, da 14-dnevno obratovanje IUV zastrupi količino rečne vode, ki je enaka volumnu Blejskega jezera. Samo v zadnjih petnajstih letih je odteklo po Ljubljani čez tristo popolnoma mrtvih Blejskih jezer... Degradacijsko moč tovarne pa lahko predstavimo tudi drugače. Z izdelavo 1 m³ usnja onesnažimo 117 m³ rečne vode do 4. kakovostne stopnje in 273.000 m³ zraka, ki se nasiči s strupenimi snovmi (do MDK) itd. Ob dejstvu, da je IUV močan izvoinik, dobijo ti podatki še dodaten pomen. S preprostim sklepanjem ugotovimo, da za 418 dinarjev, kolikor iztrijmo za m³ usnja, podarimo tujcem še 117 m³ naše čiste rečne vode, 273.000 m³ našega čistega zraka itd.

Ob takem načinu produkcije in drugem našem »zavestnem« ravnanju se ne smemo čuditi onesnaženim rekam, zraku, pitni vodi...

Prav »pitna« voda na Vrhniki je zopet primer, kako lahko nesmotno ravnanje spremeni bogat naravni vir (minimalna izdatnost 2130 litrov/s) v neuporabnega. To pa je nov, morda najmočnejši omejevalni faktor zarvoja, lahko celo obstoja...

Nepremišljena urbanizacija je bila vzrok za fetalno kontaminirano vodo, ki je povzročila na Vrhniki več epidemij hidrične hepatitisa (1967, 1972, 1975, 1976, 1978). Samo v epidemiji leta 1972 je bilo registriranih 767 bolnikov, 308 pa se jih je moralo zdraviti v bolnišnici. Stanje tudi danes, kljub močnemu kloriranju (stranski učinki so znani) ni bistveno drugačno. Bakteriološke analize vzorcev iz vrhniškega vodovoda kažejo, da še vedno dva od treh vzorcev ne ustrezata zahtevam o zdravi pitni vodi. Zato velja na Vrhniki že več kot desetletje odlok o prepovedi uživanja neprekurnih vode. Občani se oskrbujejo s pitno vodo iz trgovin, kupujejo jo v steklenicah, otroke v šoli pa učijo, da je zdravju nevarno zaužiti požirek iz vodovoda. Skratka, ravnanje prebivalstva pri oskrbi z vodo je že desetletje podobno ravnanju »v posebnih razmerah« to je vojnemu stanju, ob naravnih katastrofah...

Zaradi kronično slabega stanja »pitne« vode so se prebivalci na referendumu 1982 odločili, da združijo svoja sredstva za izgradnjo novega občinskega vodovoda z zajetjem v Borovniku vršaju. S tem objektom je zasnovana dolgoročna oskrba občine s pitno vodo, kar pa še ne zagotavlja povsem čiste vode. Zakaj? Področje Borovniške vršaje je danes razmeroma precej industrializirano in urbanizirano. Preko njega vodi glavna železniska povezava Ljubljana–Postojna (možnost železnice nesreče, razlita kemikalija). V neposredni bližini novega črpaliska onesnažuje DO Fenolit potok Borovniško do 4. kakovostnega razreda. Toda dokaj debela odeja barskih sedimentov naj bi tudi dolgo-ročno varovala vodo pred onesnaženjem, ki ga danes povzročata gospodarska aktivnost krajana, prav tako pa tudi pred morebitnimi nesrečami...

Blizu 10 kilometrov mrtvega rečnega toka Borovniške in Ljubljanske je desetletja ne zbija več pozornosti slovenske javnosti. Razburile pa so jo julijske in avgustovske alarmantne novice ob »nenadnih« ekoloških katastrofah. Dejansko pa gre za posvem »naraven« pojav, kajti poletne nizke in segrete vode niso sposobne dovolj razredčiti odplak in zato podaljšajo svoj mrtvi tok. Hkrati pride seveda, do pogina rib tudi nižje v reki. Mi pa tedaj proglasimo to dejanje za »ekološki kriminal« in razburjeni »v temi« iščemo krivce, čeprav so velikokrat že dolgo in prav dobro znani.

Ali Slovenci s takimi in podobnimi dejanji izgubljamo najbolj primarno eksistenčno osnovo?

Znan je podatek, da je zaradi našega nesmotnega ravnanja z obdelovalno zemljo danes Slovenija za okoli 20% premanjšana, da bi ob morebitni potrebi (stabilizacija, vojna...) omogočala preživetje svojim prebivalcem.

Tudi nov pa ni podatek, da sodi sicer humida Jugoslavija po dostopu prebivalcev do čiste pitne vode v isti razred kot puščavska Tunizija in Maroko. Saharska Alžirija pa sodi že v razred višje.

So ribji trebuh na Ljubljani dovolj resno opozorilo našemu tehnokratskemu ravnanju?

Mitja Brclj,
Vrhnika

Delo, 29. julija
Občinske raziskovalne skupnosti še niso povsod zaživele kot bi morale, čeprav so očitno koristne in tudi potrebne

V Delu ste 29. 7. 1983 objavili članek z naslovom »Občinske raziskovalne skupnosti še niso povsod zaživele kot bi morale, čeprav so očitno koristne in tudi potrebne«. Iz članka zvemo, da je povprečna občinska raziskovalna skupnost v letu 1982 razpolagala z nekaj manj kot dvema milijonoma din. Nazadnje ugotovljate, da skoraj v nobenem primeru občinskih raziskovalnih skupnosti niso podrobneje opredelili politične in cilje razvoja raziskovalne dejavnosti v občini ter organizacijskih, kadrovskih in materialnih ukrepov za uresničevanje nalog, ki so si jih zadali. Pišete, da se bodo morale v bodoče občinske raziskovalne skupnosti resno spoprijeti z nekaterimi nalogami, če bodo hotele upravičiti svoj obstoj. Očite koristnosti in potrebnosti občinskih raziskovalnih skupnosti v članku ni zaslediti.

Nadaljevanje na 19. strani

Zato bi rad kot poznavalec razmer v neki občinski raziskovalni skupnosti povedal svoje mnenje o tej zadevi. Bistvo problema je v nesorazmerju med sredstvi skupnosti in nalogami skupnosti (ter za to potrebno samoupravno organiziranost skupnosti).

V letu 1982 smo v Raziskovalni skupnosti občine Ljubljana Bežigrad zbrali s prispevki iz dohodka približno 4,7 milijona din, prenešana sredstva iz leta 1981 pa so znašala 0,7 milijona din. Od tega smo odvedli Mestni raziskovalni skupnosti 3,5 milijona din, Republiški raziskovalni skupnosti pa 0,6 milijona. V skupnosti smo tako porabili le 1,4 milijona din ali 26% zbranih sredstev. Ta smo razdelili takole: 80.000 din za populirizacijo in pospeševanje znanosti in inovacijske dejavnosti, 860.000 din za raziskovalne naloge v občini in 460.000 din za delovanje skupnosti. Za samo delovanje skupnosti, to je za polovico profesionalnega tajnika in druge stroške, smo v skupnosti porabili 33% vseh v skupnosti porabljenih sredstev. Za primerjavo povejmo, da je bilo lani vrednoteno delo enega raziskovalca na ljubljanskih tehničnih raziskovalnih inštitutih približno 130.000 din na leto. To pomeni, da niso vsa v občinski skupnosti porabljena sredstva za raziskave zadoščala niti za delo enega raziskovalca na leto.

Da pa smo samoupravno delovali po zakonu o raziskovalnih dejavnostih in raziskovalnih skupnostih, se je morala trikrat sestati dvodoma skupščina uporabnikov in izvajalcev, ki štejejo v polni zasedbi 94 delegatov. V skladu s samoupravnim sporazumom o ustanovitvi skupnosti je moralo delovati pet odborov s skupaj 23 člani.

Delo, ki smo ga opravili, je le delček tistega, ki bi ga morali, saj nam samoupravni sporazum o ustanovitvi skupnosti obloča kot predmet svobodne menjave dela v skupnosti usmerjeni raziskovalni program, raziskovalni projekt, raziskovalne naloge, raziskovalne in druge storitve. Naloge skupnosti po tem sporazumu so ugotavljanje in opredeljevanje interesov in potreb po raziskovalni dejavnosti v občini ter usmerjanje raziskovalnih pobud na našem področju; informiranje delavcev, delovnih ljudi in občanov o raziskovalni dejavnosti, pomembni za razvoj občine in pospeševanje uporabe raziskovalnih dosežkov v praksi; dajanje pobud za vnašanje raziskovalne dejavnosti v širša razvoja prizadevanja občine; spodbujanje, organiziranje in stimuliranje inovacijskih dejavnosti v delovnih organizacijah, TOZD in delovnih skupnostih; skrb za popularizacijo raziskovalne dejavnosti med mladino; druge naloge v skladu s samoupravnim sporazumom o ustanovitvi, statutom skupnosti ali sprejetimi sklepi skupščine.

Vseh naštetih nalog neprofesionalni člani odborov s polovico profesionalnega tajnika in 140 stariji milijoni nismo sposobni opraviti. Velja priložnost sredstev v občinski skupnosti še leta ne moremo pričakovati, pa tudi ne bi bilo smiselno drobiti po občinah že tako majhna sredstva, ki jih družba izloča za raziskovalno dejavnost, zato tudi ni smiselno uvajati strokove službe.

Možnosti za odpravo tega nesorazmerja sta dve. Prvič, da omejimo delovanje občinskih raziskovalnih skupnosti na spodbujanje inventivne dejavnosti in popularizacijo znanosti. Za tako skraćeno dejavnost je delegatski sistem nepotreben. Vsa dejavnost bi se laže razvijala v obliki občinskega odbora ali društva. Druga možnost pa je, da več občin skupaj ustanovijo občinsko raziskovalno skupnost, v katero bi delegirale delegate neposredno konference delegacij krajevnih skupnosti, OZD in raziskovalnih organizacij. Če bi ustrezno spremenili zakon o raziskovalni dejavnosti in raziskovalnih skupnostih, bi lahko Mestna raziskovalna skupnost Ljubljana delovala kot občinska skupnost za ljubljanske občine (podobno bodo delovale tudi energetske skupnosti).

Prej ali slej bomo spoznali, da ni racionalno upravljati občinskih raziskovalnih skupnosti z enakim delegatskim sistemom kot npr. skupnosti za zdravstveno varstvo, ki zbirajo približno 200-krat več denarja. Pri tem menim, da je še bolj kot razdeljenih finančnih sredstev škoda časa in naporov, ki jih zbujaomo v besedičenju in dogovorjanju o malenkostih.

Matjaz Žaucer,
Ljubljana

Delo, 30. julija
Dela se nihče ne brani, radi pa bi imeli več časa, da bi se posvetili tudi sebi

V anketi z mladimi brigadirji je Delo prodrlo dlje kot doslej marsikateri obsežen in nasilno splozitiviran članek. Premalokrat slišimo besedo mladih o sebi. Slišati bi jo morali tembolje, kadar teče beseda o pomenu in namenu brigadirskega dela, ki je zoperstavljen neorganizirani brigadirjev, prešibki reklami zanje in odnosu starejših do brigadirjev. Tudi sklepna beseda je bila prodorna in konstruktivna. Sklepam, da se bo ob anketi marsikdo od mladih in tudi starih zamislil, saj nakazuje našo družbeno resnico.

V anketi je Bernarda Šernek mlade lepo razdelila na punkerje, hipije in šinkerje, ki ne marajo brigade; ni pa razčlenjavla vzrokov, zakaj je pri nas tako velik prepad med mladimi, zakaj je sloj mladih, ki tvorijo jedro brigade, tako tanek, in kako ta tanek sloj zdebeliti. To je dolžnost starejših. Ker je vsaka brigada bolj ali manj nepopolna in pokrpana s pionirji med katerimi, roko na srce, marsikateri še ni zrel za brigadirja, je vendarle v tem nekaj upanja, da bodo zadnji pionirji nekoč brigadirsko bolj prosvetljeni in bodo laže širili in plemenitili idejo brigadirstva.

V časih mojega brigadirstva so sli predstavniki mladinskih organizacij na teren med mladino, da so jo prosvetljavali in jo nadrobneje seznanili z življenjem in delom v mladinskih delovnih brigadah. Tudi v podjetjih so bili veseli vsakega mladince, ki se je odločil za brigado in je kasneje užival ugled. Prav je, da se zdajšnji poslovodni organi delovnih organizacij tega zavedo. Včasih je torej množično vel brigadirski duh iz mladih in starih, bela vrana pa je bil tisti, ki ni našel potji v brigado. Danes, kot kaže, hoče biti ravno nasprotno, ker mladi premalo občutijo v sebi moč bratškerja in enotnega dela za skupnost.

Za nezanemanje mladih niso krive samo mladinske organizacije, kot meni Alenka Bučar v anketi. Današnje nepopolne brigade se sreča tudi z neresnostjo in površnostjo delovnih organizacij, od koder brigadirji izhajajo, ali delovnih organizacij, ki naj bi pripravile delo za brigadirje. Primer je Kobansko, kjer bri-

TEMA TEDNA: Kako gospodarimo z gozdovi?

Lesi imamo veliko, vendar kljub vsemu premalo za industrijo

Ne prvič in najbrž tudi ne zadnjič je pred meseci v razpravi o razvojnih perspektivah slovenske lesnopredelovalne industrije, iz ust razboritega poslovneža padel očiitek na rovaš kolegov gozdarjev, češ da zaradi dreves ne vidijo gozda. Drevesa naj bi bili oni sami, gozd pa tako imenovani širši družbeni interes, ki ga varuhi in upravljalci ene redkih naravnih dobrin, ki jo imamo v izobilju, ne priznavajo in ne upoštevaajo. In na prvi pogled je položaj v resnici absurden: v deželi, ki jo do polovice in čez prekriža plašč iglavcev in listavcev (1 milijon in 16 tisoč ha), je masivnega lesa za silo dovolj samo zato, ker tovarne delajo v eni namesto v dveh ali treh izmenah. Še bolj nelogično zveni podatek, da potrebe druge skupine porabnikov, proizvajalcev celuloze in papirja, iz domačih surovinskih virov pokrivaemo le 44-odstotno. Kar 464 tisoč kubičnih metrov lesa moramo torej vsako leto kupiti v sosednjih republikah in v Vzhodni Evropi.

So mar gozdarji res preveč stiskaški, preveč mačehovski do lesarjev in celulozarjev, ki pogosto zatrjujejo, da bi slovenske goste brez škode prenesli kolonjsko precej obsežnejšo sečnjo kot je današnja?

Očitke so obtoženi označili kot neumestne in z objektivnimi dejstvi. Obremenitev slovenskih gozdov je pri 3,7 milijona kubičnih metrov, kolikor znaša sedanja letni bruto posek, v srednjeročnem obdobju 1981/85 dosegla skrajno gorjo še dopustno mejo. (Povprečni

Gozdne ceste so tako z ekonomskega kot z gojitvenega vidika bistveno pomena. V Sloveniji je gostota njihovih omevja 13,5 metra na hektar površine, kar je približno polovica optimalne dolžine. V prejšnjem srednjeročnem obdobju smo jih na leto zgradili povprečno 318 kilometrov, lani 473 kilometrov. Vendar je vprašanje, ali bomo tudi v prihodnje lahko odbržali sedanja tempo gradnje, kajti udeležba bank, ki naj bi po sporazumu znašala 15 odstotkov potrebnih investicijskih sredstev, se je zdaj zmanjšala na picke 3 odstotke.

etaj v letih 1976/80 je bil 3,419 milijona m³). Od tega je za 80% gozdov proizvodnjo namenjeno 2,7 milijona kubičnih metrov lesa; če ga je premalo, gre krivdo pripisati izključno ekstenzivnemu in nerazodnemu širjenju predelovalnih zmogljivosti v pretoklosti, ko je skupnost brez pomislekov prizigala zeleno luč lastnim perspektivnim nalozbenim programom predelovalne industrije in ko nihče ni poslušal svaril gozdarških strokovnjakov. Slednjim je danes žal, ker so premalo izkoristili možnost za najemanje posejil, iz katerih je tabor porabnikov zajemal z veliko žilico. Ali, kot rad potarna inž. Hubert Dolinšek, predsednik izvršnega odbora splošnega združenja gozdarstva Slovenije in direktor tozda Gozdarstvo v Lesni Slogvi Gradec, »preveč smo se kot pijane plota držali tipične gozdarške miselnosti, da smé investirati toliko, kolikor je denarja, in ne toliko, kot ti narekuje želje in ambicije«.

Zdaj so razmere k sreči bistveno drugačne. Tabor gozdarjev je bolj upoštevan, dobil je pravico veta na morebitne nove megalomanske načrte lesarjev in celulozarjev, ki jih ob močno priviti kreditno-investicijski pipici sicer ni veliko, a še vedno so. Toda posledice starih grehov so ostale – in ostali so najrazličnejši, tudi v politični ometi odletis pritiski lokalnega in republiškega znašaja, ki skušajo izsiliti povečane dobave lesa za potrebe enega ali drugega lakotnika. Zadnji adut je ponavadi pospešeno usmerjanje v izvoz, s katerim naj bi dokončno utišali nasprotnike.

Da ne bo nesporno: vedno smo pripravljene podpreti rekonstrukcijske projekte, ki slonijo na uvajanju sodobnejše tehnologije in na racionalnejšem izkoriščanju razpoložljivih surovin, »poudarja inž. Ciril Remic, sekretar splošnega združenja gozdarstva.« A kaj ko načrti investitorjev potihem skoraj brez izjeme predvidevajo povečanje porabe lesa. Tega pa ne smemo nikomur dovoliti – naj gre za papirnico. Večve ali za koga drugega. Lani smo dali prisrčno edinole medvoški tovarni. No, letos ga ji zanesljivo ne bi, saj bo po opravljenih modernizacijskih posegih potre-

bovala dodatnih 20 tisoč kubičnih metrov lesa.

Kam gredo smreke?

Podobna razčleba potrošnje lesne surovine iz slovenskih gozdov docela opravičuje zaskrbljenost strokovnjakov. Od 1,66 milijona kubičnih metrov iglavcev, kolikor je lani znašala njihova blagovna proizvodnja, so jih celulozarji dobili 221 tisoč ali 13,3 odstotka, svetovno povprečje je 11 odstotkov. Očitno je torej, da niso zastavljani.

Kot že rečeno, naj bi ob povprečnem bruto etatu 3,7 milijona kubiakov po samoupravnem sporazumu v tekočem srednjeročnem obdobju Slovenija pokrivala 69 odstotkov svojih potreb. Primanjkljaj skoraj treh desetih naj bi zapolnili z reciklajo koristnih ostanakov, kot sta papir in obeljena žanovina (10%), z nakupom v sosednjih republikah (9%) in z uvozom (12%). Če je račun planerjev pravičen, bodo naša gozdovi – vsaj dozeveno – brez škode prenesli načrtovane posege ljudi, kajti drevesni fond na družbenih površinah so se v povojnih letih povečali za 7, na zasebnih pa celo za 11 odstotkov.

Vendar je podoba precej manj spodbudna, ko si ogledamo strukturo akumulacije lesa, akumulacijo po drevesnih vrstah: v družbenih rastiščih je zlasti prirastek dragocenih iglavcev prepečel, ker so do nedavne sekali preveč drobnih debel nad 10 centimetrov premera (tanjših gozadne bilance ne upoštevaajo); v zasebnih je stanje še slabše, saj je smrek, jelk in bora za 4 odstoteke manj. Opazno se je zmanjšala količina debelejšega, zrelega lesa, ki je že vseskozi poglavitna tarča črne sečnje. Slednjo je praktično nemogoče

Ljubljana, z njo vred pa vsa Jugoslavija, bo jeseni leta 1986 gostitelj svetovnega gozdarjskega kongresa, ki ga IUFRO, mednarodna zveza gozdarških in lesnih raziskovalnih organizacij, priraža vsakih pet let. Prejšnji je bil v japonskem Kiotu, kjer so za predsednika izvolili prof. dr. Dušana Mlinška, strokovnjaka z gozdarške fakultete v Ljubljani. To je veliko priznanje našim znanstvenikom in državi nasploh. Vedeti je namreč treba, da je IUFRO lani praznovalo že 90-letnico svojega obstoja; vanjo je vključenih 90 držav sveta in več kot 600 raziskovalnih inštitucij.

preprečiti: ponekod je dejanski lesni posek tudi do 21 odstotkov večji od uradno dovoljenega. Menijo, da poglaviti vzrok tiči v živahni stanovanjski gradnji, ki jo bo ekonomska kriza verjetno prej ali slej upočasnila in posredno morda zavrla nenadzorovano skubljenje kmečkih gozdov.

Zaloga lesa v slovenskih gozdovih so sicer še razmeroma velike in v zasebnem sektorju dosegaajo povprečje 172 kubičnih metrov, v družbenem pa 224 kubičnih metrov na hektar. Pri sedanja intenzivnosti sečnje bi v naslednjih 60 letih lahko dosegle idealnih 256 oziroma 286 prostorskih metrov na hektar, vendar samo, če bodo posegi v zeleno preprogo Slovenije strogo selektivni in če bomo podvojili povratno vlaganje vanjo. Že bomo vedeli, je nadalje zagotoviti bolj uravnoteženo obremenjevanje rastišč, kar je že vseskozi

kroničen problem kreatorjev smotrnega gospodarjenja z gozdovi. Premajhnen prispevek zasebnih lastnikov k blagovni proizvodnji namreč terja čezmerno sečnjo v družbeni sferi, kjer ta neredko prehitava prirastek in tako načinja lesno glavnico.

Sistematična obnova gozdnih površin, ki naj pomaga spontani prirodni regeneraciji, je še zmeraj preskromna, smo rekli. Vsako leto zajame približno 3300 hektarov posek. Ali, nazorneje povedano, od skupnega števila dreznega podmladka vsako leto sadiko posadi človeška roka. Po naključju je v Sloveniji

Razvite države, zlasti Švica in ZRN, že vrsto let zmanjšujejo obseg sečnje. Ponekod so jo celo skrčili zgolj na nujne gojitvene posege. Posledica je, da se v Evropi gozodne površine širijo in bogatijo. Kar zadeva tehnologijo predelovalcev, je ta dosega izreden napredek posebej pri racionalni izrabi surovin, reciklajo koristnih ostanakov in starega papirja. Švica, recimo, gozd obravnava podobno kot zlate rezerve v bančnih trezorjih, ki jim bo vrednoto v prihodnjih desetletjih nezamerno narasla. Zato ni čudno, da povsod na Zahodu hlijajo plat zvonar zračni bolezni, ki napadajo posamezne vrste dreveja. Rak na kostanju zapušejo pol ducata svetovno znanih gozdarških inštitutov, medtem ko je suseenje jelke predmet »svetelavne akcije« mednarodnih raziskovalnih inštitutov in dokumentirano in dokumentirano in dokumentirano. Doselej najbolj vsestranska in dokumentirana je problem obdelala skupina angleških biologov in botanikov. Po večletnih (tudi terenskih) raziskavah so objavili študijo, v kateri je Slovenija uvrščena na skrb zbujaajoče četrto mesto v seznamu najhujših onesnaževalcev ozračja. Onesnaževanje je namreč brez dvoma edini vzrok za odmiranje te obdružljive vrste iglavcev. Ubija jo zlasti kislil dež. Pri nas je začela propadati pred četrstoletno, ko so ugotovili, da je ogrožena približno desetina rastišč. Danes je ogroženost sto do sto (Pohorje, Snežnik, Trnovski gozd...). Ponekod hirajo tudi že smreke. Ugovorniki Angležev so hkrati opredelili vrste »vložilne« vrste iglavcev. To isto o naravnem odmiranju jelke, očitki Avstricjev, h katerim menda izrazimo kiselkast zrak, pa se nič več ne zdijo prazno natočevanje. Ostane nam edino tolažba, da je v posameznih deželah Vzhodne Evrope in v Ameriki še slabše.

ji že nekaj časa v navadi, da nazaj v gozd vložimo tudi vsak peti dinar celotnega prihodka gozdnih organizacij. V njem so porabniki udeleženi s 23 odstotki ali s 320 milijoni din. To je razveselil napredek, kajti še pred petimi leti je predelovalna industrija primarno zraven le 9 odstotkov nalozbene vsote.

Manj obetavni so podatki o pridobivanju novih površin, se pravi o pogozdovanju: lani je potekalo na komaj 500 tisoč kvadratnih metrih, večih pa na 1,5 milijona metrih. Razlog je v prepoznani izdelavi občinskih prostorskih planov, ki bodo med drugim opredelili, katera »prostata« zemljišča naj bi v bodoče spremenili v gozd in katera v polja, travnike in pašnike. A kot protutež velja omeniti pospešena melioracijska dela; čeravno zahtevajo dosti več denarja, so se jih v preteklem letu lotili na dobrih 3200 hektarih, medtem ko je bil tempo v razdobju 1976/80 le 1500 hektarov.

Če pod vsem naštetim potegnemo črto, je jasno, da slovenska gozdarška politika poskuša in želi slediti dolgoročni opredelitvi gozdnega bogastva, ki je zdavnaj ne postavlja več v ospredje zgolj njegove ekonomske vloge. Kot trajno darilo narave je najmanj enako koristno v funkciji prečiščevalca zraka, regulatorja vlage in mikroklima, preprečevalca erozije, vodnega filtra in varuha ravnateljstva v rastlinsko-živalskih verigah – ter še posebej v turistični in športnorekreativni funkciji, kamor sodijo lov, ribolov, tabornitvo itdi. V tujini ga zato obravnavaajo docela ločeno od gospodarskih gozdov, od ekološko brezvednih plantazj hitrorastočih iglavcev in topolov, kakršnih pri nas praktično ne poznamo. Izjema je samo kakih 400 hektarov nasadov papirnice Đuro Salaj Krško, edinega porabnika, ki je po letu 1960 poleg verbalnih preprečevalnih sklenil tudi v lastni režiji omlitil prepad med naraščajočimi predelovalskimi apetiti in omejenimi zmogljivostmi geografskega zaludja. Letos februarja razgrnjeno iz papirja je morda odločljiva prelomnica, toda treba je vedeti, da bo (celo če bi zainteresirani pri pričji pljunili v dlani) obrodil prve sadove šele čez 25 let.

DRUŽBENI DOGOVOR O DOHODKU

Veliko vprašanj za razpravo

Bistvo predlogov, navedenih v delovnem besedilu družbenega dogovora o ustvarjanju in delitvi dohodka ter sredstev, namenjenih za osebne dohodke, je izoblikovati enotno jugoslovansko politiko dohodka, ne samo pri njegovih delitvi, temveč tudi pri ustvarjanju dohodka. Ali gre za korenito reformo dohodkovnih odnosov in koliko so predlagane rešitve sprejemljive, bo pokazala septembska javna razprava o tem dokumentu.

Predvideno je, da bodo ta dogovor sprejeli oktobra, nato pa naj bi delovni kolektivi sestavili svoje pravilnike; januarja bi tako ureni odnosi na področju dohodkov postali sestavni deli gospodarske stabilizacije. Dogovor se v bistvu zavzema za to, da bi dohodek ustvarjali glede na produktivnost dela, samoupravno načrtovanje in da bi vse težave pri gospodarnosti, tudi cene, urejali v reproduktivni delovni okviru domenejse politike. Tudi z letnimi resolucijami o razvoju ne bi smeli spreminjati že določenih pogojev za ustvarjanje in delitev dohodka. Če pa bi se to kljub vsemu zgodilo, bi morale družbenopolitične skupnosti zagotoviti oškodovanemu delovnemu kolektivu ustrezno nadomestilo. V razmerah, ko dobrih 90 odstotkov dohodka ustvarimo zgolj s cenami, je po mnenju sestavljalec dogovora bistveno stališče, da dohodka, ustvarjenega z zvišanjem cen prek meje, določene za posamezno leto, ni mogoče deliti za osebne dohodke. Ta dohodek bi morali nameniti za izboljšanje materialne osnove dela.

Enotni standardi za ustvarjanje dohodka

Predladujoča oblika ustvarjanja dohodka naj bi bila skupni prihodek in dohodek. Delež pri skupnem dohodku bi določali v sorazmerju z deležem dela in sredstev na temelju skupno določenih standardov za tekoče in minulo delo. V dogovoru je predlaganih za te standarde več meril. Tako na primer standarde tekočega dela določajo kot povprečen čas, ki je potreben za izdelavo posamezne enote izdelka v panogi ali grupaciji. Toda prek skup-

no sprejetih standardov za amortizacije moramo zagotoviti realno vrednost osnovnih sredstev in preprečiti dražitev končnega izdelka z nerealno visoko amortizacijo.

Na temelju tako določenih standardov ugotovljajo relativni deleži vsakega tozda pri skupnem prihodu. Delavci, ki so gospodarili z združenimi sredstvi, uveljavljajo svoj delež pri skupnem dohodku na temelju tekočega dela, delavci, ki so združevali sredstva, pa na temelju minulega dela. Dogovor med drugim predvideva tudi pravico za vse tiste, ki so združili sredstva, da jih dobé nazaj v revaloriziranem znesku na temelju samoupravnega sporazuma in v skladu z njegovimi merili. Pripomba, ki bi jo lahko izrekli k temu delu dogovora, se nanaša na tržišče, ki je izpuščeno, boljše povedano na to, da izhodišče očitno ni bilo ustvarjanje dohodka na trgu, tako da se lahko zastavlja vprašanje še o drugih načelih, na katerih bi moralo temeljiti ustvarjanje dohodka.

Med novostmi, ki jih prinaša ta dogovor, je tudi navajanje meril za ustvarjanje dohodka s svobodno menjavo dela. Tako naj bi iz materialnih stroškov dajali za posebno zdravstveno zaščito, ki neposredno vpliva na material-

Posebej zanimivo poglavje je vsekakor delitev sredstev, namenjenih za osebne dohodke; pri tem vztrajajo pri boljšem vrednotenju proizvodnega dela, hkrati pa naj bi se povrnil izgubljeni pomen osebnega dela kot izhodišča za povečanje proizvodnje in produktivnosti dela. Dogovor si prizadeva, da bi sorodna dela panog in grupacij vrednotili po enotni metodologiji, ki bi določala tudi relativna razmerja med najbolj preprostimi in najbolj težavnimi opravili. Določeni so se skupni elementi za ugotavljanje zapletenosti posameznih del, odgovornosti pri delu in delovnih možnosti ter napovor pri delu.

no proizvodnjo, pa za potrebe tekočega strokovnega izobraževanja, znanstvenoraziskovalno delo in podobno. Iz dohodka naj bi krili tudi potrebe glavnih raziskav, usmerjenega izobraževanja, primarne in sekundarne zdravstvene zaščite delavcev po domenjenih standardih o solidarnosti, posamezne potrebe s področja kulture in podobno. Iz osebnih dohodkov bi pokrivali potrebe osnovnega izobraževanja, primarne zdravstvene zaščite, ki presega solidarno določene standarde, potrebe s področja kulture, družbene skrbi za otroško in socialno zaščito. Razporejanje dohodka po namenih mora biti uskladen s potrebami in gospodarskimi možnostmi ozda.

Dogovor je poskušal odgovoriti tudi na vprašanja, kaj je ekstra dohodek (torej tisto, kar ni rezultat dela, temveč naravnih, izrednih tržnih in drugih ugodnosti), o katerem je rečeno, da ga je pravzaprav zaslediti v vseh vejah. Ekstra dohodek naj bi bil tisti dohodek, ki je dvakrat večji od čistega dohodka na delavca (po drugi varianti od dohodka na delavca) republike in pokrajine v tekočem letu. Tega dohodka ne bi bilo mogoče deliti (kar se je doslej množično delalo in zaradi česar so nastajale neenakosti in socialne razlike), temveč bi ga morali uporabiti zgolj za razvoj in krepitev materialne osnove dela ozda.

V delu, ki se nanaša na delitev čistega dohodka, je poudarjeno, da se mora nenehno krepitev materialna osnova dela, kar pomeni, da se morajo sredstva v te namene povečevati naglejše od celotnega dohodka. Med novosti na tem področju sodi določilo, da so delavci, ki ustvarjajo z angažiranimi sredstvi večji dohodek od povprečja iste ali sorodne dejavnosti, dolžni progresivno več vlagati v materialno osnovo dela, vendar lahko imajo tudi višje osebne dohodke ter dosego večjo skupno porabo (in narobe). Po merilih za določanje razmerij pri delitvi mora tozda, ki je odmeril manj sredstev za razvoj materialne osnove dela v primerjavi z povprečjem enake vrste proizvodnje, pa ima višje osebne dohodke, opraviti v prid materialne osnove dela ustrezne korekture.

Meja za osebni dohodek

Dogovor se predvideva, da najnižji osebni dohodek ne bi smel biti manjši od 60 odstotkov dohodka, ustvarjenega na obični. Obenem so sestavljali dogovora ponudili kot izhod, da bi se izognili ustvarjanju dohodka mimo rednega časa, določitev najvišjega osebnega dohodka. V ta omejeni osebni dohodek sodijo vsi osebni prejemki, izenačeni z osebnim dohodkom, pa tudi osebni dohodek za delo zunaj organizacije, v kateri je delavec zaposlen s polnim delovnim časom. V najvišji osebni dohodek naj ne bi šteli prejemkov na račun nagrad, družbenih priznanj, ne izume, izboljšav, za avtorske pravice od znanstvenega, književnega, umetniškega oziroma ustvarjalnega dela.

Sredstva, ustvarjena z delom delavcev v drugi organizaciji in presegajoča vsoto najvišjega osebnega dohodka, bi na koncu leta po zaključnem računu vnesli med sredstva rezerv delavčev matične organizacije. Prav gotovo bo ta predlagana zamisel o uvedbi gornje meje za osebne dohodke zbudila med razpravo o dokumentu najbolj žgoče polemike. Ze je slišati vprašanje, zakaj bi vsako prekoračitev najvišjega osebnega dohodka, ustvarjenega z delom, praktično delavcu odvzeli? Za nadurno, nočno delo, delo ob državnih praznikih, boleznine, letni dopust in podobno so določene spodnje in zgornje meje nadomestila tega dela osebnega dohodka. Tako bi na primer za nadurno delo v vsaj državi veljalo nadomestilo, ki bi znašalo 25 do 35 odstotkov od tekočega osebnega dohodka.

Dogovor predlaga združevanje sredstev skupne porabe v tozdu, da bi naglejše urejale težave v zvezi s standardom. Terja tudi obvezno uvedbo socialne karte, da bi zagotovili solidarno pomoč tistim, ki jo najbolj potrebujejo. Dogovor navaja višino izdatkov za družbeno prehrano, regrese, višino odpravnine pred upokojitvijo, dnevnice za službena potovanja, tetenskega dodatka ter nadomestilo za ločeno življenje in podobno.

Res, da zdajšnja regulativa in ravnanje pri razporejanju čistega dohodka in osebnih dohodkov ne ustrežata ne z gospodarskega ne s socialnega stališča, samoupravni sporazumi pa niso pripomogli k temu, da bi postala bolj stimulativna ali bolj pravična. Toda vprašanje je, koliko bo tak dokument lahko stvari izboljšal v razmerah, ko delavci še vedno ne odločajo o dohodku, ko ga ne ustvarjamo na tržišču, temveč je v veliki meri odvisen od najrazličnejših odločitev, prepovedi, pomanjkanja itd. V takšnih okoliščinah je težko normirati karkoli, kar bi zares spodbudilo bolj stimulativno delitev in kar bi spodbudilo vplavo na pospeševanje razvoja ter večje tekoče ekonomske učinke v gospodarjenju.

BOJANA JAGER

PORTRET TEDNA

Shehu Shagari

Shehu Shagari, stari in novi nigerijski predsednik, je po svoji volitvi zmagal, da so nigerijske volitve tudi zmagale za demokracijo v Afriki. Izjava odseva nekaj značilne (samo)zvesti Nigerijcev o njihovi državi kot afriškem orjaku, ki izžareva svoj vpliv daleč čez svoje meje, in nedvomno je v njej tudi nekaj resnice. Nigerija kot država z najštevilnejšim prebivalstvom v Afriki (morda že sto milijonov) in v celinskih razmerah tudi gospodarski velikan, bo s svojim poskusom ponovne uvedbe demokracije, ki se je začel pred štirimi leti in se z zdajšnjimi volitvami uspešno nadaljeval, posredno nedvomno vplivala na podobne procese tudi v drugih državah na tem kontinentu, kjer vojaški režimi toliko da niso prevladujoča oblika vladavine.

Shagarijeva zmagala, s katero je začel svoj drugi in zadnji mandat (leta 1987 ne bo smel več kandidirati), se zdi po svoji neologični. Bilanca njegovega programa mandata je v bistvu mrsava: državo je v tem času zajela globoka gospodarska kriza, socialna stiska je postala še hujša in socialne razlike še bolj kričeče, deželo so občasno pretresali etični in verski nemiri, doživela je neslavno epizodo z izgonom dveh milijonov tužev, ki ni bil nič drugega kot ksenofobično iskanje tujega krivca za domače napake, nadaljuje se kaotična urbanizacija itd. In vendar je Shagari, ta profesor, pesnik, politik, farmar in administrator, zmagal veliko bolj prepričljivo kot na prejšnjih volitvah (dobil je 47 odstotkov glasov, prej dobrih 30) in tudi volilna udeležba je bila očitno višja kot na prejšnjih volitvah (50 proti dobrih 30 odstotkom). Skratka, Shagari je dobil prepričljivo zaupnico.

Ta zaupnica je verjetno sestavljena iz dveh osnovnih komponent. Po eni strani so Nigerijci za njo izrekli zaupnico civilni vladavini kot taki (pred tem so bili 13 let na oblasti vojaki) in novi ustavi, katere temeljna značilnost je težnja po preprečevanju dominacije katerega izmed treh velikih nigerijskih ljudstev, po drugi strani pa Shagariju osebno, spet v dvojni vlogi: kot političnemu človeku, čigar osebna integriteta je nesporna (in to naj bi bila v nigerijski skorumpirani politični sferi črna izjema; poročevalci pišejo, da je Shagarijeva volilna kampanja potekala dostojanstveno, v lepem sozvočju z njegovimi značajem in političnimi navadami), prav toliko pa kot politiku, ki si je v štirih letih predsednikovanja, ki ga je začel kot razmeroma nepoznan politik in kot značilen kompromisni kandidat brez lastne politične baze, skoval nesporen ugled integracijske osebnosti nigerijske »nacionalnosti«.

Skratka, Shagari velja, v ostrem nasprotju s svojimi tekmecki za predsedniški položaj, za človeka, ki ni zgolj eksponent svoje »matične« etnije, se pravi severnega in muslimanskega ljudstva Hausa-Fulani. O tem pričajo tudi volilni rezultati: čeprav je glasovanje v grobem potekalo po klasičnem vzorcu oddajanja glasov za »svoje« plemenske kandidate, je Shagariju uspelo nekaj dramatičnih prebojev na »tujerodna« območja. Sicer pa je zlahka zadostil tudi tistemu določilu ustave, ki od kandidata zahteva, da dobi ne samo relativno večino glasov, ampak tudi to, da mora vsaj v dveh tretjinih zveznih držav (skupno jih je 19) dobiti najmanj po 25 odstotkov glasov. To je eno izmed tistih specifičnih določil nigerijske ustave (največkrat jo primerjamo z ameriško), ki kažejo zavestno hotenje, da bi institucionalno in z zakonskimi mehanizmi odpravili ali pa vsaj zmanjšali tradicionalna regionalna, etnična, verska, kulturna, jezikovna in druga rivalstva, ki so se najbolj dramatično izkristalizirala z biatsrsko vojno, a z njenim razpletom vsekakor niso ugasnila. Izid zdajšnjih volitev torej jasno kaže, da se konfliktno ločnice med etnijami, bržkone magistralni nigerijski problem, niso zoostrele, temveč prej rahlo zabrisale – to je vsekakor pozitiven trend, za katerega si lahko Shagari, ki nacionalno enotnost jemlje v misel, nedvomno lasti nekaj zasluga.

Shagarijeva politična kariera je sicer že dolga. Rodil se je leta 1925 v severnem delu države, v zdajšnji federalni enoti Sokoto. Po nekaterih virih naj bi bil njegov oče vaski poglavar, Shagari se je izsolal za

učitelja, kasneje pa je nadaljeval študij v Veliki Britaniji. Politčno kariero je začel 1945, ko je ustanovil Socialni svet za mladino in postal poslanec svoje federalne enote. V šestdesetih letih je do vojaškega udara leta 1966 opravljal več ministrskih funkcij, med drugim je bil notranji minister in minister za izobraževanje. Po udaru se je umaknil za svojo 200 hektarov veliko fermo v vasi Shagari, in se spet posvetil solskemu delu. V njegovi biografiji piše, da je v Sokotu v dveh letih ustanovil nič manj kot 110 osnovnih in tri srednje šole.

Osebnost je, kot ga opisujejo, pošten in skromen človek, čeprav je premožen. Je prepričan musliman in uveljavljen pesnik v svojem jeziku hausa. Objavil je precej del, med njimi Wakar Nigeria, poemo, ki govori o zgodovini in geografiji njegove dežele, in Shehu Usman Dan Folio, ki razlaga misli in ideale njegove politike.

V svojem drugem mandatu se bo moral, kot v prvem, ukvarjati predvsem s tremi sklopi problemov. Kočljivi odnosi med nigerijskimi ljudstvi in stalen strah manjših skupin pred dominacijo treh velikih ljudstev (nekateri jim pravijo narodi) so trajen nigerijski problem, ki ga bodo nedvomno podedovali tudi Shagarijevi nasledniki. Kričeče socialne razlike, ki se v kaotičnem, anarhičnem nigerijskem kapitalističnem razvoju naglo večajo in v sedanjih gospodarski krizi samo še zaostrojujejo, so po mnenju številnih poznavalcev problem, ki utegne še prerasiti medetnična navzkrižja. In potem je tu seveda sedanja gospodarska kriza, verjetno nujna posledica dolgotrajne diktature nafte monokulture in razvoja, ki je slepo gradil na navidezno neomejenih možnostih naftega blagoslova. Potem je cena nafte padla, prodaja se je zmanjšala, nekdanje iluzije so se začele razblinjati. Prepričani, kot priznavajo zdaj; politika zategovanja pasu je prišla prepozno in zdaj se je znašla pod njenim udarom tudi industrija, prej favorizirana na račun kmetijstva. Tako sta zdaj v krizi obe področji. Zelena revolucija so imeli politiki v glavnem nam na ustih, denar se je na veliko vlagal v projekte, ki so bili bolj prestižne politične narave kot ekonomsko upravičene. Posledice vsega tega bo Nigerija še dolgo čutila in samo če bo Shagariju uspelo postaviti gospodarsko politiko na trdnje temelje in jo bolje usmeriti, bo ostal zapisan v nigerijski zgodovini kot resnično uspešen predsednik.

JANKO LORENČI

ŠE PREMALO SEKCIJ SZDL

Ne gre le za javno tribuno

V procesu nadaljnje demokratizacije političnega in samoupravnega življenja je vloga socialistične zveze in vseh njenih razvejanih metod in oblik delovanja izrednega pomena. Pri tem je še zlasti pomembna aktivnost sekcij socialistične zveze kot najširše in temeljne oblike demokratičnega delovanja delovnih ljudi in občanov pri nastajanju in oblikovanju političnih in samoupravnih odločitev.

Sekcija SZDL kot najširša in neposredna oblika delovanja SZDL je jasno opredeljena v statutu Socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije. V 8. členu je rečeno: »V krajevni organizaciji SZDL delujejo sekcije kot demokratične, neposredne oblike družbenopolitičnega delovanja delovnih ljudi in občanov. V sekcijah delovni ljudje in občani obravnavajo družbene probleme, za katere so neposredno zainteresirani, izražajo svoje interese, jih medsebojno usklajujejo, sprejemajo skupna stališča in predlagajo dogovore za neposredne družbene akcije.«

Dejavnost usklajevanja in zblizevanja stališč

Izreden pomen pripisuje sekcijam Edvard Kardelj v svoji knjigi »Smeri razvoja političnega sistema socialističnega samoupravljanja«. Ko govori o velikem potencialu organiziranih delovnih ljudi in občanov ter o širini delovanja SZDL, med drugim pravi: »Smoter razprave v sekcijah bi moral biti ne samo, da se problem osvetlijo in da vsak pove o njih svoje mnenje, ampak da se zanje počijoče tudi ustrezne rešitve, ki bodo včasih sprejete enotno, včasih pa alternativno. Razumljivo, sekcijam ni treba sprejemati nikakršnih obveznih sklepov, ampak priporočila in predloge, ki bodo napotilo organom, pristojnim za sprejemanje sklepov. Če bodo sekcije to svoje delo opravljale aktivno in zadovoljivo, bo to pomemben dejavnik demokratičnega zblizevanja in zedinjevanja stališč o posameznih družbenih problemih in velika pomoč samoupravljalcem in delegatskim telesom.«

O sekcijem delovanju socialistične zveze često govornimo in razpravljamo tudi na različnih sestankih in posvetovanjih družbenopolitičnih organizacij.

V delovanju Socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije se sekcije vse bolj uveljavljajo. V obdobju od 1979 pa do danes smo v Sloveniji pri tem dosegli pomembne konkretne rezultate. V mnogih krajevnih in občinskih organizacijah socialistične zveze že delujejo sekcije za ekonomska in komunalna vprašanja, za družbeno aktivnost žensk, varstvo okolja in nekatere druge. V večjih mestih so ustanovili tudi sekcije za kulturno problematiko, uveljavljanje usmerjenega izobraževanja, preskrbo prebivalstva, uvajanje celodnevne šole, šport in rekreacijo itd.

Pomembni premiki so bili doseženi tudi v miselnosti o vlogi in pomenu sekcijskega oziroma interesnega delovanja SZDL. Vse več je namreč organizacij in vodstev, ki se organizirano lotijo demokratičnega oblikovanja mnenj in stališč za delegate in delegacije. V praksi imamo tudi prve posamezne primere, ko se sekcije sestajajo pred zasledanjem delegacij ter obravnavajo vprašanja, ki bodo na dnevnem redu delegatskih skupščin. Vedno več pa je tudi aktivnost SZDL, komunistov in članov drugih družbenopolitičnih organizacij, ki se aktivno vključujejo v delovne sekcije. Delovni ljudje in občani – ugotavljajo v krajevnih skupnostih in občinah – so sekcije (tudi, kjer delujejo) sprejeli kot učinkovito in neposredno obliko izražanja svojih interesov in potreb. V živem in odkritem dialogu globlje spoznavajo in obravnavajo določene probleme, na osnovi znanja in argumentov pa skušajo nakazati najustrežnejše rešitve.

Še preveč formalnosti in nedoslednosti

Kljub očitnemu napredku pa z doseženimi rezultati ne moremo biti zadovoljni. V krajevnih organizacijah SZDL ter občinah se še vedno srečujemo z nerazumevanjem in pod-

cenjevanjem vloge sekcij. Nikjer sicer ne odklanjajo interesnega organiziranja in delovanja delovnih ljudi in občanov, toda z mlačnim odnosom do sekcij jih niti ne razvijajo niti ne krepijo njihovega demokratičnega bivanja. S foramskim delovanjem marsikje siromašijo širino in demokratičnost delovanja socialistične zveze. V delovanju sekcij je še vse preveč formalnosti in nedoslednosti, marsikje pa se sestajajo le občasno. Vse premalo so vključene tudi v program aktivnosti organizacij socialistične zveze in delegatskih skupščin.

Na nedavni seji RK SZDL Slovenije je o vlogi sekcij predsednik Franc Setinec med drugim dejal:

»Sekcije bi morale živeti in delovati predvsem v krajevnih skupnostih, saj je tu precej vprašanj in problemov, ki bi jih bilo treba proučiti. Metode dela so lahko različne, pomembno pa je, da je v sekciji zajeto tako strokovno znanje kot politična volja, kjer bodo proučili določeno problematiko in ugotovili, ali in kako jo je mogoče reševati. Sekcije same torej ne sprejemajo odločitev, temveč oblikujejo in argumentirajo predloge, ki gredo potem v javno razpravo in odločanje.«

v njihovi dejavnosti pa sodeluje preozek krog delovnih ljudi in občanov.

V nekaterih vodstvih krajevnih in občinskih organizacij SZDL ter med posameznimi aktivisti je še vedno slišati mnenja in pripombe, da z delovanjem sekcij le povečujemo število sestankov in sej in da bi bilo dovolj, če bi se o posameznih vprašanjih in interesih delovnih ljudi pomenili v vodstvih SZDL ali v svetih krajevne skupnosti. Tu bi izoblikovali tudi stališča in sklepe. Takšna mnenja je možno razumeti kot ostanke foramskega načina gledanja na delovanje in delovanje SZDL, ki bi jih bilo treba čim prej odpraviti. Ob tem pa je treba utrajiti spoznanje in zavest, da pome-

nijo sekcije možnost za bogatitev socialistične samoupravne demokracije.

Tudi številčno gledano je sekcij oziroma interesnih oblik delovanja socialistične zveze premalo. Marsikje se njihovega ustanavljanja sploh še niso lotili. Imamo celo krajevne organizacije SZDL, ki doslej niso organizirale niti ene sekcije ali podobne oblike aktivnosti svojih krajanov. Krajevne in občinske organizacije socialistične zveze in njihova vodstva še vedno premalo načrtno spodbujajo in organizirajo sekcijko aktivnost svojih članov. Ta ovira nadaljnjo hitrejšo demokratizacijo odnosov v sami socialistični zvezi in v družbenopolitičnem in samoupravnem življenju nasploh.

Pobudo za sekcijo oziroma razpravo lahko dajo delovni ljudje, vodstva SZDL, druge DPO, krajevne in občinske institucije, OZD, društva in drugi dejavniki. Aktivnost v sekciji SZDL – zlasti v krajevni skupnosti – naj bi praviloma pomenila začetek obravnave nekakega perečega vprašanja ali problema. Tu moramo biti kar da prožni. Bistveno je, da je iniciativa in vsebina vredna razprave v sekciji. To pa je v slehernem okolju mogoče relativno hitro ugotoviti.

Živa, izvorna beseda udeležencev

Ena bistvenih značilnosti sekcije bi morala biti prav živa, izvorna in avtentična misel ter beseda udeležencev, kjer se v enakopravnem in demokratičnem dialogu na osnovi poznavanja problematike, znanja ter izkušenj, potreb in interesov oblikujejo pobude, mnenja in skupna stališča. Prav tako je potrebno, da k delu sekcije – torej javni in demokratični obravnavi – pritegnemo kar najširši krog delegatov DPO, družbenih organizacij, društev, družbenih institucij in posameznikov, ki lahko prispevajo k vsebinsko in strokovno kar najbolj bogati razpravi.

Sekcija SZDL ni le javna tribuna. To je mnogo več. Vsak sestanek sekcije mora po-

meniti začetek organizirane aktivnosti delovnih ljudi in občanov za razreševanje bodisi njihovih posvem konkretnih potreb, kakor tudi širših družbenih interesov. Zato se nikakor ne sme končati s tem, da vsakdo le pove svoje mnenje in predlaga rešitev. To je premalo. V sekciji se morajo udeleženci dogovoriti za skupne pobude in stališča. S tem pa se v bistvu in po pravilu začne širša akcija za njihovo vrednotenje, usklajevanje in razreševanje.

Mnenja, stališča, pobude in predlagane rešitve lahko sekcija prenese vodstvu krajevne ali občinske organizacije SZDL, delegatom in delegacijam, dalje upravnim in izvršnim organom, ustreznim drugim institucijam itd. Udeleženci sekcije se bodo s svojimi ugotovitvami in stališči po pravilu obrnili k tistem družbenim dejavnikom, ki lahko največ storijo, da bodo predlagani interesi in potrebe ustrezno rešene. V posameznih primerih bodo to delegati ali delegatske skupščine, spet drugič skupščina krajevne skupnosti, občinski izvršni svet, skupnost otroškega varstva, šola, telesnovzgojno društvo ali zveza itd.

Prav tako pa je možno, da posamezne probleme in potrebe delovnih ljudi in občanov v krajevni skupnosti ali občini nekatere institucije rešijo neposredno (po svoji službeni oziroma delovni dolžnosti), ne da bi jih vključevali v nadaljnji proces politične in samoupravne aktivnosti.

Vse pobude in predlogi sekcij seveda ne bodo mogli biti vedno uresničeni. S tem je treba računati. Njihovo upravičenost in tehtnost je treba vedno primerjati z realnimi družbenimi in materialnimi možnostmi in seveda pripravljenosti delovnih ljudi, da tako ali drugače sodelujejo. Vendar je treba stališča in mnenja sekcije o konkretnih vprašanjih upoštevati pri oblikovanju ustreznih in širših družbenih rešitev, ki bodo v skladu z osnovnimi in dogovorjenimi interesi delovnih ljudi in dolgoročnimi cilji družbenega razvoja.

Nihče ne more spregledati stališč sekcij

Stališča in mnenja sekcij imajo predvsem veliko moralno moč. Nihče (ne vodstva DPO, ne delegati, ne upravni in izvršni organi) jih ne more spregledati. Nasprotno, stališča, mnenja in priporočila sekcij pomenijo pomembno gradivo, spodbudo, izziv in gibalno političnega in samoupravnega delovanja delovnih ljudi in občanov. Zato morajo udeleženci sekcije dobiti odgovor, kaj se je zgodilo z njihovimi pobudami in stališči, koliko so bila upoštevana pri pripravljanju posameznih rešitev, zakaj so bila sprejeta le delno ali pa sploh ne, itd.

Sekcija je torej tista demokratična možnost, kjer lahko pride do polne veljave ustvarjalnosti vsakogar in vseh skupaj. V znanju in pripravljenosti delovnih ljudi, da sodelujejo pri razreševanju bodisi ožje ali širše družbene problematike, imamo še precejšnje rezerve. To je še dokaj neizkoriščen kapital, ki ne terja obresti, ki ga ni treba vračati. V tej zahtevni družbenoekonomski situaciji je to lahko pomemben prispevek k doseganju ciljev stabilizacijskega programa.

Seveda pa bodo morala vodstva DPO, samoupravne skupščine, izvršni organi in druge institucije prav stališčem iz temeljnih okolij (KS, OZD itd.) posvečati mnogo več pozornosti kot doslej. Zdi se nam še vedno dogaja, da v političnem in samoupravnem delovanju namerjamo mnenjem in pobudam delovnih ljudi in občanov premalo pozornosti. Tudi takrat, ko taka stališča imamo, največkrat ostane tako, kot se dogovorijo v vodstvu DPO ali izvršnih organih. Tako imamo še vedno prakso, da v bazi razpravljanja in potrjevanja predloge stališč in sklepov višjih vodstev in organov; ti pa ne posevstajo dovolj velike pozornosti mnenjem, pobudam in dodatnim ali drugačnim predlogom delovnih ljudi. V krajevnih skupnostih, na zborih delavcev in TOZD, na sejah delegacij, v sekcijah in na zborih občanov tako skoraj po pravilu zagovarjamo pripravljena stališča in rešitve, ne glede na potrebe in pripombe delovnih ljudi ali na življenje, ki terja drugačne rešitve.

Sekcije SZDL moramo torej v prihodnje razumeti in razvijati predvsem kot podlago najširšega političnega in samoupravnega oblikovanja skupnih dogovorov in rešitev. Postati morajo najdemokratičnejša možnost delovnih ljudi in njihovih delegatov, da v ustvarjalnem dialogu ovrednotijo posamezna vprašanja, probleme, potrebe in interese ter skušajo najti in oblikovati stališča in mnenja za njihovo najustrežnejše samoupravno reševanje. Delovanje v sekcijah mora predstavljati najširšo možnost vsakogar, da skupaj z delegati DPO, skupščinskimi in izvršnimi organov, znosti, strokovnimi in upravnimi služb ter drugih družbenih institucij vpliva na politične in samoupravne rešitve. Družbeno-politične organizacije, delegacije ter delegatske skupščine morajo zato z vsro zvestostjo in odgovornostjo pri svojem delu in opredeljevanju upoštevati mnenja in stališča sekcij. Samo takšno razumevanje in delovanje sekcij bo sproščalo zdaj često še neizkoriščen rezerve, sposobnosti in znanje širokega kroga delovnih ljudi ter prispevalo k večji odgovornosti in politični ter samoupravni učinkovitosti.

IVO ZORČIČ

OKROGLA MIZA: Letošnja turistična sezona na obali

Optimizem z veliko pridržki

Sredi avgusta še ni konec turistične sezone, še posebej letošnje ne, saj marsikje napovedujejo dobro turistično žetev tja do oktobra, vendar je to že neke vrste prelomnica, ko je mogoče sezono tako ali drugače vsaj približno oceniti. Mnogi opozarjajo, da letos nismo imeli ponuditi dosti drugega kot nizke cene. Pa tudi tuji turisti priznavajo, da je cenostno močno vplivala na njihovo odločitev za počitnice v Jugoslaviji.

Ali smo res samo zaradi nizkih cen (na podlagi tihe devalvacije dinarja) napolnili jugoslovanske hotele, kampe in druge turistične zmožnosti? Ob množici različnih, večkrat tudi nasprotujočih si podatkov smo skušali najti skupno oceno letošnje sezone, ki je v marsičem drugačna od lanske in od mnogih doslej. Kako so se v njej znašli turistični delavci s slovenske obale in Istru, kakšne uspehe so dosegli in kaj od nje pričakujejo, smo skušali zvedeti v pogovoru, v katerem so sodelovali **Jože Černelič**, član poslovodnega odbora Turistične organizacije Portorož, **Darko Ivčić**, vodja prodaje Lagunaturist (Plava Laguna, Poreč), **Marjan Jakič**, vodja prodaje v tozdi Hotelu Bernardin, **Roman Krejačić**, direktor Obalno-kraške turistične poslovne skupnosti, **Pavel Lovrečić**, zasebni gostinčar v Piranu, **Slavko Mastnak**, član piranskega izvršnega sveta, zadolžen za turizem, **Božo Ostaneček**, direktor delovne organizacije Emona – Jesuščina Koper, in **Bogdan Valentin**, direktor tozdi Hotel Palace Portorož. Vprašanja so jim zastavljali **Jože Petrovič**, **Dusan Grač** in **Boris Suligoj**, ki je po stenografskih zapisih Fanike Vidrih pogovor pripravil za objavo.

DELO: Kaj nam je do sredine avgusta prinesel turizem?

IVIČ: Pri nas so hoteli polni. Podatki so zadovoljlivi, saj nam je turizem prinesel več, kot smo pričakovali v predsezoni. Računamo, da se je število prenočitev povečalo (v vseh naših objektih) za približno tri odstotke, predvsem na račun kampov in domačih go-

stov. Zaradi tihe devalvacije dinarja smo dohodek povečali za 56 odstotkov, ostanek dohodka pa je za 187 odstotkov večji v primerjavi z lanskimi sedmimi meseci.

DELO: Kako je z devizami?

IVIČ: Imamo težave pri deviznih vplačilih. Tiste devize, ki jih pošiljajo iz tujine na našo banko tuje agencije, prihajajo redno, devizna nakazila, ki prihajajo s posredovanjem domačih turističnih agencij, pa zamujajo.

DELO: Kaj pa na Obali?

MASTNAK: V piranski občini smo imeli v prvih sedmih mesecih za dva odstotka manj tujih in 12,8 odstotka manj domačih gostov ter za 7,2 odstotka manj nočitev. Natančnih finančnih podatkov še nimamo, vendar so podobni poročilom – celotni prihodek je približno za polovico večji, stroški pa za okoli 38,5 odstotka.

VALENTIN: Naša temeljna organizacija predstavlja večji del gostinske in turistične ponudbe v samem središču Portoroža. Letos se je izredno povečala nepenzionska poraba. V sedmih mesecih smo prodali (količinsko gledano) za približno 20 odstotkov več pijače in hrane...

DELO: Kaj mislite, zakaj?

VALENTIN: Že tretje leto zapored dajemo vse večji poudarek nepenzionski porabi. Večših je bilo razmerje med izpenzijsko in penzijsko prodajo 50:50, danes pa je 35:65 v korist nepenzionske. To pomeni, da dosežemo dohodek z večjimi napori, vendar je tudi končni rezultat boljši.

DELO: Kaj je letos napolnilo naše turistične zmožnosti?

VALENTIN: Tudi jaz mislim, da so to bile nizke cene. Vendar smo v Portorožu vsa leta imeli malo višje cene, kot v drugih turističnih krajih. Zaradi nižjih cen se je znižala raven gostov: poceni počitnice, poceni gostje? V Jugoslavijo je prišlo določeno število ljudi, ki se sicer za dopust v tujini sploh ne bi odločili.

ČERNELIČ: Res je prišlo k nam več gostov s plitkejšimi žepi. V Turistični organizaciji Portorož pa imamo tudi podatke, ki govorijo, da se je struktura gostov tudi izboljšala. Poglejmo: v igralnici je bilo v prvih šestih mesecih za osem odstotkov več igralcev, na letališču je do konca julija lani pristalo 450 letal, letos pa kar 730 (59 odstotkov več), v marini se je število dnevnih privezov povečalo za 30 odstotkov, v termah so opravili za 6,8 odstotka več storitev, na kongresih je bilo za 51 odstotkov več udeležencev in na predvidite je že v prvih šestih mesecih prišlo 31 odstotkov več obiskovalcev. Vse to kaže, da smo le dosegli nekaj pomembnih uspehov tudi pri pridobivanju petičinskih gostov. Poglejmo se zasluček z Portoroške noči. V hotelih Palace so prodali za 100 odstotkov več kot v lanskim letu, tudi če odbijemo višje cene, je bilo količinska poraba še zmeraj večja za 50 do 70 odstotkov. Letos je Palace samo za to noč iztržil 10 milijonov dinarjev, Metropol 6 milijonov itd.

DELO: Potem lahko le govorimo o razprodaji v tistem slabem pomenu besede?

KREJAČIČ: V Portorožu nismo po nepotrebnem zniževali cen, čeprav je res, da smo

DELO: Zanimivo pa je, da morata priti v Portorož le dva človeka in že ga razgrabata...

MASTNAK: Portorož je bil vedno razgiban. Že predlanskim smo videli, da bi se dalo iz Portoroške noči narediti nekaj več. Tako smo si zastavili, da bi letos imeli portoroške dneve namesto ene same noči. Ugovorili pa smo, da smo navzlic vsem prizadevanjem letos spet imeli le noč. Od gostov, ki so se odzvali, je bilo največ Slovencev (manj torej tujcev), od teh pa največ tistih z avtomobilsko registrsko oznako KP.

VALENTIN: Čeprav so cene za domače goste astronomsko visoke, je domači gost še zmeraj najboljši gost. Zunanjenzonski izrček je večji predvsem na račun domačih gostov. Kdo se spreha po srednjih domačih tržnicah? Domači gostje! Oni ustvarjajo promet. Tuji priredo pogledat in gredo.

DELO: Kako je potem z deviznim zaslučkom?

JAKIČ: Če hočemo raziskati učinke naše politike tečaja in popustov na potrošnjo, potem se moramo zavedati, da tuji gost danes za svoj denar dobi dvakrat toliko dinarjev kot lani. Če pristejemo še 10-odstotni popust na turistične čake, potem dobi celo več kot dvakrat več. Po drugi strani ugotovljamo, da se nam je povečala izpenzijska poraba za približno polovico. Pri tem je približno četrtina dala podražitev, približno toliko gostov več porabi (zaradi nižjih cen), polovica (kolikor ostane razlike do dvakratne vsote dinarjev za isto vsoto deviz) pa ostaja v zraku. Ta polovica pomeni približno zmanjšanje deviznega priliva...

VALENTIN: Naj dopolnim: poraba na gosta v tuji valuti je manjša kot prejšnja leta.

JAKIČ: Pa ne samo to. Tudi realizacija jugoslovanskih menjalnic (gotovine in turističnih čekov) je letos manjša, kot je bila lani...

DELO: ... čeprav pri Narodni banki pravijo, da je večja kot je?

JAKIČ: ... ker štejejo zraven priliv iz prodaje bencinskih bonov...

MASTNAK: ... in ker je metodologija zaje-manja podatkov pri deviznem prilivu vsako leto drugačna. - Ti podatki, o katerih zdaj veliko pišejo in govorijo, niso pravilni.

JAKIČ: Dejanski devizni priliv v Jugoslavijo bo letos po mojem manjši. Tudi zaradi dinarskih turističnih čekov. Turistični čeki so vplivali le na zmanjševanje privatnega črnega kliranga. Vsi drugi kazalci bodo pokazali veliko bolj negativno postavko in zmanjšanje dohodka organizacij združenega dela.

KREJAČIČ: Sploh pa bi že danes morali vedeti, kakšna bo usoda turističnih čekov v prihodnjem letu. Tega še zdaj ne vemo in to je le še dodatna pomanjkljivost.

DELO: Potem lahko le govorimo o razprodaji v tistem slabem pomenu besede?

KREJAČIČ: V Portorožu nismo po nepotrebnem zniževali cen, čeprav je res, da smo

jih tudi pri nas potiskali navzdol. Predvsem zato, da smo tudi domačemu turistu lahko omogočili obisk. Vendar mislim, da pri tem ne bi smeli mešati socialnih in ekonomskih elementov. V Metropolu ali Palacu, v boljših hotelih, skratka, ni nobene potrebe, da ohranimo cene na ravni kupne moči domačega gosta.

DELO: Rekli ste torej, da je turistična Jugoslavija zniževala ceno. To pa je vendar dokaz, kako je turistična »industrija« pri nas popolnoma negotova. Ustvarjena je bila pač taka podoba Jugoslavije. Še vedno ustvarjamo podobo poceni države. Govorili so, da pri nas ni bilo in ni tega in onega. Tudi kakovost je sporna, kakovost turističnih storitev.

JAKIČ: Turistično gospodarstvo je na žalost zelo pod vplivom vseh sil, ki delujejo zunaj njega.

VALENTIN: Če bi hoteli izboljšati kakovost, bi morali storiti kaj na ravni vse Jugoslavije. Vsaj eno leto vnaprejš ali pa vsaj na začetku leta bi morali poznati vse pogoje poslovanja. Spodbude so nam letos že dvakrat spremenili, med sezono so sprostiti cene, da ne govorim o režimih na meji pa glede uvoza...

DELO: Ali ne prihaja k nam slabša struktura gostov tudi zaradi slabše ponudbe in ne le zaradi nizkih cen? Oziroma ali niso bili gostinci prisiljeni znižati cene zaradi nizke ravni svojih storitev?

MASTNAK: Ankete zadnjih treh let kažejo, da je zelo malo krivde v nekakovostnih hotel-skih storitvah. V bistvu je naša panoga nase jemala vse grehe drugih: od prehodov meje do preskrbe. Določeno raven servisa in prija-zen namseh pa je tudi še tako kritičen gost v hotelih dobil.

DELO: Čistoča v straniščih, na primer, ni toliko odvisna od zunanjih dejavnikov. Oglejmo si stranišča v najboljših lokalih. Kaj si o njih misli dober gost?

MASTNAK: Kot direktorja tozdi Hotelu Riviera so me poklicali, naj si pridem ponoči ogledam, kaj se dogaja v našem discu. Videl sem, da tu gostinec ne more nič narediti. Ljudje so izruvali školjke iz tal, razbili pi-soirje, steklenice... vandalizem. Zaposlili smo dovolj ljudi, ki naj bi skrbeli za red, a zman. Skoraj nič nismo naredili za mladino, da bi jo (turistično) vzgojili. Morda bi morali s ceno omejiti število ljudi v takem lokalu.

DELO: Kakšne izkušnje ima z zapravlji-vostjo in s kakovostjo ponudbe zasebnih gostinčarjev?

LOVREČIČ: Pri nas se je, tako kot v drugih specializiranih lokalih, povečal promet za približno 40 odstotkov (tudi fizično gledano). Ne bi mogel reči, da so najbolj zapravlji-vo domači gostje. Pred leti smo imeli več doma-čih, zdaj pa so najboljše gostje tuji, predvsem Italijani. V glavni sezoni se je promet povečal tudi zato, ker smo imeli srečo z vremenom. Vsako neurje nam je lani v kolonah pobiralo dopustnike, letos pa takih deževnih dni skoraj ni bilo.

DELO: In kaj ta gost najbolj ceni, kako ga privabite?

LOVREČIČ: Tuji gost pri nas najbolj ceni tisto, česar mu v hotelih ne morejo ponuditi – sveže ribe, škampe. Gost potrebuje v hotelu ležišče, v hotelu se morda še zabava, vendar ni prišel na počitnice, da bi tam presedel ure in ure.

KREJAČIČ: Zakaj hoteli nimajo sveže »ri-be« ponudbe, vemo, to nima smisla razlagati.

JAKIČ: Če gre vsak deseti gost v Portorožu enkrat na 14 dni v dober lokal, so vse ribje (dobre) restavracije (pet jih je) prepolne.

DELO: Toda morali bi dočeti, da gost ne bi šel na ribe le vsakih 14 dni, ampak vsak teden ali pa celo vsak drug dan. Od gostinca iz Jahting kluba v marini smo zvedeli, da bi na višje sezono lahko prodal jagstogov, kolikor bi jih imel, toda jagstog bi moral iskati na Visu. Kako gledate na vse to in Istri?

IVIČ: V Plavi laguni beležimo velik porast izpenzijske porabe. To se najbolj vidi pri porabi hrane, kjer je indeks 233. Mislim pa, da nam še zmeraj primanjkuje novih zmožnosti v izpenzijski porabi. Veliko je še krajev, kjer gost ne more porabiti svoje-ga denarja. Če je lani gost porabil 500 mark in letos samo 400, je to naša napaka, kajti gost je tudi letos imel v žepu pripravljenih 500 mark za zapravljanje. Brez skrbi, da go-zpu v Španiji in Italiji ne ostaja denar v žepu.

DELO: Kaj pravijo na to trgovci?

OSTANEK: Preskrba je letos bistveno boljša kot lani. Osnovnih izdelkov smo letos prodali za približno 40 odstotkov več, delno zato, ker jih lani ni bilo, delno pa zato, ker so si domači turisti v trgovinah ob morju nakupovali zalo-gene. Mislim, da se bo prihodnje leto tržišče popolnoma spremenilo. Domača poraba se bo zmanjšala. Že letos je bila (do glavne

sezone) prodaja mesa za približno 20 odstotkov manjša, pa ne zato, ker ne bi bilo mesa, ampak preprosto zaradi manjše kupne moči prebivalstva. Vse to bo pripeljalo do bistveno boljše ponudbe v prihodnjem letu.

JAKIČ: Bojim se, da smo vprašanje turizma in povečanje turističnega priliva spet obravnavali tako, kot je pri nas navada. Dokler prodamo več »špricerjev« in coca col, povečujemo več promet, naš dohodek in devizni priliv. Naj me vrag vzame, če mislimo, da nam bodo tuji »reševali« devizno bilanco s tem, da bodo s seboj prinesli dvojne trebuhe, da bodo lahko več popili in pojedli, da bodo pojedli vse škampe in klobase, ki jih damo na trg. Če mislimo tako, se motimo. Turistična ponudba danes ni le jedaja in pijača. To je najširša trgovska ponudba. To niso samo ita-lijanski čevlji, torbice, srajce. To je vse. Lju-dje kupujejo kozarce, svinčnike. Trg mora biti založen.

DELO: Kaj lahko pričakujemo do konca leta, glede na normalni tok dogajanja, in kaj v prihodnjem letu? Kaj bi svetovali državi?

ČERNELIČ: Vsi, ki poročajo navzven, se morajo zavedati, da smo turistična država. V tujini gre informiranje v korak s turizmom. Pri nas pa je čas Tanjug posreduje navzven slabo informacijo in s tem dela slabo propagando.

IVIČ: Vsi smo pod vtisom, da bolj ali manj razprodajamo Jugoslavijo. Bojim se, da bo mo pridojne leto cene pretirano povišali. Če smo bili letos prepoceni, povišajmo cene, to-da paziti bi morali, za koliko.

MASTNAK: Mislim, da bomo lahko presreč-ni, če bomo prihodnje leto dosegli lamskolet-ne rezultate, seveda pa le, če nam bo zvezna administracija omogočila, da bomo že 1. oktobra vedeli, na kakšne instrumente bomo igrali prihodnje leto. Pravimo, da je turizem gospodarska panoga in kot tako naj bi jo tudi priznavali.

NAFTNO GOSPODARSTVO

Navček za reško rafinerijo?

Vjekoslav Čemeljič je v nedavnem pogovoru za tednik Danas nakazal možnost, da bi likvidirali najstarejšo jugoslovansko rafinerijo nafte, staro natanko 101 leto, ker bo do konca leta imela za 30 milijard izgub. To možnost so napovedali glede na sedanje okolščine, saj cene naftnih derivatov na jugoslovanskem trgu ne spremljajo vrto-glavega plesa dolarja. Četudi je predsednik Hrvaške gospodarske zbornice govoril o drugih vpraša-njih naftnega gospodarstva, so si v INI zapomnili predvsem stavek o morebitni likvidaciji te reške rafinerije.

Ta povsem nepočitniška polemika pri bralcih in kupcih naftnih derivatov zbujala mnoga vprašanja, ki terjajo odgovor. Reško rafinerijo nafte se zgradili že v Avstroogriški za predelavo nafte, ki so jo pripeljali po morju. Takšno vlogo je ohranila do zdaj. Na leto predela lahko 8 milijonov ton nafte in je hkrati edina jadranska rafinerija, pa tudi največja v državi.

V reški rafineriji iz nafte iztiskajo visokook-tanski bencin in druga tekoča goriva, najraz-ličnejša diselska goriva za industrijo, cestni in morski promet, pridobivajo motorna olja, tako imenovano turbinsko, krožno in zgost-e-no mazivo visoke kakovosti, bitumen za in-dustrijsko proizvodnjo in gradnjo cest, kurilno olje za industrijo, gospodinjstva in pomor-stvo, v rafineriji olj na Mlaku dobivajo parafin itn.

Obratuje le tretjina zmožnosti

Za razliko od drugih jugoslovanskih naftnih rafinerij, kjer 30 in celo 40 odstotkov nafte predelajo v kurilno olje (mazut), na Reki pridobivajo predvsem kakovostne derivate in komaj slabo četrtino nafte predelajo v kuri-vo, kar je nad evropskim povprečjem v struk-turi predelave nafte. Na Reki so to dosegli s sekundarno predelavo nafte, ki pa je gospo-darna le, če je primarna predelava 100-od-stotno izkoriščena. Drugače povedano, reška rafinerija nafte bi morala predelati natanko 8 milijonov ton uvožene nafte na leto.

Toda že leta 1979, ki pomeni zadnje kolikor tolikor ugodno leto za jugoslovansko naftno gospodarstvo pred začetkom sedanje krize, so vse štiri rafinerije INE na Reki, v Sisku,

Zagrebu in Lendavi predelale komaj 9,8 mi-lijona ton domače (okrog 3 milijone ton) in uvožene nafte ali 62 odstotkov vseh predela-nih količin v Jugoslaviji. Letos so predvideli predelavo 7,4 milijona ton domače in uvože-ne nafte v vseh štirih rafinerijah INE. V prvem polletju so za potrebe INE in njenih porabnikov (slovenski, hrvaški, črnogorski in srbski trg) uvozili 1.493.329 ton nafte. To pa je za 318.171 ton manj nafte, kot so predvi-deli v načrtu INE, torej za 9,8 odstotka manj in kar za 17,6 odstotka pod načrtom nedavno sprejete zvezne energetske bilance, ki jo bo treba spremenjati, saj so INI dovolili izvoz 500.000 ton nafte in 226.000 ton deri-vatov, da bo lahko v tem mesecu poravnala zapadle obveznosti do tujih upnikov, 184 milijonov dolarjev.

Tako so v prvem polletju letos zmožnosti rafinerije nafte na Reki komaj tretjinsko iz-koristili: predelali so 1.317.800 ton nafte, od tega komaj 1,2 milijona ton za potrebe do-mačega trga in 41.900 ton za predelavo v aromate, bitumen in parafin za tuji trg. Rafi-nerija si pomaga iz težav tudi s predelavo nafte za tuje naročnike in kupce. Tako so, denimo, maja za domači trg predelali 300.000 ton nafte in za tuje naročnike 86.730 ton. Vendar to ni vplivalo na boljšo preskrbo domačega trga. Iz reške rafinerije so nam poslali za 245.435 ton naftnih deri-vatov manj (16,2 odstotka). Najmanj so na trg poslali motornega bencina le 115.040 ton ali za 37,2 odstotka manj, kot so načrtovali.

Na dan izgubijo 77 milijonov dinarjev

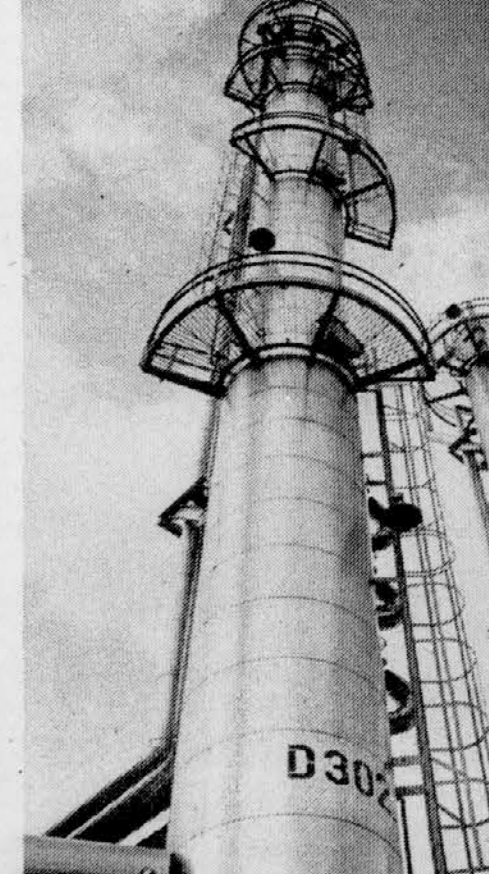
Morda ima glavni direktor reške rafinerije nafte Vinko Grbac prav, da usodo svojega kolektiva povezuje z dnevom, ko naj bi napol-sled dinar postal trdna, konvertibilna valuta. Dolar, ki je tudi te dni finančna tema številka ena, je bil v preteklem desetletju povprečno med 17 in 19 dinarjev, od jeseni 1980 pa se je podražil za več kot petkrat. Ker uvoženo nafto kupujemo za zelene bankovce ki jih nato zapoznelo preračunajo v dinarje z draž-jiimi naftnimi derivati, ima škoda tisti, ki uvo-ženo nafto predeluje. Zadnja podražitev naftnih derivatov je tudi bila izvedena na temelju vrednosti dolarja po 76 dinarjev in na predvidevanjih, da vrednost tega bankov-ca do konca leta ne bo presegla 79 dinarjev, dolar pa je že zdaj »naskočil« mejno vrednost 100 dinarjev. Zato na dan v reški preči-ševalnici nafte izgubijo 77 milijonov dinar-jev.

Eden izmed glavnih vzrokov za sedanje raz-mere je v svetovni energetski krizi pred deseti-timi leti, ko se je začel skokoviti ples naftnih cen na svetovnem trgu. Tedaj smo si pomaga-li z izravnalnimi skladi pri ZIS, ki je tako rekoč izenačil cene domače in uvožene nafte. Razliko med ceno domače in uvožene nafte so v ta sklad prispevale rafinerije, ki so pre-delovale domačo nafto. Ta sklad so ukinili leta 1976. Reška rafinerija pa je leta 1978 prvič imela izgubo. Pokrila jo je iz lastnih sklado-ov. Drugo prelomno obdobje je bilo leta 1980, ko republike in pokrajini niso iz-polnile samoupravnega sporazuma o združe-vanju deviz za nakup nafte. Da bi bil domači trg preskrbljen, je morala reška rafinerija kupovati nafto na up za draga posojila, ki so jih nameravali odplačati z novimi cenami deri-vatov. Brezne takšnega zadolževanja prenaša-jo se zdaj, izguba se jim vleče in povečuje iz leta v leto. Lani je znašal celotni prihodek

rafinerije 45 milijard dinarjev, izguba pa 5,7 milijarde dinarjev; z odvzemanjem ostanaka do-hodka tozdu za proizvodnjo maziv in bitume-na so jo zmanjšali na 5,3 milijarde dinarjev. Medtem ko se ne vedo, kdo in kako naj bi pokrili letošnjo izgubo (najbrž s podražitvijo derivatov za 37 odstotok, ki jo zahtevajo od 15. julija!), so v reški prečiševalnici nafte v skladu z zakonom o sanaciji izdelali ustrezen načrt za pokritje lanske izgube. Tako naj bi iz sklada skupnih rezerv SOZD INE prejeli 310 milijonov dinarjev, na račun pokritja stroš-kov pri najemanju posojil za nakup nafte v letu 1981 bodo iz cene bencina in plinskoli-olj prejeli 1,7 milijarde dinarjev, sanacijski skladi skupnosti občin Reke in SR Hrvaške naj bi primaknili 300 milijonov dinarjev, rafinerija nafte v Sisku, ki predeluje le domačo nafto, bo prispevala 884,5 milijona dinarjev, zadnja podražitev goriv naj bi dala 965 milijonov dinarjev. Manjkajoči del do 5,3 milijarde dinarjev nepokrite izgube, to je milijardo 166 milijonov dinarjev, pa nameravajo pokriti s posojili delovnih organizacij INE.

Tako je na papirju zakrpana lanska izguba. Toda v reški rafineriji nafte in v INI nenehno ponavljajo, da za sedanje težave niso prav ničemur krivi. Lahko jim verjamemo ali pa tudi ne. Vendar je sedaj pomembnejše poi-skati ustrezen odgovor na vprašanje, kako naprej z našim naftnim gospodarstvom, kaj želimo z njim in kaj zmoremo, da ne bomo tako kot doslej, kot tudi kaže primer reške rafinerije, vlekli napačnih potez, saj so njihove posledice zdaj mnogo večje kot kdajkoli prej.

PETER POTOČNIK

BURLEY IZ BELE KRAJINE

Veliki načrti s tobakom

Za zdaj tako v Beli kot v Suhil krajini uspešno uresničujemo skupni načrt Tobacne tovarne Ljubljana in območnih kmetijskih zdru-g, po katerem naj bi v slovenskih to-bačnih nasadih letos pridelali od 10 do 11 ton aromatičnega veliko-litnega ameriškega tobaka za »lažje« cigarete.

Foto: Marjan Zaplatil

Aprila lani je med Tobacno tovarno Ljublja-na in belokranjskima združenja (v Črnomlju in Metliki) stekel pogovor o možnostih za skupno pridelavo tobaka v tamkajšnjih »stelniki«. Že naslednji mesec so iz tozda ljubljanske tovarne »Bosanca« v Orašju in deloma zagrebškega inštituta prepeljali v Be-lo krajino 30 tisoč sadik, potrebnih za 1 hektar in 20 arov polja. Prvo leto poskusne proizvodnje tobaka ameriške vrste burley je v Metliki z okolico na 0,86 hektara dalo

Primerjava pokaže, da je na primer, za hektar vinske trte potrebna začetna naložba milijon dinarjev, za hektar tobaknega nasadja pa zadostuje že desetkrat manj denarja. Toda izkupiček je za pridelovalca lahko zelo vabljiv: pridne roke cele družine lahko oberejo 2500 kilogramov tobaka na hektar in tako po veljavni odkupni ceni iztržijo 325 tisoč dinarjev. Povrh je s tobakom največ ročnega dela – trganja listov, odstranjevanja cvetov in nizanja listov – prav v času pred spravkom poglavitnih poljščin, med solskimi počitnicami od srede julija do srede septembra.

pridelek 1416 kilogramov in v Črnomlju 910 kilogramov suhega tobaka na 0,34 hektara. Za kolikor se je predvideni pridelek ponesre-čil, je Tobacna tovarna kmetom kooperan-tom obeh združenj izplačala blizu 60 tisoč di-narjev odškodnine, pridelani tobak pa so od-kupili po povprečni ceni 99,20 dinarja za kilogram.

Poskusni hektari

Izplačana odškodnina in vnaprej zajamčeni odkup po ceni za drugo kvaliteto pa nista bili edini spodbudi tobacne tovarne, da bi se za pridelavo burleya sčasoma odločilo več kne-tovalcev z obeh območij. Že sodelujočim so dali na razpolago tudi potrebno mehanizacijo – za začetek 2 sadilna stroja za presajanje tobakovnih rastlin in 4 stroje za nizanje tobaka; popeljali so jih tudi na strokovni ogled v Bosno k tozdu v Orašju. Letos naj bi 15 kooperantov metliške zadrge, 23 iz Črnom-olja in 5 novih iz Žužemberka na 4 hektarjih in pol pridelalo 11 do 12 ton suhega tobaka. Odkupna cena bo 128 oziroma 147 dinarjev za prvo kvaliteto.

Tobak v Sloveniji? Ali je to sploh smotrno in ali bo uspeval, ko pa se je v petdesetih letih podoben poizkus ponesrečil? Doktor Albin Stritar z biotehnične fakultete v Ljubljani, kot pobudnik tobaknega projekta v Sloveniji, zagovarja pravilnost takšne odločitve. Tako raziskave strokovnjakov z biotehnične fakul-tete kot meteorologov ji govorijo v prid. Be-lokranjske vrhce po ilovnatih sestavi tal spo-minjajo na viržinjsko zemljo v ZDA, od koder je aromatični tobak burley doma. Ustreza pa tudi podnebnje, saj po podatkih meteorološkega zavoda na območju posku-sne pridelave tobaka v obdobju od 1962 do 1980 srednja dnevna temperatura v času zo-renja rastline (od maja do septembra) ni zdrsnila pod 16 stopinj. Na splošno so najbolj ugodne povprečne mesečne temperature za rast tobaka med 24 in 27 stopinj celzija.

Dva tisoč ton tobaka?

Po tej plati torej ni zdržkov, da po srednje-ročnem načrtu v Beli in Suhil krajini leta 1985 ne bi mogli pridelati 125 ton suhega tobaka pri 230 kooperantih na 50 hektarjih. Drugo

vprašanje je seveda, ali bo tako pogumno zastavljen cilj tudi organizacijsko mogoče iz-peljati. Jana Okoren, pospeševalka belo-kranjske tobacne proizvodnje v imenu ljubljanske Tobacne tovarne, vsekakor dvomi o možnosti uresničitve dolgoročnega načrta pridelave tobaka v Sloveniji, po katerem naj bi do leta 1990 na 800 hektarjih površin uspevalo celo 2 tisoč ton tobaka. To bi bil maxi-mum, ki pa ga načrtu predvideva. Ne kaže namreč prezreti dejstva, da lahko že ena neup-selna letina omajra pripravilnost ljudi za pri-delavo tobaka. Ravno letos pa naj bi bilo neurje na metliškem območju po grobi oceni Antona Mačka iz TTL uničilo do pol tobač-nih nasadov. Črnomljski združniki, v nji-

PAŠNE SKUPNOSTI V SLOVENIJI

Trava je od nekdanje cenjena krma

Slovenija nima ravno na pretek dobre obdelovalne zemlje, zato bi bilo v sedanjih gospodarskih razmerah kajpada logično, da so vse kmetijske površine kar najbolj izkoriščene.

K temu lahko prispeva tudi umejša izraba hribovskega sveta, kjer med kmetijskimi obdelovalnimi površinami prevladujejo travniki in pašniki.

Ni novo, da so se marsikje v Sloveniji kmetje odločili za skupno urejanje in izkoriščanje pašnikov. Zato, ker je na majhnih kmetijah s po nekaj glavami živine bilo premalo travnikov.

Zanimanja za pašne skupnosti je vse več

Da je zanimanje za boljše izrabo osnovne in cenene krme med živinorejci veliko, pove tudi podatek, da je bilo leta 1980 v Sloveniji 118 pašnih skupnosti z 2173 člani in da se do danes njihovo število že podvoji.

bovskem svetu, za boljše izrabo travnatge sveta, preusmerjanje živinoreje na domačo krmo in ne nazadnje tudi za sproščanje ravninskih površin, ki so bile doslej namenjene pridelavi krme, za večje pridelovanje krušnih žit, industrijskih rastlin itd.

Veliko zanimanje za ustanavljanje novih pašnih skupnosti gre brez dvoma pripisati tudi dejstvu, da imajo kmetje, ki se zanimajo za to obliko združevanja in organiziranja pridelave, zelo ugodne pogoje za najemanje posejil.

Tako lahko dobijo za ureditev pašnika, katerega skupni stroški za hektar ne presegajo 50.000 dinarjev, polovico nepovratnih sredstev (iz republiškega sklada za intervencije v kmetijstvu in porabi hrane, iz sklada zveze zemljiških skupnosti Slovenije, zveze vodnih skupnosti, živinorejske poslovne skupnosti in sklada za ureditev makroprojekta, 30 odstotkov stroškov lahko pokrijejo z dolgoročnim posojilom (odplačevanje na 15 let s 4-odstotno obrestno mero), preostalih 20 odstotkov pa prispevajo sami.

Na planinah je čedalje več govedi

Največje zanimanje za ustanavljanje pašnih skupnosti je bilo v preteklih letih na Tolminskem. Zdaj jih imajo že 34, vanje pa je vključenih 450 članov, katerih živina in drobnica se pase na 56 planinah. Doselej so pašne skupnosti s tega območja uredile že 26.000 hektarov pašnikov, na katerih se pase 2200 glav goved, 3500 ovc in 1200 koz. Kmetje, združeni v TOK kmetijske zadruge Josip Kraš, pa imajo še nove načrte: opuščene se-

Po poročilu zadruge zveze Slovenije za leto 1982 je bilo samo lani urejenih v naši republiki 823 hektarov planinskih pašnikov. Tako je bilo skupnih pašnikov 234 in to na 25.413 hektarjih površin. Na njih se je paslo 10.543 glav govejve živine, 8016 ovc in 131 konj. V pašnih skupnostih je bilo tako po podatkih zadruge zveze Slovenije (zbrali so jih z anketo po zadruških organizacijah) lani vključenih 3533 kmetičkih gospodarstev.

nožeti bodo spremenili v pašnike, izboljšali pa bodo tudi travnike in pašnike, kjer že zdaj pasejo živino. Tudi pohorski kmetje so skupaj z dolinskimi že nekdanji bolj ali manj organizirano izkoriščali visokogorske pašnike.

400 dinarjev in še 120 dinarjev za zavarovanje. Živali bodo ostale na pašni do prvih hladnih jesenskih dni. Računajo, da se bo njihova teža v tej pašni sezoni povečala za 60 do 70 kilogramov. Da se to izplača, so, kot kaže, ugotovili tudi kmetje, ki niso člani skupnosti (in ki seveda ne plačujejo nobenega prispevka), saj so čredi članov pašne skupnosti na črno dodali še 100-kušno čredo svoje živine. Zaradi dobrih izkušenj s skupno pašo na Rogli se ni bati za obstoj te pašne skupnosti. Seveda, če bodo družbenim potrebam in prizadevanjem za večjo prirajo znali prislulniti tudi turistični delavci Uniorjevega rekreacijskega centra na Rogli, ki živino odganjajo s pašnikov. Zato se ta zateka v gozdove, kjer odganja divjad in uničuje prasad, zaradi česar negodujejo tako lovci kot gozdarji na tem območju.

Ponekod so šele na začetku

Tudi Tržičani, ki se za zdaj lahko pohvalijo z 11 pašnimi skupnostmi, so zadovoljni s pašo živine na visokogorskih pašnikih z nadmorsko višino od 600 do 1600 metrov. Pred desetimi leti, na primer, so tamkajšnji kmetje pasli v planinah 400 glav živine, danes se je njihovo število podvojilo. Zadnja leta so brez širše družbene pomoči uredili pašnike na treh planinah (Dolga njiva, Korosica in Krška gora). Lani so zgradili hlev na Siji, Dolgi njivi in Korosici, zgradili in opremili so kočjo na Javorniku, s pomočjo gozdarjev pa so zgradili cestno povezavo med planinami, kjer pasejo živino, pri čemer je izjema le Korosica. Računajo, da bodo potem, ko bodo uredili planinske pašnike pod desetkilometerskim masivom Košute, lahko poletli pasli na njih 900 glav živine.

Zanimivo je, da imajo tudi v Pomurju pašne skupnosti že dolgoletno tradicijo. V lendavski občini je največja in najstarejša pašna skupnost v Dobrovniku, kjer kmetje že desetletja (na lastno pobudo) pasejo govedo na nekaj desetih hektarjih strnjenegega pašnika. Za svojevrstno pašno skupnost pa so se v Pomurju odločili v Skakovcih v soboški občini. Tod se je 50 kmetov že pred leti zmenilo za skupno obdelavo in izrabo 30 hektarov pašnika tik ob zelo prometni cesti na Goricko proti mednarodnemu mejnemu prehodu Kuzma. Pašnik, kjer povečujejo pridelavo krme z gnojenjem, samo kosijo in si pridelave razdelijo v enakih delih.

Medtem ko imamo tudi gornjesavski kmetje že nekajletne izkušnje s skupno pašo govedi in ovc (zdaj jih je skupno 14), ko se z uspešnim delom 12 pašnih skupnosti postavljajo Kamničani in medtem ko so z njimi zelo zadovoljni tudi Postojnčani (dosedaj so jih ustanovili 13), so na Dolenjskem, v Zasavju, na Primorskem, pa tudi v okolici Maribora in Ljubljane pri ustanavljanju pašnih skupnosti šele na začetku. Povsod od njih veliko pričakujejo, in če bodo svoje delo zastavile tako uspešno kot njihove predhodnice drugod po Sloveniji, potem si lahko v naslednjih letih obetamo večjo prirajo in z njo tudi večjo in boljšo oskrbo z doma pridelanim mlekom in mesom. To pa je tudi končni cilj vseh prizadevanj za boljše izrabo slovenskega hribovskega prostora.

S pomočjo dopisnikov Dela pripravila MARJETA ŠOŠTARIČ

AKTUALEN POGOVOR: Boštjan Zgonc

Manj razprav o prihodnjih počitnicah

»Če je dolžina šolskih počitnic kako povezana s stabilizacijo? Seveda smo pred leti podaljšali počitnice pozimi na tri tedne predvsem zato, da bi razbremenili našo energetsko bilanco. Ampak navsezadnje je tako, da je največji prispevek naši stabilizaciji, če šola dobro dela, če se učenci veliko naučijo, če se navadijo vztrajati pri delu in učenju. S tem se verjetno veliko več prispeva k stabilizaciji in družbenemu napredku kot pa z neskončnimi razpravami o tem, koliko bo počitnic in kdaj bodo.«

Tako o šolskih počitnicah razmišlja Boštjan Zgonc, pomočnik predsednika Republiškega komiteja za vzgojo in izobraževanje ter telesno kulturo. Komite je malo pred koncem minulega šolskega leta spremenil dosedajni osnovnošolski koledar. Spremembe roka šolskih počitnic pa seveda posredno vplivajo tudi na čas dopustov vseh zaposlenih. Poletne počitnice so tako rekoč za nami, kaj se nam obeta pozimi in prihodnjo pomlad, kako bo nasploh s počitnicami in prihodnje? Pogovor je za objavo pripravil Janko Svetina.

DELO: Pred nedavnim sprejete spremembe zadevajo osnovno šolo. Kaj je novega?

ZGONC: Pred sabo smo imeli predvsem tri cilje: v osnovni šoli smo znova uvedli le dvo- tedenske zimске počitnice, obnovili smo prvomajске počitnice in šolam dali večja pooblastila, da lahko odstopijo od nekaterih določb šolskega koledarja (pri tem se morajo seveda uskladiti z ustreznim organom v občini).

Ob teh poglavitnih spremembah je še nekaj manjših. Med njimi je, na primer, ta, da se ob odsluženju pouk v osnovnih šolah na petek tudi takrat, ko bi se sicer moral po koledarju končati na ponedeljek. Letos je bilo spet precej razprav o tem. Mislim, da bi bilo pametneje, ko bi se več pogovarjali, kako čim boljše delati med šolskim letom, ne pa o tem, ali naj zadnji dan pouka na ponedeljek bo ali ne.

DELO: Začetek pouka je obvezen 1. septembra?

ZGONC: So primeri, ko ne popravijo pravčasno šole med počitnicami, in podobno. Šola takrat lahko začne pouk kasneje. Določili pa smo, da se pouk ne more začeti pred 1. septembrom. Bile so namreč tudi nekatere take pobude.

DELO: Prihajajo iz šol?

ZGONC: Ne. Pobude, da bi šole lahko predstavljale poletne počitnice čim bolj, prihajajo iz turizma in gostinstva, ker mislijo, da bi tako podaljšali sezono.

DELO: Ali bodo spremembe šolskega koledarja veljale tudi za srednje šole?

ZGONC: Ne. Zakon o usmerjenem izobraževanju določa, da srednje šole same določajo, kako bodo razporedile čas počitnic in dela. Predpisano je samo, da mora biti učencev v usmerjenem izobraževanju zagotovljen najmanj 8 tednov počitnic in da se morajo šole uskladjevati v občini. To pa pomeni, da se bodo srednje šole tako kot do zdaj ravnale po osnovnih šolah, in to veliko lažje kot do zdaj.

DELO: Zakaj vaš komite noče odločati tudi o počitnicah za srednje in visoke šole?

ZGONC: Nekateri res mislijo, da se komite brani odločati o počitnicah za srednje in visoke šole. Ampak naš komite nima pooblastila, da bi odločal o počitnicah srednješolske. Če tudi bi hotel, tega ne more narediti. Za osnovno šolstvo zakon izrecno določa, da je šolski koledar enoten, ker je tudi enotna osnovna šola obvezna. Pri usmerjenem izobraževanju pa je drugače: izrecno je bilo zahtevano, naj bo to avtonomna pravica šol in da se usklajujejo samo s svojim okoljem. Take so usmeritve skupščine SRS, ki jih upoštevamo in jih ne mislimo spreminjati. Ko je bil zakon o usmerjenem izobraževanju še v razpravi kot osnutek in predlog, je bila kot varianta zapisana tudi možnost, da bi tudi za srednje šole določal koledar naš komite, a takrat je bila ta misel odločno zavrnjena.

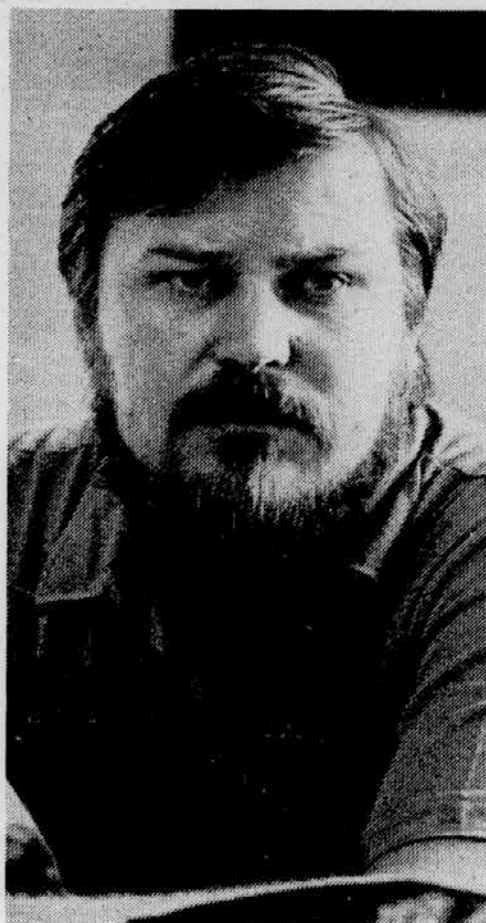

Foto: Miško Kranjec

DELO: Ali komite lahko priporoča, predlagata?

ZGONC: Zakon zahteva usklajevanje. Na sestankih s predstavniki samoupravnih in upravnih organov naš komite seveda posreduje navodila za čimboljše usklajevanje. Toda vsako tako navodilo ima dve plati. Kadar prislulnemo staršem, ki bi radi imeli počitnice, zadenemo na druge, ki trdijo, da zaviramo produktivnost dela, da spodbujamo nedelo – kar seveda ni v našo korist. Kadar pravimo, da je odločitev prepuščena občini, pa drugi zahtevajo poenotenje na ravni republike. Ko smo, na primer, pred leti že imeli prvomajске počitnice v osnovnih šolah, je letelo veliko kritik nanje – ko so bile ukinjene, pa je bilo spet narobe, ker jih ni bilo.

DELO: Starši, ki imajo otroke v osnovni in srednji šoli, dostikrat negodujejo, ker se osnovnošolske in srednješolske počitnice pozimi čisto ne ujemajo.

ZGONC: Tudi novi koledar za osnovne šole ohranja dve izmeni za zimске počitnice. Tu bo nekaj težav.

Foto: Dragan Arrigler

DELO: Kako je s predlogom, da bi se srednje šole prilagodile osnovnošolskim izmenam, tako da bi nekatere imele počitnice vmes – teden v prvem in teden v drugem terminu?

ZGONC: Zavod za šolstvo je predlagal, da bi se fudi v osnovnih šolah vsaj en teden počitnic obeh izmen prekrival. Skupni prosti teden bi izkoristili za strokovno izpopolnjevanje učiteljev in srednje šole bi lažje uskladle počitniški čas z osnovnimi šolami. Ampak to bi pomenilo, da bi štiritedensko počitniško obdobje žožili na tri tedne, kar pa ne bi bilo sprejemljivo za turistično in gostinsko gospodarstvo.

DELO: Ali nimajo prepri o šolskih počitnicah nekaj komercialnega pridihar?

ZGONC: Mislim, da preveč govorimo o počitnicah, o rekreaciji z vidika gospodarskega značaja. Premalo prihajajo v ospredje pedagoški razlogi za počitnice. Šolske počitnice so predvsem zato, da se učenci odpočijejo, da si naberejo novih moči in da potem lahko boljše delajo. Tega sploh niso upoštevali tisti predlogi, ki so se zavzemali, da bi se rok za zimске počitnice zavlekel tja do 18. februarja ali še dlje. S tem bi nastalo dvoje različno dolgih šolskih polletij, učenci bi bili v prvem polletju preutrujeni.

DELO: Kdaj ljudje pravzaprav želijo imeti šolske počitnice?

ZGONC: V zadnjih dveh letih, ko so bile za osnovno šolo obvezne tritedenske zimске počitnice, so sveti staršev ali pa sveti šol na pobudo staršev sporočili, da se jim tritedenske počitnice zdijo predolge. Tako mnenje so podpirali tudi v občinskih izobraževalnih skupnostih, občinskih upravnih organih, enotah zavoda za šolstvo, v posameznih strokovnih društvih itd. Glede na tako enotno stališče smo z izvršnim svetom, republiško konferenco SZDL, gospodarsko zbornico, sindikati in drugimi morali uskladiti odločitev, da se zimске počitnice skrajšajo. O poletnih počitnicah pa od staršev in šol nismo dobili kakšnih posebnih pobud – razen te, da bi zaradi zgodnje poletne vročine radi na nekaterih območjih prej končali pouk, češ da so zaradi klimatskih razlogov zadnji dnevi pouka s pedagoškega vidika že zelo neučinkoviti. Take pobude so bile na Obali in v Pomurju.

Pozimi torej ne bo več tritedenskih počitnic? Kakšni so bili ekonomski učinki?

SAMOSVOJ OBRTNIK

Suhe robe ni brez Ribničana

»Suha roba bo živelal!« ob vsaki priložnosti prepričljivo trdi Leopold Lovšin. To niti ni čudno, saj so Ribničani vselej zaupali samim sebi. Petinpetdesetletnemu Lovšinu je to še bolj samosvoje. Je odločen in trden možak, ki zna s govorom izvabiti tudi smeh, skratka, je pravi Ribničan.

V Sodražico je Lovšin prišel zaradi žene, vendar s selitvijo ni opustil sitarstva, s katerim je začel že kdove kateri njegovih pradedov, firma »Sitarstvo Lovšin« pa je bila uradno priznana v Sajeveh pri Ribnici že leta 1864. Obrt je preselil, jo dopolnil z lesno galanterijo in tako spet ostal iznajdljivi Ribničan. Samo od suhe robe je dandanes težko živeti.

V Ribnici so suhorobarji, ki so ostali zvesti stroki in delu svojih dedov, v minulih letih prilagajali času obrt in izdelke. Vse več je strojnega dela, manj ročnega, posebej pri obrtniških. Pri kmetih, ki jim je suha roba le dopolnilo, se prevladujejo ročne spretnosti. Suhorobar obrtnik dobi iz tovarne, na primer, naročilo za izdelavo nekaj tisoč lesenih gumbov in zato opusti izdelavo valjarjev, vendar se potem spet vrne k njim. Res pa je: mnoge ročne obrti izumirajo, ostajajo le kot hišna obrt. To je škoda. V Danah in Sajeveh še živi nekaj starejših, starih okoli 80 let, ki znajo ročno narediti reto. »Pletenih ret skoraj ne potrebujemo več, so pa posebnost in predvsem prava lepota.« Z navdušenjem opisuje Lovšin iz viter pleteno domače rešeto, rajta mu pravijo pri njem in sosedih, in žena rada pokaže vsakomur rešeto, z gordijsko zamotanostjo spleteno mrežo in z obodom, sešitim iz lesenega lubja – brez najmanjšega kovinskega delca. Namesto žebeljčka ali sponke so leseni zatiči. »Enkratno delo, ki ga tudi jaz ne zmorem in v naši dolini menda, žal, tudi nihče več.« pravi v suhorobarstvo zaljubljeni Lovčič.

S suho robo je neločljivo povezano vse Lovšinovo dosedanje bitje in živje. Dolga leta je delal kot odkupovalec suhe robe. Pri očetu se

je naučil delati suho robo, v trgovinskem podjetju Suha roba Sodražica pa se je izučil trgovine. »V letu 1956 je delovalo še podjetje Kooperativa, ki je poslalo v Ameriko uslužbenca Oskarja Dolenca prodajati košare. Spotoma je ta iznajdljivi mož navezal vrsto stikov s trgovci in tako smo zvedeli, da se Američani zanimajo za kahalnice. Takrat ni direktor Suhe robe Ivanc mi je zato nalozil, da zagotovim vzorce, potem naj bi zaskusili z Ameriko.«

Lovšin je našel petdeset različnih kahalnic in to zbirko so poslali v ZDA. Ko je od tam prišel odgovor, v sodražiški Suhi robi kar niso mogli verjeti očem. Naročilo je bilo: pošljite vsaj sto tisoč kahalnic, rajše pa še kaj več. Toliko je za začetek. Polde je dal vzorčne kahalnice v nahrbtnik, pa hajd na kolo in od hiše do hiše. Vso dolino je obredel. Ljudje so bili veseli, kajti takrat denarja se ni bilo dosti. Za ročno delo je bilo naročilo velikansko. Kljub preprostemu, ročnemu načinu izdelave, so na določen dan prinesli z vseh vetrov več kot deset tisoč kahalnic in posel se je začel. Zadovoljni Amerikanci, srečen Lovšin, navdušeni Ribničani in milijoni kahalnic. To tedno se danes, vendar so se medtem zgnile tudi megle.

Ko se je Suha roba pridružila Domu, so se začele težave. V Domu so se začeli odnosi krhati. Odkupovati pa so začeli še drugi: Kmetijska zadruga Velike Lašče, KZ Ribnica in še kdo. Domovci objublj niso izpolnjevali. Lovšin ni hotel pozreti dane besede in je vztrajal. Pred enajstimi leti pa mu je prekipele: Napisal je nič kaj ljubezveno odpoved, v njej razložil, da zmeda pri odkupu in cenah škoduje in še kaj. Od takrat je sam svoj obrtnik.

Lovšin obžaluje, da sedaj suho robo le odkupujejo, nihče pa ne skrbi za njeno bodočnost. »Kakšne izvozne možnosti nudi naša suha roba, kar pogledite! Škoda je, da ni več načrtnosti. Poleg tega so se nekateri tudi pokvarili, ko so dobili denar. Začeli so si graditi hiše druge, se odseljevati; ko so si tako s suho robo zagotovili standard, so postali šoferji, varnostniki itn. Koliko kruha je v suhi robi, ljudje pa se po službah vrtijo.«

Davki v Ribnici zanesljivo niso tisto, kar bi zadušilo izdelavo suhe robe, saj ima občina kar precej posluha za to. Ponekod bo sicer treba najti še boljše mero, saj od vsake stvari ni mogoče dobiti denarja za davke. Vsa domača obrt bi morala biti oproščena davčev. Ribničani skušajo že več let najti resnično mejo med tradicionalnim suhorobarstvom in obrtjo, ki zmora davke.

»Današnje cene suhe robe niso slabe. Za večjo kahalnico, dolgo 40 cm, dobi izdelovalec 7,50 dinarja, za 80 cm dolg obod 50 din pa tako naprej. Jaz delam stojala za kuhana jajčka, pince za zobobtebe, škatle in sita za igrače. Na pince in škatle mi včasih pomaga vžigati risbe hečka Andreja, ki se je vžiganja naučila v ribniški šoli. Vse to je občasna pomoč, saj je Andreja vzgojiteljica v Ljubljani, druga hečka pa je prodajalka in je že poročena. Pri Andreji imam še upanje, da si bo našla takšnega moža, da bom imel zeta, ki bo pripravil prevzeti obrt. Sicer sem se že kar sprizrijal, da bo tradicija Lovšinovega sitarstva prekinjena. Če bi imel sina, bi na pregovoril, dve hčeri pa ... Pretežko delo je to za žensko, četudi imamo stroje. Posledice se kažejo na zdravju. Sedaj me boli hrbtni-

ca, roko sem si požagal in bil prvič v več kot tridesetih letih dela na bolniški. Tisto z žago je bilo zopmo, saj se je rana zagnjala in sem lahko srečen, da sem se izmazal, kot sem se.«

Polde ne skrbi le za svojo obrt. Vsi ribniški pevci nosijo pri svojih nastopih krošnje, ki jih je izdelal on. Vrsta krošenj, delo Lovšinovih rok, stoji po Ribnici. Za tehniški muzej v Bistri je večji del suhe robe nabral Lovšin, saj je zanje zbral pletarske izdelke, stara orodja in še vse, kar sodi k Ribničani in njegovi opremi.

Najde pa čas še za vrsto drugih stvari. Tako je pred leti pomagal slovenskim etnografom pri zbiranju podatkov o suhi robi. Zmerom znova se vrača k suhi robi, poklicu in konjičku, ki ga spremlja vse življenje.

Suhorobarstvo ni prevzelo le Leopolda Lovšina. Še več je takih. Ribničanu je ta nagajnost očitno dana že ob rojstvu in mu ostane. Ni malo domačinov, ki so na delu v Nemčiji, na Švedskem in še kje, a od časa do časa prišede domov in se zanimajo, kako bi šlo, če bi se doma lotili izdelovanja suhe robe. Potem ko so povisali cene in se je nekaj mestnih robarjev vrnilo domov, je spet oživelo že skoraj opislano suhorobarstvo in obdarstvo. Številni izdelovalci so si v zadnjih letih kupili tudi stroje, potrebne za izdelovanje suhe robe.

»Suha roba je lahko v prihodnosti naš pomemben gospodarski izdelek, pa tudi spominek, ki bi ga lahko ponudili turistom kot enega izmed simbolov naše domovine. Vse našeto me vedno znova utrjuje v prepričanju, da suha roba ne bo izumrla.« zagotavlja Leopold Lovšin, sitar iz Sodražice.

MILOVAN DIMITRIČ

Foto: Marjan Zaplatil

GLEDALIŠČE POLETI

Skrivnost splitske družine

Bitka med štiriinšestdesetletnim dubrovničkim in devetindevsetletnim splitskim poletnim festivalom je namišljena. Spopada ni. Vojski (igralcev, pesalcev, pevcev in godbenikov) se pomikata po poteh, ki se ne križajo. Besedi zmagovalec in poraženec sta začeli krožiti v javnosti tisti trenutek, ko je bilo ugotovljeno, da letos ena od vojsk počiva, medtem ko druga nezadržno in zmerom hitreje prodira v smeri, iz katere se je nihče ni nadejal.

Do trčenja med dubrovničkim in splitskim poletnim festivalom je prišlo prek njihovih sekretarjantov - novinarjev in gledalcev. Organizatorji in ustvarjalci obeh prireditev kot da doslej nikdar niso sedeli za isto mizo, kaj šele, da bi se pripravili med seboj ali se skušali kosati drug z drugim. Živel so vsak zase, vsak je imel svoj koncept festivala, model, ki se ga je držal in se po njem ravnal. (Ali pa tudi ne?)

Letos je Split nenadoma razbil svoj model. In postavil novega. Nastala je zmeda, skozi dolgo vroče poletje pa je zapihal veter, ki je prinesel okus po svežem in vznemirljivem. Dabrovniki so se privalstvovali.

Splitsko poletje - končalo se je minuli ponedeljek - je zbudilo pozornost, ko je napovedalo, da bo v mesecu dni, kolikor trajajo priprave pred premiero. Dve operi in tri drame (od tega dve praznični) Dubrovnik je ob tem molčal, na njegovem letošnjem repertoarju premier ni. V Splitu so pojasnili, da bodo vsi predstavi igrali tudi čez zimo, saj so jih našudirali v okviru svojega gledališča - Hrvaškega narodnega kazališta, ki je tako uresničilo že tretjino repertoarja sezone 1983-84. Dubrovniške predstave živijo le v času Iger. Ko se ohladijo zidovi starodavnih trdnjav, dvorcev in palač, uganejo tudi reflektorji oziroma odrske luči. Osreje splitskega festivala je postalo domače gledališče, stavba iz leta 1893, ki je pred štirimi leti dobila novo podobo (1971 jo je močno poškodoval požar) in novega direktorja - Ivica Restovića. Splitski gledališniki so se pod njegovim vodstvom spremenili v nekakšne

martinarje, delavce, ki si ne morejo privoščiti prekinitive dela, zakaj železo je treba kovati, dokler je vroče. Dubrovniško gledališče »Marin Držić« je zgolj gost Dubrovniških iger, in njegovi igralci, gledano z najbolj uradniškega vidika, honorarci z dnevniciami.

Denar, ki ga je Split porabil za svoje kulturno poletje, je kupček osemnajstih milijonov, vsota, ki sta jo dobila skupaj gledališče in festival: če denarja ne bi združila, bi oba potegnili kratko. Za honorar gre od tega zneska bore malo, toliko, kolikor »stanejo« gostujoči igralci, režiserji. Domači opravljajo naloge in dolžnosti, ki jih imajo tudi sicer in za katere so plačani od meseca do meseca. Dubrovnik bo do 25. avgusta, ko se bodo Igre končale, porabil 54 milijonov. Vsi, ki sodelujejo na njih, dobivajo honorarje in dnevnice; slednje ne glede na to, ali so »Marina Držića« ali iz Zagreba ali od kod drugod.

Modela, ki ga je ustvaril Split za to poletje, Dubrovnik gotovo ne bo posnemal. Niti bi mu ga ne bilo modro vsiljevati. Sicer pa je to splitska posebnost, ki bi jo, če bi jo presadili, najbrž ne uspevala tako kot tam. Kjer je poglata. Lahko pa velja za zgled, pomudno možnost, ki jo je mogoče variirati. Morda pa bi Dubrovnik tudi prihodnje leto pustil lepo pri miru, naj se soneša na loveških preteklih poletjih, če le ne bi bilo Splita in njegove peklenske, izizvalne energije?

»Predstave delamo noč in dan.« pravi Ivica Restovića, direktor splitske »fešte o teatru.« »Do premiere pridemo v kratkem času in s strnjanim delom, v čemer vidim eno od perspektiv tega festivala. Vesel sem, da so letos z nami kolegi tako rekoč iz vse Jugoslavije. Tako skupaj pretrepamo za vsako predstavo...« »Fešto« Hrvaškega narodnega kazališta imenujejo tudi »splitski tatarski primer« ali »splitski odprti prostor« ali »splitski odprti prostor gledališkega ustvarjanja« ali... Skratka, gre za veliko umetniško družino, ki je nastala zunaj Ristićevega Kazališta, pozorišta, gledališča, teatra in ki se je zbirala okrog splitskih »premierskih projektov« ter ustvarila »delavnico«, v kateri prevladuje jugoslovanski duh in v kateri združujemo - brez vsakršnega parolastva - delo umetniki iz različnih nacionalnih kulturnih okolij.

No, med Splitom in Dubrovnikom pa je tudi razlika, ki govori v prid slednjemu. Krležev Aretej, na primer, bi ne mogel živeti drugje, kot tam, kamor ga je bil pred dvanajstimi leti »postavil« Georgij Paro. Tonko Lonza, ki ga igra iz poletja v poletje, črpa svojo moč iz trdnjave Bokar, kot bi ga vezala nanjo popkova. Njuna in pa Krleževa moč je neusahljiva, neuničljiva. Tega pa ne bi bilo mogoče reči za Othello, eno od starih dramskih predstav Hrvaškega narodnega kazališta oziroma splitskega festivala, katere avtor je resda večni Shakespeare, a tudi bežni Ljubisa Georgijevski. Delo, ki bi ga v Dubrovniku težko »pokvarili«, se je v Splitu sfižilo, bolj, zreduciralo na minljivo potegavščino, ki naj bi ji nasledili tudi gledalci. Igralci so ji brez dvoma, tudi Rade Šerbedžija (Jago) se je zaman lovil na svoj preskušeni sarm. In skoraj kot plenica velik usodni shakespeareovski robc se je tokrat sprevrgel v reviziji, s katerim so nam nenehno mahal pred nosom in nas opozarjali na naše slabosti.

Jovanovića in Ristićeva Vojska skrivnost, ki je za zgodovino splitskega poletja prav gotovo odločilna in bo ostala zaščitni znak jugoslovanskega kulturnega poletja 1983, pa bi se prijela tudi v Dubrovniku; če ga ne bi celo inficirala. Ristić bi s svojimi sodelavci zagotovo našel primeren prostor za svoj zoolingvistični inštitut tudi v trdnjavah, palačah in na poljanah, zaznamovanih z davnimi predniki vrlih Dubrovčanov. Morda bi mu podal roko prav Krleža, ki pravi na koncu svojega Areteja: človeška roka, to najpopolnejše delo narave, je konec koncev vendarle roka opice. Jovanović in Ristić sta namreč mislila tudi na opico, ko sta postavljala kletke svojim živalim. Le da se njuna »žival v človeku« tokrat izenači s človekom - to je z vladajočo strukturo ljudi, ki vedo, da jim do polne moči in oblasti manjka »samo« se nekaj, to je sposobnost razumevanja živalske govorice, prodiranja v njihov svet in način mišljanja.

Splitsko poletje živi torej naprej in naprej. Igralci iz različnih krajev Jugoslavije, ki so gostovali (te besede v Hrvaškem narodnem kazalištu ne marajo slišati) na njem, se bodo vračali v to mesto tudi čez zimo. Saj so to poletje postali honorarni člani njihovega gledališkega ansambla, del njihove gledališke ponudbe.

HNK ni samo HNK, zdaj predstavlja tudi gledališko Jugoslavijo v malem, so Spličani zapisali v svoj bilten. Sicer pa ne gre le za druženje na odru, ljudje, ki so pomagali ustvarjati splitske predstave, so za lep čas povezani tudi sicer, intimno in ustvarjalno.

VESNA MARINČIČ

foto Joca Žnidarič

V OGLEDALU ČASA

Hud boj za slovensko akademijo

Najvišja slovenska ustanova znanosti in kulture ima neprecenljivo delež pri spoznavanju, ohranjanju in bogatitvi zakladnice tistih pomembnih značilnosti slovenskega naroda, ki opredeljujejo njegovo znanstveno in umetniško samobitnost. Zasluge za spoznanja o zgodovini našega naroda, razvoju njegove znanstvene in kulturne misli, o posebnostih naše narave, zemlje, gredo v veliki meri 45-letnemu delu SAZU. Hkrati s tem pa je treba priznati prispevek k oblikovanju duhovne zavesti slovenskega naroda.

Uredba ministrskega sveta o ustanovitvi Akademije, z datumom 11. avgusta 1938, ji sama na sebi še ni dala veljave. Da ji jo lahko samo delo njenih članov. Pa vendar je imel odlok poseben pomen, če si pošteno ogledamo okoliščine, v katerih se je rojeval. Boj za ustanovitev akademije je bil srđit in dolgotrajen: trajal je čeli dve desetletji in naposled, ko je bil izbojevan, v nazivu ni smelo biti besede »slovenska«. Oboje ni preveč presenetljivo, kajti reakcionarna buržoazija v stari Jugoslaviji se je zavedala, da je akademija izraz narodne suverenosti, kakor so to dobro vedeli tudi zanesenjaški in vztrajni znanstveniki in umetniki. Da bi ti pozabili na to in se odrekli akademiji, je kraljeva oblast storila marsikaj, tudi z groženjem. Kajti bala se je prodora napredne misli, ki ji je akademija s kulturno-znanstveno izmenjavo kajpak utirala pot. Uredba o ustanovitvi akademije je imela poseben pomen tudi zato, ker je država z njo proglasila enakovrednost slovenskih znanstvenih in umetniških prizadevanj s srbskimi in hrvaškimi. V Jugoslaviji sta bili namreč dve akademiji: v Zagrebu je bila Jugoslovanska akademija znanosti in umetnosti, ki jo je leta 1866 ustanovil škof J. J. Strossmayer, v Beogradu pa od leta 1886. Srbska kraljevska akademija.

Prizadevanja za ustanovitev akademije znanosti in umetnosti na slovenskih tleh pričajo, kako težko si je utirala pot napredna znanstvena misel - v narodnokulturnem in družbenopolitičnem pomenu. Misel o ustanovitvi akademije je zorela že od 16. stoletja dalje. Ljubljanski izobraženci so se leta 1693 strnili v Academio Operosorum (akademiji delavni), ki je bila ustanovljena po zgledu drugih renesančnih akademij, predvsem italijanskih in nemških. Člani pa niso bili samo Slovenci.

Akademija je obstajala le do okoli leta 1725, kajti nasprotovali so ji jezuiti. V drugi polovici 18. stol. so jo oživili prosvetljeni, vendar je delala le nekaj let. Ta akademija je bila

SAZU ima danes 58 rednih članov, 22 dopisnih in 58 zunanjih dopisnih članov. Prvi častni član je bil Tito, ki ga je leta 1948 Slovenska akademija imenovala kot prva izmed kratkotrajnih jugoslovanskih akademij znanosti in umetnosti. Zatem pa je za častna člana imenovala se Edvarda Kardelja in Josipa Vidmarja.

pomembna za naš preporod, razen tega pa je v razprava tedanjih članov ohranjenih kaj nekaj podatkov, pomembnih za preučevanje naše zgodovine. Academia Operosorum je bila daljna prednica današnje visoke kulturne ustanove.

Ko smo po prvi svetovni vojni končno dobili univerzo, so slovenski znanstveni in kulturni delavci ponovno oživili prizadevanja za ustanovitev akademije. Njen prvi temelj je bilo leta 1921 ustanovljeno Znanstveno društvo za humanistične vede. Da bi laže premagali odpore državnih organov, so se nekaj let pozneje Znanstveno društvo, Narodna galerija, Matica slovenska in druga znanstvena društva, zlasti Pravnik, odločila za skupno širjenje misli o akademiji. Javnost je zamisel odločno podprla in tudi radodarno prispevala denar in poseben sklad, medtem ko so oblasti zahteve prezele. Po vseh letih brezplovnega

iskanja priznanja je slovenskim kulturnim delavcem prekipelo. Leta 1937 so se odločili za pogumno potezo, ki je pravzaprav pomnila odkrit upor: skupina osmih znanstvenikov, ki jih je imenoval rektor ljubljanske univerze Rado Kušej, je ustanovila društvo Akademija znanosti in umetnosti, ki je delovalo po predpisih državnega zakona. Oblast si zaradi ugleda in mednarodnega slovesa teh znanstvenikov ni upala ukreniti nič zoper njihovo odločitev. Leto dni pozneje je izdala uredbo o ustanovitvi akademije in društvo je prenehalo delovati. Prva akademija je imela štiri razrede: filozofsko-filološko-zgodovinskega, pravnega, matematično-prirodoslovnega in umetniškega. Prvi predsednik je bil Rajko Nahtigal, redni profesor za slovensko filologijo in prvi dekan filozofske fakultete. Dne 12. novembra 1938 se je sestalo prvih 18 slovenskih akademikov, delo pa je prav zaživel leto dni pozneje, ko so bili imenovani vsi člani in izdelani pravilniki.

Za Nahtigalom je 1942. leta prevzel predsedniško mesto Milan Vidmar, od leta 1945 do svoje smrti 1950 je bil na čelu akademije France Kidrič, nato pa dve leti Fran Ramovš. Po njegovi smrti je bil 24 let predsednik Josip Vidmar, 1976. leta pa ga je nasledil Janez Mičinski, ki je še vedno predsednik SAZU.

Po revoluciji je dobila akademija naziv, ki ji ga oblastniki pred vojno niso dovolili. Postala je namreč slovenska tudi v naslovu. Šele tedaj pa je lahko tudi povsem svobodno razmahnila svojo dejavnost. Ze v dveh letih po osvojitvi, čeprav številčno okrnjena zaradi smrti nekaterih članov in z minimalnimi gnotnimi sredstvi, je izdala toliko del kot prej v sedmih letih. V povojnih letih je obogatilo njeno članstvo mnogo naših znanstvenikov in umetnikov evropskega in svetovnega slovesa. Število rednih, dopisnih in zunanjih dopisnih članov se je večalo, saj ni omejeno, kot je bilo pred vojno, spričo česar ji tudi ne moremo očitati, da je zaprta sama vase. Akademija je sodelovala pri povojnem družbenem razvoju, hkrati pa je tudi njegova pridobitev. Z raziskovalnim delom se njeni člani ukvarjajo na akademskih inštitutih, samostojnih raziskovalnih zavodih, univerzitetnih inštitutih in drugih ustanovah. Delo teče predvsem po tistih programih, ki so pomembni za tako imenovane nacionalne vede, razdeljeno pa je na 6 razredov: zgodovinsko-družbenega, filološko-literarnega, matematičnofizikalno-tehničnega, prirodoslovnega, umetnostnega in medicinskega. Akademija tudi polno sodeluje z drugimi akademijami znanosti in umetnosti v Jugoslaviji, kar prispeva k medsebojnemu poznavanju kultur, zgodovine in znanstvenih dosežkov in je pomembno za zblizevanje in prijateljstvo. Ima pa tudi plodne stike z drugimi sorodnimi inštitucijami v tujini, kar kaže na pretok znanstvenih dosežkov in informacij.

Teško je naštet vso raziskovalno, zbirateljsko in knjižničarsko dejavnost akademije, pa vendar njene intelektualne zmožljivosti niso vselej in polni mere vpete v prizadevanje za napredek slovenske družbe. Akademiki so voljni sodelovati tudi pri velikih družbenih odločitvah, kar so večkrat izrazili. Tako pu so jih, recimo, vprašali, ali je leta 1777 priplezalo prvič na Triglav troje ali četvero Slovencev, niso pa se obrnili nanje, ko so začeli graditi jedrsko elektrarno.

JOŽICA GRGIČ

FRANCOSKA POLEMKA

Zakaj molči levičarska inteligenca?

»Kam neki so izginili intelektualci, univerzitetni kadri, ustvarjalci, ljudje javnih občil, vsi tisti, ki so nekaj, ko so bile skupne vrednote v nevarnosti, borili levice ob strani? Ugotovljam, da so politiki kaj osamljeni...« Besede Lionela Jospina, prvega sekretarja francoske socialistične stranke, niso klic solista: to poletje vsa kulturno-politična srenja strastno razpravlja, zakaj je francoska inteligenca, že od nekdanjih vir naprednih idej, po politični zmagi levice umolknila.

Plaz je pravzaprav sprožil Max Gallo, pisatelj in zgodovinar, ki ga je bil predsednik Mitterrand letos povzdignil v uradnega glasnika vlade. Že to imenovanje dokazuje, da nova oblast čini inteligenco. Še več, že dve leti z njo odkrito koketira: državni poglavar, sam kultiviran človek izvirnih literarnih nagljenj, nikoli ne odvrne na tuj, ne da bi kot uradne člane delegacije povabil s sabo tudi ljudi petersa, čopiča in kar je se pripomoček umetniške ustvarjalnosti. Priznamo predstavnikom intelektualnih krogov ponujajo mikavne državne službe, od direktorskih stolčkov do diplomatskih položajev (velja poudariti, da so se mnogi vjudno zahvalili in so raje ostali v službi muz). Toda nekaj novinarjev je postalo veleposlanikov, gledališčnik Jack Lang je celo minister za kulturo, pisatelj Max Gallo pa je privolil, da bo »pojasnjeval« sklepe vlade, ki se je v prvem obdobju Mitterrandovega mandata zaradi neziskovitosti večine članov pogosto osmešila pred javnostjo s kontradiktornimi, predvsem pa nepedagoškimi izjavami.

Na najbolj izpostavljenih okopih zgodovine

Max Gallo je 26. julija uglednemu Mondu poslal razmišljanje, ki je torej dregnilo v občutljivo točko Mitterrandovega režima. Mar se levica umika iz idejnega boja, vprašuje glasniki Matignonske palače. Kje so današnji Gidi, Malrauxi, Alaini, Langevini? In malce začudeno, toda trdno postavljajo diagnozo: majske-junjske volitve 1981 so bile politična zmaga levice, toda paradoksalno pomenujejo tudi ideološko zmago klasičnih struj francoske desnice. Skratka, levičarska inteligenca,

tako močno angažirana v vseh prejšnjih obdobjih, te zmage ne slavi kot svoj uspeh, čeprav podzavestno čuti, da prav ta zmaga pomeni poraz vsega, proti čemur se je doslej borila.

Uredništvo Mondaja je ministrov diagnozo brž potrdilo z obširno anketo med samimi »obtoženci«. Odgovori večine znanih predstavnikov tistega sloja francoske inteligence, ki bi mu mogli pripileti etiketo »naprednega« in »levičarskega«, se živajo v dve nesmiljeni ugotovitvi: voljni uspeh socialistov je vzporeden z zatonom njihove ideologije, in inteligenca jim nič več ne izraža podpore, čeprav se ji prav s politično spremembo ponuja enkratna prilika za »fermentacijo idej«, kot je zavzdihnil Max Gallo. Dogaja se nasprotno: intelektualci se umikajo v pasivno sterilnost ali pa celo prehajajo v odkrito opozicijo.

Položaj je toliko bolj begajoč, ker je bila francoska inteligenca že od časov enciklopedistov sinonim za revolucionarnost idej. Najprej je lomila preteklost v obdobju 1750-1780, ko so Diderot, Rousseau in Voltaire rahljali tja za veliko revolucijo. Proti koncu 19. stoletja je inteligenca odigrala vodilno vlogo v Dreyfusovi aferi, in Clemenceau njene zahteve za revizijo procesa ni zaman imenoval »Manifest intelektualcev«.

V letih 1930-1940 je bilo francosko razumnstvo na najbolj izpostavljenih okopih fronte proti fašizmu. Skoraj odveč pa je omenjati vojne čase, ko so veliki duhovni Sartrova kova znova potrdili, da je francoska misel trdno zasidrana na levi. Napredni intelektualci, če omenimo samo Malrauxa, pa niso stali ob strani niti tedaj, kadar je bilo treba v nacionalnem interesu potiskati navkreber vladni voz, na katerem je sedel desničarski kočijaž - v obdobju modernizacije družbe so ustvarjalno podprli generala de Gaulleja, čeprav so bili hkrati neusmiljeno kritični, kadar so se oblastniki zapletli v politične goščave (proces dekolonizacije, sudska kriza, maj 1968).

Zakaj so potemtakem intelektualci vrgli puško v koruzo prav zdaj, ko si je levica prvič v zgodovini izbojevala trajnejšo politično oblast? Mar so utihnil res samo zato, ker so v zadnjih letih izgubili nekaj velikih mojstrov, Sartra, Lacana in Aragona zaradi smrti, Altusserja zaradi omračitve uma? Ali pa je nemara res konec obdobja »angažiranih intelektualcev«, ne po krivdi posameznikov in države, temveč zaradi globljih družbenih procesov? Da ne omenjamo desničarskih pojasjevalcev, ki pikro opozarjajo, da je že George Orwell zapisal: »Socialistični pisatelj je obvezno povprečen.«

Razočaranje nad ideologijo in politiko zgodovine

Nekaj resnejših razlag o zadržanosti inteligence je ponudil že sam Max Gallo. Vzbudivše so polemične odgovore, med komunisti celo ugovore, pa tudi predsednik Mitterrand za analizo svojega glasnika menda ni bil nič kaj zadovoljen. Razlogi za ošip na strani intelektualne levice, meni Gallo, so »evidentni«: cela generacija intelektualcev se je politično angažirala v taboru francoskih komunistov, po obdobju šestdesetih let pa odprta oči, zavrta marksizem in se umika k zasebnemu delu«. Politika je zanjo samo še »past, v

katero se pustijo ujeti naiivneži, častihlepneži oziroma ciniki«.

Tudi anketa Mondaja je pokazala, da so skoraj vsi intelektualci postali zagriženi protikomunisti in da socialistom močno zamero, ker so s KPF sklenili koalicijsko zavezanost. Ze tedaj, ko se je Mitterrand po izvolitvi v Panteonu poklonil velikom francoskega duha, so pikro ugotavljali, da je na slovesnost povabil mnoge umetnike, ki so bili žrtve zahodnih diktatur, zlasti latinsko-ameriških, »pozabili« pa na disidentske pisatelje z Vzhoda. Pravi vihar je šele sledil: prevredna zadržanost francoske vlade ob uvedbi izrednega stanja na Poljskem je spodbudila na desetino intelektualcev prvega razreda, od Michela Foucaulta do Yvesa Montanda, da so podpisali zgoče protestno besedilo, vsega dva dneva pozneje pa so se v polemiko s prvim sekretarjem PS Jospinom zapletli univerzitetni profesorji, znanstveni delavci, pisatelji in založniki, očitajoč socialistom, da zaradi državnih interesov pozabljajo na ideološka načela, ki so jih navdihovala v časih opozicije.

Guy Hermier, član politburoja KPF, je nemudoma ugovarjal analizi, po kateri naj bi vzroke za današnje razpoloženje v vrstah inteligence iskali prvenstveno v njenih preteklih odnosih s partijo. »Kako naj bi sicer razložili, da pri mnogih univerzitetnih profesorjih, znanstvenikih, umetnikih, prosvetnih delavcih, inženirjih, vodstvenih kadrih, ki so se maja 1981 iskreno veselili poraza Giscarda d'Estainga, zdaj opažamo, da prevladujejo razočaranja, čemernost, celo zagrenjenost?« se sprašuje Hermier. Po njegovi oceni, ki kajpada izraža uradno stališče KPF, se intelektualci ne morejo izogniti protislovlju med »objektivnimi zahtevami po družbeni transformaciji in zavestjo, da uresničevanje tega cilja zahteva izvirne rešitve«. Bolj ko bo politični načrt, katerega smernice so bile nakazane leta 1981, »koherenten, zakrt v prihodnost, mobilizatorski«, hitreje bomo prelomili tudi molk intelektualcev, sklene Hermier, ki je toliko bolj optimističen, ker meni, da je bilo v dveh letih vendarle veliko storjeno.

Duhovno vrtičkarstvo sodobne inteligence

Max Gallo je med razlogi za demobilizacijo intelektualne levice navajal tudi »gospodarsko krizo, novo moč Združenih držav in reaganovsko ideologijo, ki sicer ustvarjajo ugodno mednarodno ozračje« za ideološki vzpon desnice. Tež analizi so mnogi pritegnili, češ da Zahod nasploh doživlja »renesanso vrtičkarskih vrednot«, klanjajoč se reakcionarnemu vodilu »delo, družina, domovina«. Levičarski intelektualci se je v takšnem okolju poburzovali, postal »kapitalist znanja« in izkorišča privilegije, izvirajoče iz njegovega specifičnega položaja, zlasti prednost, ki je v današnjih časih brezplosnostno izjemno pomembna - socialna varnost, zagotovljena s trdno zaposlitvijo.

Univerzitetni profesorji se borijo za katedre in ne za ideje, pisatelji razmišljajo samo o tem, da bi njihovo delo postalo knjigostrska uspešnica. Ali, kot je sarkastično dejal Régis Debray, Mitterrandove sestovalce in levičarski intelektualce kar excellence, »očitno je danes manj šik, če si na levi«, kajti kakšen dobiček bi intelektualci kovali, »če bi se vključili v sedajni nacionalni napre«?

Založniki iz izkušeni pritrldijo, da se pišoča inteligenca zateka k zasebnemu vrtičkarstvu: niz vodilnih avtorjev opušča esej v prid romana. Drugi se zapirajo vase, v hermetičnost, ne mika jih več avantura duha, zadovoljijo se s »preprostim« upravljanjem svojega malega premoženja, ko ugotavljajo pisatelj Philippe Sollers. Marc Riglet s pariškega Inštituta za politične študije je še ostrejši: današnja inteligenca, tako levičarska kot desničarska, je »iz trga kulture napravila trgovino« in »brez idej vlada carstvu idej«.

Nekaj razpravljalcev najde za pasivnost in bleščatost današnje francoske misli opravičilo: inteligenca je razvila krila vedno in le tedaj, kadar se je znašla pred velikim, zgodovinskim izzivom. Zdajšnje obdobje, ko se tako Zahod kot Vzhod v boju s krizo zatekajo v previdno upravljanje obstoječega, intelektualcu potemtakem ni naklonjeno, ker pač ni soočen z neposredno, zgočeno nevarnostjo

Ali je nemara res konec obdobja »angažiranih intelektualcev«, ne po krivdi posameznikov in države, temveč zaradi globljih družbenih procesov?

Levičarski intelektualci se je poburzovali, postal »kapitalist znanja« in izkorišča privilegije, izvirajoče iz njegovega specifičnega položaja.

Današnja inteligenca, tako levičarska kot desničarska, je iz trga kulture napravila trgovino in brez idej vlada carstvu idej.

Intelektualcevo poslanstvo, sredi sovražnih narave, v osrčju nepravilnih družb, je to, da zna reči »ne«. Ne, da bi skušal popravljati. Ne, da bi izpričal svoboda duha v sočudenju s sponami naravnega oziroma političnega okolja.

Socializem se ne bo resil, če bo skušal rekrutirati intelektualce.

oziroma z dramatičnim družbenim prelomom.

Takšnega mnenja je tudi znani filozof Henri Lefebvre: »Kaj je potrebno za obstoj avantgarde? Najprej tveganje. In ljudje (intelektualci, kot pravimo pejorativno), ki bodo tveganje sprejeli. Potreben je torej nasprotnik, nevaren nasprotnik. No, kje je danes ta nasprotnik? Lepo prosim, pokažite mi ga, gospod Gallo!«

Ali dr. Léon Schwartzberg, profesor medicine: »Za katero stvar na zemlji bi bili mladi, ki hočejo spremeniti svet, danes voljni tvegati življenje, kot v časih mednarodnih brigad v Španiji, komunistov z dolgega pohoda na Kitajskem in pozneje odpornikov proti nacizmu v okupirani Evropi?«

Dialog med znanstvenikom in politikom

Polemika o molku inteligence nikakor ni privlečena za las, toda vsi razpravljalci grešijo pri pojmovanju današnje inteligence, se je oglašil univerzitetni profesor Claude J. Allègre. Z intelektualci se vedno označujejo predvsem filozofi in umetniki, medtem ko sta sloj danes sestavljajo v pretežni večini tisti

razumniki, ki skušajo »vsak dan prodreti globlje v razumevanje sveta«. Pravo vprašanje, meni pariški profesor, bi se zato moralo glasiti: »Kje so danes znanstveniki?« Ta intelektualna srenja pa je po oceni Elizejske palače ostala zvesta nekdanjim prepričanjem, in Régis Debray, ki jo označuje s kratico BI (začetnice besed »basse intelligentsia«), podobno kot komunisti graja elitistično podcenjevanje vse širšega sloja prosvetnih delavcev, tehnikov, raziskovalcev.

Francoska znanost, ki je pod de Gaulleom doživela močan razcvet, se je začela s Pompidoujem ospati. V državnih proračunih so za tehnološki razvoj namenjali vse manj denarja, ni bilo začrtane jasne dolgoročne politike, na univerzah in v inštitutih so prevladale okostenele strukture. V Franciji spoj med znanstvenikom in industrijo še zdaleč ni tako naraven in ploden kot, recimo, v ZDA. In če je Mitterrand mnoge intelektualce razičaral, tedaj to ne velja za vse tiste, ki imajo opraviti z raziskovalno dejavnostjo: znanost je kljub gospodarskim težavam dobila velik kos proračunske kolača in oblasti od nje celo pričakujejo, da bo deželo dolgoročne postavila na noge, kajti socialisti so trdno prepričani, da je današnja svetovna kriza v bistvu odsev globokih tehnoloških sprememb, preobrazbe na ravni prave družbene revolucije.

Dialog med znanstvenikom in politikom postaja iz dneva v dan stvarnejši in učinkovitejši, kajti od vsih raziskovnikov so prav ljudje znanosti - in njih sorodne kategorije z Debrayeveto etiketo BI - najhitreje in najboljše domelni, da spremembe ni moči zagotoviti »od goraj«, z dekretom, temveč se morajo zano truditi vsi tisti, ki jo zahtevajo, kot pravi Claude J. Allègre. »Molček« inteligence« zato kliče: »Ne, jutro 10. maja 1981 ni bilo jutro čarovnikov, bil je to poziv vsem ljudem dobre volje!«

Intelektualcevo »naravno stanje« in »pravo poslanstvo«

Pretežni del polemike je vendarle ostal v okviru prastare, neizprečne razprave o odnosu med umetnikom in politikom, med inteligenco in oblastjo. Desnici se je prav na tem področju ponudila imenitna priložnost, da socialistom oponeše »etaziizacijo oziroma paraetaziizacijo kulture in njenih institucij«, posebno, da bi kulturo izkoristili za politične operacije in celo za »manipulacijo z duhovi.«

Verbalno pretiravanje je sicer že od nekdanjih značilnosti francoskega političnega dialoga. Še zlasti tedaj, kadar se oglašajo opozicija (ne glede na barvo, in KPF še danes, ko je institucionalno v večinskem taboru, ohranja agitpropovskij jezik polresnice oziroma pollaži), toda zdajšnja opozicija s strupenostjo je presegla meje verodostojnosti. Zadočuje, da minister za kulturo ne odpre festivala ameriškega filma v Deauvillu, ker s osebno prisotnostjo nečje podpreti, kot sam pošteno pove, »duhovnega imperializma« ameriške filmske industrije, dovolj je, da se taisti minister med obiskom na Kubi nekaj ur pogovarja s Castrom, in opozicija že vpjeje o »totalitarnem režimu«, ki da ga z dušenjem umetniške svobode uvajajo francoski »socialkomunisti«.

Toda v razpravi o molku inteligence so socialisti zasluli očitki tudi iz tabora, ki je pred

dveima letoma glasoval za Mitterranda. Neugnani Jean-Edern Hallier, ki ga je Mitterrand pred volitvami razglasil za največjega pisatelja današnje generacije, je Maxu Galloju najprej očital, da intelektualci deli na »dobre« in »slabe«, potem pa ga izzval na javno debato, »vkljudno, na visoki ravni«, kajpada o vprašanju intelektualcev in njihovega odnosa z oblastjo. Vladni glasniki se je odgovoru nerodno izmikali in glumac Hallier, ki pa mu nihče ne more oporekati genialnosti, je zmagoslovno naznanil, da se je zdaj pokazalo, kako levica, »ki se pretvarja, da želi pravico, v resnici noče nič drugega, kot da bi nadaljevala dirko do korita«. (Max Gallo je izzavala nazadnje naklonil uradno avdiceno, javno razpravo pa odklonil s pojasnilom, da mu kaj takega ne dovoljuje položaj državnega sekretarja.)

Tudi pesnik Vercors, ki rojake sicer kara zaradi nestrpnosti godrnjivosti, socialistom opozarja: »Ne pozabite, da je človek peresa bol v svoji koži tedaj, kadar razglaja napake oblasti, kot pa tedaj, kadar hvali njene vrline. Molk intelektualcev levice se mi zatoje zdaj pravi hvala kot kritika vlade.« Mobilizacija je odveč tudi za esejista Alfreda Grosserja, ki meni, da bi »mogočniski dneva« naleteli na glasnije odmev in bi se manj pritoževali zaradi molka, če bi pripisovali »več pomena vsebini idej, manj pa barvi tistega, ki jih izraža«, če bi ukrepali »bolj na temelju analize in manj po načelih doktrine« in če »ne bi vsake kritike pojmovali kot sistematično sovražno dejanje.«

Za dr. Schwartzberga je »intelektualcevo poslanstvo, sredi sovražne narave, v osrčju nepravilnih družb, da zna reči »ne«. Ne, da bi skušal popravljati. Ne, da bi izpričal svoboda duha v sočudenju s sponami naravnega oziroma političnega okolja«. Zato ne pričakuje, pravi socialistom, da vam bomo rekli »da«, kajti »prava družbena funkcija intelektualca je sojenje, nadzorovanje, opozarjanje«. Tudi univerz

REFORMA V SZ

Pol stoletja star model je zastarel

Sovjetski gospodarski model, ki je več desetletij zagotavljal visoke stopnje rasti in tudi visoko stopnjo gospodarske stabilnosti (vprašanje, kakšni so bili družbeni stroški takšnega razvoja, ostaja pri tem seveda ob strani), izpružije v zadnjih dvanajstih do petnajstih letih izrazito težnjo k zastajanju.

Medtem ko se je kosmati družbeni proizvod v osmi petletki povečeval z letno stopnjo 7,5 odstotka in v deveti s stopnjo 5,8 odstotka, se je ta stopnja v deseti petletki zmanjšala na 3,8 odstotka letno, v prvih letih sedanjega enajsete petletka pa je dosegala komaj še 2,5 odstotka. Pri letnem naraščanju števila prebivalstva za 0,8 odstotka letno pa to ne zagotavlja potrebnega dviga življenjske ravni ali intenzivnega posodabljanja industrije. Píše v zaupni analizi, ki naj bi jo na tridesetih straneh pripravil novosibirski oddelček sovjetske akademije znanosti in ki naj bi jo živahno obravnavali na seminarju (za zaprtimi vrati, kajti sovjetski tisk o tem gradivu doslej še ni objavil ničesar) meseca aprila v Moskvi.

Gradivo je prišlo v roke zahodnih dopisnikov v začetku tega meseca in četudi so sovjetske oblasti izredno občutljive, kar zadeva objavljanje gradiv, ki prihajajo iz neuradnih virov, obstoja teh »novosibirskih papirjev« doslej še niso zanikale. Sicer pa dikcija in teze tega gradiva močno spominjajo na proces, ki je sovjetske ekonomiste zajel v začetku šestdesetih let in katerega delna posledica je bila tako imenovana reforma Kosigina (1965), ki pa je niso nikoli udeležili.

Gospodarski model, ki po starosti nima tekmeča

Ena od značilnosti sovjetskega gospodarskega sistema, ki jih nikakor ni moč spregledati, je ta, da gre za sistem, ki se že pol stoletja ni bistveno spremenil. Nastal je iz silovite razprave, ki se je začela še pred Leninovo smrtjo in se je na političnem področju končala s popolno politično zmago Stalina, na gospodarskem področju pa z likvidiranjem Leninove Nove gospodarske politike (Nep), ki je v sovjetskem gospodarskem sistemu naredila prostor za uveljavljanje tržnih zakonitosti, za decentralizacijo, za zasebno pobudo in za tuje naložbe, ter z zmago politike popolne kolektivizacije in pospešene industrializacije. Ravno zaradi reformnih pritiskov, ki se pojavljajo v gospodarskih sistemih držav tako imenovanega realno obstoječega socializma, je to obdobje vse pogostejše predmet novih raziskav zgodovinarjev, te raziskave pa vse bolj utrjujejo spoznanje, da je, med leninško Nep in stalinsko kolektivizacijo in nanjo oprto industrializacijo pravi prepad; tisti teoretičniki, ki še vedno vztrajajo pri kontinuiteti med politikama Lenina in Stalina, pa delajo v bistvu uslugo temu zadnjemu, ki je svojo moč gradil med drugim pravo na skrbno gojenje tezi, da je nadaljevalec Leninevega življenjskega dela.

Pri tem pa se tudi vse bolj razvidno obravnava vprašanje, ali je bila ta sprememba nujna (uveljavljanje Stalinovega koncepta je namreč terjalo velikanske družbene in individualne žrtve in široko uveljavljena državna represija je le del tega strokovnika) in je bil Stalin res roka zgodovine, ali pa so bile na voljo druge ter morda še bolj učinkovite in družbeno manj drage razvojne možnosti. Ne glede na te pomisleke pa ostaja dejstvo, da je Sovjetska zveza po letu 1929 dobila gospodarski sistem, v katerem je strogo centralizirano gospodarstvo ena od vej dejavnosti države, ki torej centralizirano in podrobno usmerja ves sistem produkcije in reprodukcije ter distribucije. Proces destalinizacije je sicer opravil z nekontrolirano represijo in le ideološka zaslepljenost lahko govori, da je Sovjetska zveza po letu 1956 enaka Sovjetski zvezi pred Stalinovo smrtjo; toda model je v temelju ostal enak vse do danes.

Dodaten argument: zastoj rasti

Ze neposredno po Stalinovi smrti je ta model gospodarjenja postal sporen na dveh (povzanih) področjih: v sami Sovjetski zvezi, ki se je v tem času iz agrarne razvila v industrializirano deželo in kjer se je navzkrižje med stari in novim izražalo spočetka predvsem v sporih okoli prednosti, ki bi jih bilo treba dati bodisi »grupi A« (industrija sredstev za proizvodnjo) bodisi dotlej zelo zastopani »grupi B« (potrošne dobrine); ter v večjem delu vzhodnoevropskih držav, v katerih je bil strogo centraliziran model državnega gospodarjenja že od samega začetka navzkriž z doseženo stopnjo njihovega gospodarskega razvoja.

Obe področji sta se strmili v šestdesetih letih, ko je postala zahteva po decentralizaciji in uveljavljanju tržnih zakonitosti kot poglavitnem regulativnem mehanizmu za gospodarstvo osnova reformnih zahtev tako v Sovjetski zvezi kot tudi v vrsti drugih socialističnih držav (Madžarska, Poljska, kasneje tudi Češkoslovaška), pri čemer je bila v ozadju vseh teh teženj želja, da bi prizadeta gospodarstva prešla od kriterijev v »tonah« k bolj kvalitativnim kriterijem uspešnosti, ali povedano drugače: kot problem – in zaželen cilj – gošpodarjenja niso bili več milijoni ton jekla, marveč silen razvoj tehnologije, prav na tem področju pa je bil prepad med Vzhodom in Zahodom vse večji.

Razen v madžarskem primeru so vsa ta reformna prizadevanja v drugi polovici šestdesetih let uglasila (nekatera nasilno, kot je pokazal primer »praške pomladi«) in takšna usoda je doletela tudi tako imenovano »Kosigino reformo« v Sovjetski zvezi, reformo, ki je

skušala ob nekaterih tržnih zakonitostih uveljaviti tudi bolj kvalitativne kriterije za ocenjevanje proizvodnje in proizvodnega dela. Čeprav se te reforme večinoma niso ukvarjale z demokratizacijo procesa odločanja v gospodarstvu in tem smislu, da bi prepustile večje pristojnosti samim organiziranim proizvajalcem, se pravi delavcem, pa zaradi tega še zdaleč niso predstavljale zgolj tehnične operacije, marveč so segale tudi globoko v politične odnose: postavile so namreč vprašanje prenosa politične oblasti in odločanja iz rok državnega aparata v roke »tehokracije«. Z redkimi izjemami in prav tako redkimi modifikacijami je gospodarstvo v deželah tako imenovanega realno obstoječega socializma ostalo še naprej posebna veja dejavnosti države, namesto da bi postala predvsem družbena dejavnost.

Vendar pa reformna razmišljanja kljub temu niso zastala in če je bila kmalu po Stalinovi smrti spodbuda zanje predvsem v težnjah po izboljšanju življenjskih razmer, v zgodnjih šestdesetih letih pa težnja po tehnološkem dohitevanju Zahoda in ustvarjanju možnosti za večjo prepustnost med gospodarstvi Vzhoda in Zahoda, je v sedemdesetih letih na ta gospodarstva začela pritisniti tista statistika, ki je neumisljivo opozarjala na to, da je obdobja hitre rasti konec.

»Papirji iz Novosibirsk«

Pobuda za analizo slepih ulic v sovjetskem gospodarskem modelu naj bi dal – tako vsaj pisjevo zahodni časniki – vodja sovjetske partije Jurij Andropov, že brž potem ko je prevzel dolžnost. Vendar pa velja dodati, da je bila ta pobuda – če je tisto, kar pišejo zahod-

»Neizogibne odločitve, ki so bile v tej zvezi (v zvezi z reformo gospodarjenja) sprejete doslej, so se uresničevale le počasi. Videti je bilo, kot da bi nametele na prikrit odpor. Mimo tega pa je uspehom vselej sledilo obdobje omahovanja in ponovnega vračanja k administrativnim metodam, ki so omalovaževale gospodarske zakonitosti.«

dni poročevalci, tudi res – le kamenček v mozaiku podobnih teženj. Na to, da bo treba v načinu sovjetskega gospodarjenja dopustiti nekatere spremembe, ki na zadnjem kongresu sovjetske partije namignil že Leonid Brežnjev; in že v začetku lanskega leta je bilo moč v tako uradnih publikacijah kot je na primer Komunist, prebrati razmišljanja partijskih voditeljev iz približkih republik (ki zaradi svoje strukture še posebej težijo k bolj kvalitativnim kriterijem gospodarjenja); le-ti so med drugim obujali tudi spomin na tako imenovani eksperiment Ščekinova, tovarne, ki je v prvi polovici šestdesetih let postala vzorec decentraliziranega in k trgu obrnjenega podjetja, v katerem je bilo nagrajevanje odvisno od uspešnosti individualnega in kolektivnega dela (v drugi polovici šestdesetih let je »eksperiment Ščekinov« za dolga leta zagrnila zavesa molka).

Tudi letošnji poskus, ki zajema dve zvezni ministri (težka strojegradnja in elektronska industrija) ter tri republiška ministri (Ukrajina, Belorusija in Litva) in v okviru katerega naj bi med drugim uveljavili nekaj decentralizacije pri načrtovanju proizvodnje, navezovanju poslovnih stikov in razpolaganju z delom proizvodnje, priča o tem, da se v SZ z reformo gospodarskega sistema ukvarjajo na različnih ravneh in v večji meri, kot bi bilo moč razbrati iz javnega razpravljanja; in seveda tudi o tem, da so dvomi o učinkovitosti sedanjega sistema precej razširjeni.

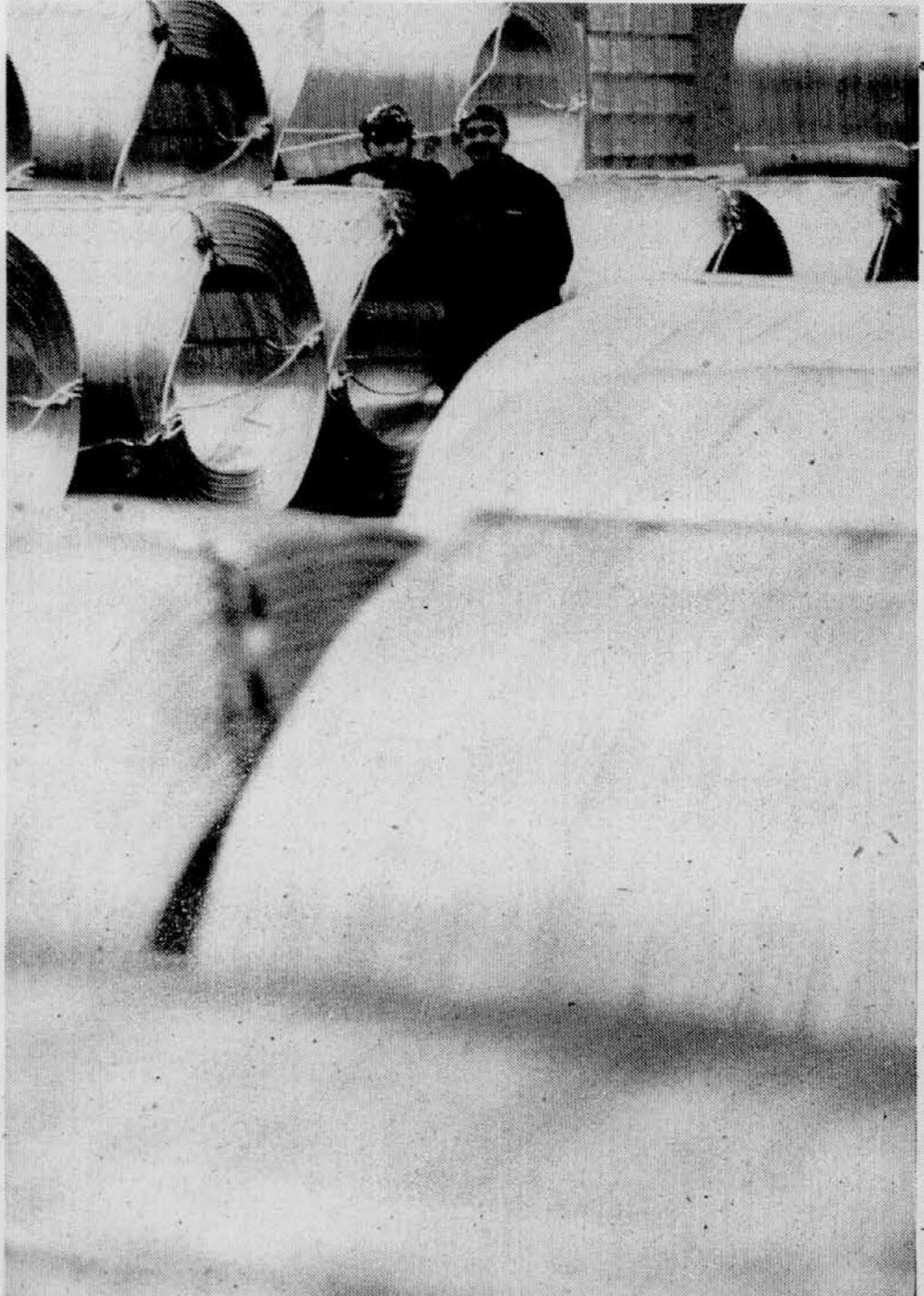

foto Joco Znidaršič

Za razliko od zadnjih političnih in vladnih ukrepov, ki se zavzemajo v prvi vrsti za izboljšanje delovne discipline v okviru današnjega gospodarskega sistema izhajajo »papirji iz Novosibirsk« iz ugotovitev, ki so nezaupečna sistema centralnega planiranja, kakršen je bil nastal pod vladavino Stalina; in sistemu togega načina vodenja gospodarstva, ki je v rokah velikanskega in še bolj togega birokratskega aparata, ki ni sposoben zagotoviti učinkovitega in prodornega razvoja sodobne industrijske države. Izход iz tega položaja naj bi tical v decentralizaciji, v uvedbi tržnih kriterijev in v uveljavljanju gmotne spodbude za dobro delo in ustrezne gmotne sankcije za slabo.

»Papirji iz Novosibirsk« sicer upoštevajo vrsto objektivnih negativnih faktorjev (od slabih letin do strukturnih nesorazmerij), vendar pa naj bi bil prav zastarel sistem državnega gospodarskega vodenja tisti, ki naj bi vse te težave le še poglobljal, namesto da bi omogočal, da bi jih gospodarstvo presegalo. Temu sistemu, ki je doživel v petdesetih letih nekatere lepotne popravke, ki pa v bistvu nikoli ni bil spremenjen, očitajo predvsem: visoko stopnjo centraliziranosti, kar zadeva sprejemanje gospodarskih odločitev; togo planiranje; dušenje tržnih zakonitosti; razhajanje med cenami surovin in potrošnimi izdelki na račun prvih; centralizirano oskrbo gospodarskih podjetij z osnovnimi in reprodukcijskimi sredstvi; centralizirano politiko gmotnega nagrajevanja delavcev; prekrivanje v pristojnostih ministrstev; omejeno gospodarsko avtoriteto – in spriču tega tudi občutek odgovornosti – samih podjetij za proizvodnjo; omejevanje zasebne gospodarske pobude prebivalstva, ki se pridobitništva zato loteva na črno. Glede tega sistema ugotavljajo gospodarski strokovnjaki novosibirskega oddelka sovjetske akademije znanosti, ki je morda ustreza gospodarski strukturi tridesetih let, da pa je danes docela sprt s potrebami nadaljnjega razvoja. Papir se loteva vprašanja omejenih možnosti mobilnosti delovne sile, zaradi česar so v Sovjetski zvezi območja, kjer je močan presežek delovne sile, vendar pa tudi takšna, kjer morajo delovno silo preplačevati, ker je manjka. Loteva se nadalje sistema nagrajevanja dela in še posebej dejstva, da povprečna plača ne pokriva življenjskih stroškov; loteva se položaja delavca v družbi in v sistemu odločanja, pri čemer opozarja, da se je kvalifikacijska struktura sovjetskega delavstva v zadnjem stoletju spremenila, da ima SZ zdaj na voljo delavca, ki je strokovno in družbeno politično prosvetljen in ki bi ga bilo treba zato vključiti v sistem družbenega odločanja.

Analiza se loteva tudi družbene patologije, ki naj bi izvirala iz takšnega stanja (mladen odnos do dela, pijančevanje, brezbržnost itd.), ko pa zastavlja temelje za terapijo (to pa je kajpada decentralizacija z uveljavljanjem tržnih zakonitosti), pa zelo realistično opozarja na to, da bi sleherna reforma pomenila tudi novo delitev pravic in obveznosti med različne skupine prebivalstva in da je treba zato računati z družbenimi konflikti. V analizi je namreč ugotovljeno, da prizadevanja v prid prestrukturiranju gospodarskega vodenja, kolikor so se jih bili lotili v zadnjih petih letih, niso upoštevala prav te družbene razsežnosti, v čemer naj bi bili tudi eden od razlogov za to, da so spodletela.

Gre za pripombo, ki je tudi opozorilo: gre za to, da zadeva sleherna reformna težnja v gospodarski, družbeni ali politični status cele vrste družbenih skupin v Sovjetski zvezi. Če bo po eni plati nagrajevala dobrega delavca, bo po vseh prilikih zmanjšala tisto socialno varnost, ki je skozi vse obdobje hitre industrializacije nudila (skromno, pa vendar) varnost slehernemu delu, pa tudi slabo; če bo po eni plati dvignila družbeni status tehnične inteligence, bo brez dvoma prizadela status upravnega aparata; in če bo okrepila politično moč decentralizirane »tehokracije«, utegne prizadeti politično moč centraliziranega aparata. Prav to pa je tudi tisto, zaradi česar reforma v SZ tudi posledje ostaja konfliktna tema in ne nekaj, kar je zaradi slabih razmer v sovjetskem gospodarstvu »obsojeno« na neizogiben uspeh.

MARJAN SEDMAK

OSEBNA IZKAZNICA – ELEKTRONSKI KLJUČ

Orwellov Veliki brat na vratih

»Winstona ni bilo mogoče samo slišati, dokler je stal v vidnem polju kovinske plošče, ampak tudi videti. Seveda ni bilo mogoče ugovoriti, ali so nekoga v določenem trenutku nadzorovali. Kako pogosto in po kakšni metodi se je vključila policija za nadzorovanje misli, je bilo mogoče le domnevati. Možno je bilo celo, da so nekoga stalno nadzorovali. Vsekakor pa se je lahko, če je hotela, kadarkoli vključila.«

Nekaj mesecev še manjka do leta 1984, tiste, v času nastanka Orwellove knjige s tem naslovom tako neskončno oddaljena zastrašujočega časa, ko naj bi tehnični razvoj pokazal slabe strani in postal sredstvo za razalovečenje družbe. Sanjska grozljivka o vsemočni oblasti, ki je hkrati čuvar, usmerjavec in absolutni nadzornik misli in dejanj, je ohranila aktualnost in postala simbolično opozorilo na to, kam se ne bi smeli razvijati. Razvoj dogodkov po letu 1949, ko je Orwell izdal svoje Devetnajststiriinosemdeseto, je v poprečnem svetovnem merilu vsaj po tehnični strani tekkel morda drugače, kot je zvenela ta fantastična karikatura možne učinkovitosti policijske države, toda v nekaterih pogledih je resničnost presešla domišljijo. Presegla v tistem pomenu, ki je postalo tehnično izvedljivo (za zdaj šele za bogate in industrijsko razvite države) skoraj popolno nadzorovanje gibanja celih slojev prebivalstva, ne da bi opazovani za to vedeli, in iz podatkov o gibanju sklepali tudi o politični naravnosti, torej o njihovih mislih. Diskretnost nadzorstva je z novimi tehničnimi zmogljivostmi postala poglavitna grožnja, neprijetna zato, ker jo spremlja dovolj jasna možnost, da je s slehernim nenavadnim premikom mogoče zaiti v enega izmed računalniških zbiralnikov, od koder je posameznik vedno dosegljiv, prešet in označen za kaj.

V Zvezni republiki Nemčiji je na tej ravni prišlo v zadnjih nekaj mesecih od dveh dolgoletno pomembnih kratkih stikov. Ljudsko štetje, ki so si ga pobudniki zasnovali tako, da bi ob njem dobili vpogled v praktično sleherni raven položaja in načina življenja posameznika, ki so dodajali in odločno zbirali podatke, je ob upoštevanih razpisih in drugih postopkih postalo tudi predmet vprašanj in debat, ki so jih opazovani za to vedeli, in iz podatkov o gibanju sklepali tudi o politični naravnosti, torej o njihovih mislih. Diskretnost nadzorstva je z novimi tehničnimi zmogljivostmi postala poglavitna grožnja, neprijetna zato, ker jo spremlja dovolj jasna možnost, da je s slehernim nenavadnim premikom mogoče zaiti v enega izmed računalniških zbiralnikov, od koder je posameznik vedno dosegljiv, prešet in označen za kaj.

Centralni v švicarski državi ali le navidezno plačevala nafta za dva in celo trikrat več od ameriških cen. Gre za najmanj pet do šest milijonov ton nafte, Američani zatrjujejo, da je bila samo državna blagajna tako oškodovana za najmanj 20 milijonov dolarjev – tolikšen bi namreč moral biti davek na prodano nafto.

AMERIŠKO-ŠVICARSKI SPOR

Ali zakoni veljajo tudi čez mejo?

Zdaj se tudi bogate države čedalje ostrije »spopadajo« zaradi multinacionalnih družb. Najnovejši v vrsti teh spopadov je ameriško-švicarski spor zaradi družbe, ki jo imajo zahodni poslovni listi za »eno najmočnejših na svetu«. Ameriške oblasti so namreč ukazale njenim funkcionarjem, naj prinesejo iz centrale v Švici svoje dokumente in jih dajo na razpolago sodišču. Toda švicarske oblasti so to prepovedale.

Kot v kaki kriminaliki so agenti zveznega preiskovalnega urada (FBI) v newyorškem letališču Kennedy pred nekaj dnevi vzele iz letala, pripravljene, da poleti proti Zürichu, dva zaboja z dokumenti.

Poslovnim krogi, še manj širsi javnosti, se niti ne sanja, za kaj pravzaprav gre, ko omenijo ime švicarske družbe Marc Rich and CO. AG. Za tem imenom pa se skriva podjetje, ki po mnenju dobro obveščenih krogov »prodaja več nafte kot Kuvajt, več bakra od največje ameriške proizvajalke in dovolj kositra, da bi lahko napolnil s konzervami dobrodošlo sleherno ameriško kuhinjo«. Računajo, da družba Marc Rich prodaja na leto za najmanj deset milijard dolarjev surovin. Poznavevalci razmer zatrjujejo, da ni mogoče ugotoviti, kolikšen je pravzaprav celotni promet te družbe, ki kupuje in prodaja vse po vrsti. O njeni moči vev javnost le tu pa tam; pred dvema letoma se je demino pokazalo, da se za zvišanjem cen kositra za več kot dvakrat – prav v času, ko je bilo povpraševanje po tej kovini zelo majhno – skriva Marc Rich in Malezija. Pred kratkim pa so se razširile novice, da je prav Marc Rich CO. skrivnostni kupec, ki je postal solastnik hollywoodske družbe 20th Century Fox Film.

Nedvomno je čutiti kanček grenke ironije, ker je prav Washington tisti, ki je »vložil tožbo« proti skrivnostnemu trgovskemu velikanu; navadil se je namreč že poslušati podobne obtožbe iz držav v razvoju na račun svojih družb. Ameriška podjetja Marc Rich CO. je menda oškodovala porabnike in blagajno združenih držav Amerike tako, da

meznika, je ob hudem odporu javnosti navsezadnje končalo pred ustavnim sodiščem, ki ga je razglasilo za neustavno. Povod za nov spor, ki še traja in se stopnjuje, pa je na videz droben: bleščeča se osebna izkaznica, velika 10,5 krat 7,4 centimetrov, odprna proti praskam in vodi, praktična in varna proti ponarejevalskim poskusom.

Uvod v popolno nadzorstvo?

Za zunanjim videzom se po mnenju poučenih skriva »prvi resnični preskus tehnično mogočega« in se »odpirajo vrata v popolno nadzorstvo nad posameznimi državljani«. Pojasnilo je preprosto: točno določena povezava imena in rojstnega datuma, ki jo je mogoče strojno prebrati, zvezana z računalniškim zbiralnikom, lahko v nekaj sekundah omogoči popolno identifikacijo opazovane osebe in nadzorniku daje vse podatke, ki so o njej v računalniku, hkrati pa javi nove podatke nazaj v zbiralnik. Doslej je bil postopek posvetovanja z računalnikom bolj zamotan, trajal je dalj in tudi zaradi zamudnosti ni opogumljal k pogostim preverjanjem identitete, čeprav računalnike že dolgo polnijo z imeni

S kompjuterizirano osebno izkaznico se odpirajo vrata avtomatiziranega nadzornega sistema, čigar koristi za kriminalistiko še niso dokazane, škoda za zasebnost državljanov pa otipljiva.

ljudi, ki sodijo na tako imenovana občutljiva področja: če so se udeleževali demonstracij proti širjenju jedrskih elektrarn, mirovnih pohodov, če so kakorkoli tudi slučajno prišli v stik s kom, ki je bil osumljen simpatizirati za terorizem, če so imeli kdaj opraviti s policijo, naj so bili osumljeni krivci, priče ali pa oškodovani.

Sistem širokega računalniškega kopičenja vseh, tudi najbolj stranskih podatkov »kontroliranih oseb« na »občutljivih področjih« je v ZRN stranski proizvod kriminalistično-političnega boja proti terorizmu iz leta 1977 in pozneje. Sistem »razširjenega opazovanja«, ki ga je uvedel tedanji vodja Zveznega kriminalističnega urada Harold, je za nekajkrat povečal število imen, ki so jih uskladiščili v osrednjem računalniku, in po potrebi, čeprav to ni bilo zakonito, primerjali z računalniki notranjih in zunanjih obveščevalnih služb.

Izkaznica, ki jo lahko po priročnem aparatu nadzornik kjerkoli (na cesti) ali kadarkoli (opetacija ni več zamudna) da prebrati tako napolnjenemu računalniku, je objelvala za prehod k popolnemu sistemu nadzorovanja; po mnenju zagovornikov – k popolnemu sistemu preprečevanja kaznivih dejanj, po mnenju nasprotnikov – k popolnemu sistemu nadzorovanja ljudi, ki nikoli niso naredili nič nezakonatega, a so se, ustrezno spreminjajoč se v političnem pogledom notranjega ministra, gibali na področju, ki so ga označili za nevarnega družbeno urediti. Objektivizacija,

ki jo je sposoben računalnik v zvezi s priročnim sistemom hitrega odčitavanja, je tako v skrajni posledici odvisna od subjektivne ocenice področji, kjer je treba zbirati potrebno množico raznovrstnih podatkov.

Poljubno širjenje okvira opazovanih oseb

Oblikovanje osebne izkaznice, ki jo lahko prečita nezmotljivo, toda v svoji nezmotljivosti neizbirčni stroj, v bistvu ne izstopa iz dogajanja, je pa naenkrat in zelo jedrnato prikazalo položaj tudi tistim, ki se za metode razširjenega boja proti kaznivim dejanjem in terorizmu niso zanimali. Ob tej priložnosti se je, na primer, razvedelo, da se je, odkar je na položaju notranjega ministra namesto tradicionalnega liberalnega profila zdaj desno naravnani krščanski demokrat, število opazovanih ljudi povečalo za polovico. Strokovnjaki govori, da je trend k popolnemu nadzorstvu postal metoda in da se število problematičnih skupin ljudi veča. Od letos je v veljavi poostren sistem kontrol, ko podatke preverjajo po radijski zvezi s stanjem v osrednjem kriminalističnem računalniku. Med dosedanjimi rizičnimi skupinami so zdaj vsi, ki se v bonksi poslanski hiši srečujejo s kom, tisti, ki potujejo v Berlin po tranzitnih poteh, ki obiskujejo zapornike, obojne simpatizirajo za terorizem, si izposojajo avtomobile in druge. Absurdnost svoje vrste je dejstvo, da so zajeti tudi »zeleni«, torej stranka, ki je na zadnjih parlamentarnih volitvah postala del zakonitega političnega sistema. Zvedelo se je, da so se lokalne oblasti odločale še za drugačne »rastr« zbiranja sumljivih podatkov.

V regionalnem računalniku v Zahodnem Berlinu so, na primer, zabeležili vse, ki so bili povezani z zasedanjem praznih hiš, rokerje in punkerje, v kriminalističnem računalniku v zvezi z delimi Baden-Württemberg so kopirali podatke psihiatričnih bolnikov in prostitutk, na Spodnjem Saškem med rizične skupine v tem razširjenem pojmu boja proti kriminalu prištevajo tudi pacifiste in punkerje. Zbiranje podatkov o nasprotnikih jedrskega orožja je zdaj posebno zgoča tema, saj bi bilo mogoče s pomočjo takega sistema med prihajajočimi demonstranti izločevati in razpoznati vse, ki so bili že kdaj poleg. Eden izmed strokovnjakov za varovanje podatkov v računalniku in nasprotnik načrtovane osebne izkaznice Semits je postopek imenoval »zbiranje podatkov o politično aktivnih državljanih«, kar je mogoče zlorabiti zlasti pri nezakonitem izposojanju podatkov, ko gre za zaposlovanje.

Ko so leta 1976 poskušali v ZR Nemčiji uveljavljati za vsakogar posebno oznako v obliki dvanajstičevne kombinacije, je eno izmed sodišč zadevo zavrnilo s pojasnilom, da človeka ni mogoče spremiti v število in ga katalogizirati. Medtem je tehnični razvoj tako napredoval, da večstevilčne kombinacije niso več potrebne. Kombinacija imen in števil v odtalini coni je že splošni elektronski ključ do zbirališč množice državljanov in zasebnih podatkov. Izkaznica je nalepala na nepričakovano močan odpor in njeno uvedbo bodo treba morda odložiti. Toda možnosti so na dlani še naprej. Vizije Orwellovega 1984 so tako povečale strah pred neznanjem, da je žepna izjeda na vrhu najbolje prodajanih knjig v Zvezni republiki Nemčiji.

MOJCA DRČAR-MURKO

tudi evropske družbe, ker so sodelovale pri tem projektu. V zadnjih letih je takšnih in podobnih nič manj zapletenih primerov – četudi morda ne tako politično spektakularnih – čedalje več. Denimo Kanada, Francija in Avstrija so sprejele posebne zakone, s katerimi so prepovedale odnašati dokumente iz države, pa tudi »stikanje« agentov ameriške finančne službe, ki so v teh državah iskali resnico v zvezi z obtožbami o »uruskem kartelu«.

Svet je bil presenečen in nejevoljen, slišati je bilo tudi odločne proteste, ko je washingtonska vlada menila, da je pooblaščenca zamrzniti iranske depozite v podružnicah ameriških bank v Londonu, Frankfurtu in drugod. Švicarsko vrhovno sodišče je pred kratkim interveniralo in preprečilo izročitev dokumentov ameriškim agentom, ki so raziskovali, kdo je kupil ameriško družbo Santa Fe International za 2,5 milijarde dolarjev. Japonci pa so pravkar zavrnili pristojnost ameriškega sodišča v zvezi z obtožbami, da je družba Hitachi kradla poslovne tajnosti firme IBM.

Na dveh ameriških sodiščih pa so vložili obtožnico proti britanskima letalskima družbama, ki sta bojad kovali zaroto, katere cilj je bil uničiti tretjo, prav tako britansko družbo (Laker). Nemara je prav ta dogodke razlog, da se je tako dobra prijateljica republikanske vlade v Washingtonu, kot je britanska ministrska predsednica Margaret Thatcher, pred kratkim v Williamsburgu – kjer je sicer prevladovalo naravnost idlično ozračje – tako hudo jezila na Ronaldu Reaganu: dama, ki je

»Minili so časi, ko je bila ameriška prevlada tako nesporna, da se ji nihče ni mogel upreti – zdaj bodo druge države ščitile svoje gospodarske interese veliko napadalneje kot nekoč.«

poslala vojno ladjevje zaradi 1800 pastirjev na Falklandih, ni skrivala, da hudo težko prenaša ameriško objestnost v takih primerih.

Mnenja, kako se bodo podobni spori razvijali in razpletali v prihodnje, so si silno različna. Nekateri pravniki menijo, da je v tako tesno povezanem in medsebojno odvisnem svetu čedalje pogostejše spopadanje neizogibno: pravijo, da bi moral Washington tudi v prihodnje ravnanj kot doslej. Drugi, kot denimo Douglas Rosenthal, nekdanji visoki funkcionar pravosodnega ministrstva, pa menijo drugače: »Minili so časi, ko je bila ameriška prevlada tako nesporna, da se ji nihče ni mogel upreti – zdaj bodo druge države ščitile svoje gospodarske interese veliko napadalneje kot nekoč.«

Po splošnem mnenju se družbi Marc Rich CO. ni nadejati nič dobrega v sporu z ameriško državo. Sodišče je zamrznilo njena sredstva na računih vseh ameriških bank. Tudi poslovnih partnerjev ima čedalje manj. Kot pravi funkcionar neke ameriške nafte družbe: »Nevarno je poslovati s fanti, s katerimi je država sklenila do konca obratovanje.«

DRAGIŠA BOŠKOVIČ

Dolga roka Washingtona

Najbolj znan in seveda najdomnevnejši je bil zaplet v zvezi s sibirskim plinovodom – takrat so Američani »kaznovali« ne le podružnice ameriških podjetij v drugih državah, marveč

IZKUŠNJE S SONČNO ENERGIJO

Uporabna, toda za zdaj tudi predraga

Kako Slovenija izkorišča sončno energijo? Kakšne so možnosti za njeno uporabo? Nam lahko ta vir pomaga odpraviti energetske krize? Še nedolgo tega je veliko zanesenjakov videlo v soncu nov energetski bum, bili pa so tudi taki, ki temu viru niso napovedovali svetle prihodnosti, češ da je to le muha enodnevna. Praksa je ovrgla obe skrajnosti.

Dandanes nihče več ne zanika, da ima Slovenija velike teoretične možnosti za izkoriščanje sončne energije, še vedno pa se sprašuje, koliko te energije bomo lahko ukrotili s tehnologijo. Od tega bo namreč odvisna tudi cena te energije, ki je zdaj gotovo njena najskrajnejša stran.

Slovenija se po moči sončnih žarkov gotovo ne more meriti z Afriko ali Avstralijo, ima pa glede na zemljepisno lego in porabo energije v soncu velikega energetskega zaveznika. Namučeno se ve, da bi lahko s soncem v Sloveniji vsako leto pridobili povprečno po 22,5 milijarde kilovatnih ur elektrike. Za primerjavo naj povem, da je to kar 300-krat več energije, kot smo jo, denimo, porabili leta 1980. Seveda se vse te energije verjetno ne bi dalo zajeti, saj sončni žarki ne grejejo povsod in čez vse leto enako močno. Iz izkušenj, ki jih ima Slovenija pri izrabi sončne energije, lahko potrdimo, da je ta energija v notranjosti Slovenije in tudi Jugoslavije bolj primerna za ogrevanje vode, manj pa za ogrevanje prostorov.

Strokovnjaki računajo, da bi lahko približno pol toplote, ki jo danes porabimo v Sloveniji, segreli s sončno energijo. Zlasti, ker smo električne boilerje doslej vgrajevali prevleč s sončnim svetlobo. Samo od 1973 do 1978 smo v naši državi vgradili tri tisoč električnih boilerjev z močjo osmih jedrskih elektrarn v Krškem, zato se energetiki lahko upravičeno bojijo, da bodo imeli samo boilerji kmalu tolikšno moč kot vse jugoslovanske elektrarne. Poleti bi lahko vsaj pol boilerjev izklopili iz električnega omrežja in jih nadomestili s sončnimi. To pa ne bo tako lahko. Ljudje se za električne boilerje odločajo za to, ker so ti

razmeroma poceni, za ogrevanje vode s soncem pa bi bilo treba kupiti ustrezno število sončnih zbiralnikov in drugo opremo, ki pa je danes še izredno draga in se izplača v šestih do osmih letih. Rešitev je edino v velikoserijski izdelavi preprostih naprav za izkoriščanje sončne energije, ki bi jih pocenila.

Najbolj gospodarna je priprava tople vode

Prav zaradi velikih naložbenih stroškov so sprva zbiralnike sončne energije za ogrevanje vode največ kupovali turistični objekti, v zadnjem času pa se je tehnika nagnila v prid široke porabe, vendar bolj tiste z globljimi zepi.

Od slovenskih krajev ima naša obala najboljše možnosti za izkoriščanje sončne energije. V tem delu Slovenije imajo povprečno 23 tisoč ur sonca na leto, tako da lahko vsak kvadratni meter sončnega sprejemnika vsako leto zbere okoli 550 kilovatnih ur toplote. Vgrajevanje naprav za ogrevanje vode za hišne vodovode in bazene je zdaj še najbolj primerno za turistične objekte. Za sanitarno vodo porabijo v turističnih sezonah veliko energije, zato se drage naprave za izkoriščanje sončne energije tudi hitro izplačajo. S soncem ogreto vodo že nekaj časa uporabljajo v avtokampu v Luciji, v izolski marini, v koprski luči in v domu upokojevcev v Izoli. V slednjem so naprave načrtovane tako, da lahko pozimi, denimo, ogrevajo tudi rastlinjake ali sole. Tak primer je tudi Slovenska plaža v Budvi, kjer zdaj IMP vgrajuje svoje sončne zbiralnike. Poleti jih bodo rabili za ogrevanje vode, pozimi za talno ogrevanje prostorov. Najpomembnejši poskusni zajček so stanovanjske hiše v Murglah v Ljubljani. Tisto, kar to naseleje ločuje od drugih klasičnih grajenih objektov, je trojna zasteklitev oken, dobra toplotna izolacija in nagib strehe, ki je primeren za izkoriščanje sonca bodisi z naravnim ogrevanjem (zasteklitev južne stene hiše), bodisi za namestitve zbiralnikov sončne energije. Hkrati želijo preizkusiti, ali bo mogoče shranjevati toploto v zemlji.

IMP naj bi letos izdelal 8500 zbiralnikov sončne energije, kar pa je pre malo, da bi lahko zadostilo povpraševanju na trgu. Pravo, da bi lahko vsako leto naredili 30 tisoč kosov, če ne bi primanjkovalo materialov. Njihov sprejemnik stane 17 tisoč dinarjev, kar je približno toliko kot v ZRN. Vsa oprema, potrebna za izkoriščanje sončne energije čez vse leto, stane 150 tisoč dinarjev. Kot pravijo pri IMP, jim ceno dvigujejo izredno dragi materiali, maloserijska proizvodnja pa tudi razne dajatve, saj pomembni proizvodni stroški naprav samo pol cene.

Ogrevanje prostorov s soncem je v naših krajih bolj sporno. Pa ne samo zaradi neekonomičnega obsevanja. Ne drži povsem, da pozimi sončne energije kot vira toplotnega ogrevanja ne bi mogli uporabiti. Decembra in januarja morda, razen v gorskih krajih, pravijo strokovnjaki, ne pa tudi februarja pa vse do aprila, ko so skoraj idealne razmere za njegovo izkoriščanje. In kaj nas odvrača od tega? Tuje izkušnje izpričujejo, da bi lahko z naravnim ogrevanjem v novih zgradbah prihranili 30 do 60 odstotkov potrebne toplote za ogrevanje, pri starih pa

tretjino. Pri nas bi o takšnih prihrankih verjetno težko govorili. Če zato, ker zdaj gradimo manj stanovanj. Tudi projektantske organizacije in stanovanjske interesne skupnosti kažejo dovolj zanimanja, da bi pripravili vzorec bloka ali zasebne hiše, kjer bi s soncem ogrevali vsaj eno stopnišče, na primer. O uporabi sončne energije bi morali razmišljati že pri načrtovanju zgradbe. Še težje bo izolirati stare zgradbe. To pa je bistveno, če hočemo sončno energijo izkoristiti s sončnimi zbiralniki ali v kombinaciji s toplotno črpalko. Druga rešitev je, da bi prostore ogrevali neposredno s soncem, tako da južnih sten zgradb ne bi izolirali, ampak jih preuredili v tako imenovano trombejevo steno, se pravi, da bi jo zasteklili z navadnim okenskim steklom. Toda kako spodbuditi ljudi, da bi kupovali drag les in steklo? Družbena podpora za izkoriščanje novih oblik energije je premajhna. Naprave za ogrevanje vode so sicer opreščene temeljnega prometnega davka, prav tako tudi toplotne črpalke. Za široko uporabo pa bi morale banke ali izdelovalci teh naprav dajati vsaj desetletna posojila, saj v zahodnoevropskih državah subvencionirajo vgrajevanje naprav za izkoriščanje alternativnih virov energije 25-odstotno.

Naprave so drage, pa tudi zastarele

Na domačem trgu vlada v proizvodnji naprav za izkoriščanje sončne energije prava zmeda. V Jugoslaviji je okoli 40 večjih ali manjših izdelovalcev opreme za izkoriščanje sončne energije, ki pa uporabljajo drage in bolj ali manj zastarele kupljene licence. Razvoj teh naprav teče neuskaljeno, skoraj vsi domači izdelovalci razvijajo podobno opremo, vsak zase pa ljubosumno skriva svoje dosežke, ki so po svetu že javna skrivnost. V Jugoslaviji je vgrajeno nekaj tisoč kvadratnih metrov zbiralnikov sončne energije, pol domačih in pol tujih. Med licenčnimi izdelovalci je najmočnejši ljubljanski IMP, ki je tudi edini jugoslovanski izdelovalec teh naprav, ki dela na ključ. Lahko torej ponudi vso opremo za izkoriščanje sončne energije, od zbiralnika, črpalke, hranilnika, prenosnikov in avtomatike, izdelala načrte za gradnjo in naprave tudi namesti. Strokovnjaki pravijo, da je kakovost njihovih naprav na srednje evropski ravni in da vsem po vrsti manjka tehnologija za velikoserijsko proizvodnjo ter za takšno površino sončnega kolektorja, ki bi vpila čim več sončne energije, tudi takrat, ko je oblačno vreme.

Po mnenju slovenskih strokovnjakov se izrabi sončne energije v Sloveniji pišejo lepši časi, še zlasti, če bo tudi družba pokazala zanj večje zanimanje. Možnosti za to so velike, seveda pa bo treba v ta razvoj še naprej veliko vlagati, da ne bi preveč zaostajali za tehnološkim razvojem po svetu. Naši viri ogrevanja do leta 2000 so v glavnem znani. Do tedaj naj bi približno 10 odstotkov vse energije dobivali od sonca. Družba pa se bo morala odločiti, s kakšno energijo se bo nam oskrbovali po letu 2000. To so zelo tehtna vprašanja in prečeti bo treba, kje je tveganje najmanjše in kje so tehnološke možnosti največje. Najbrž je rešitev nekje na sredini, tako da lahko pričakujemo tudi po letu 2000 še vedno del energije, pridobljene iz klasičnih virov, del jo bodo prispevale jedrske elektrarne, del pa bo vselej več pa bo prispevalo tudi sonce.

TONJA SLOKAR

EVROPSKO PRVENSTVO V PLAVANJU V RIMU

Rezultat bo bolj pomemben od kolajne

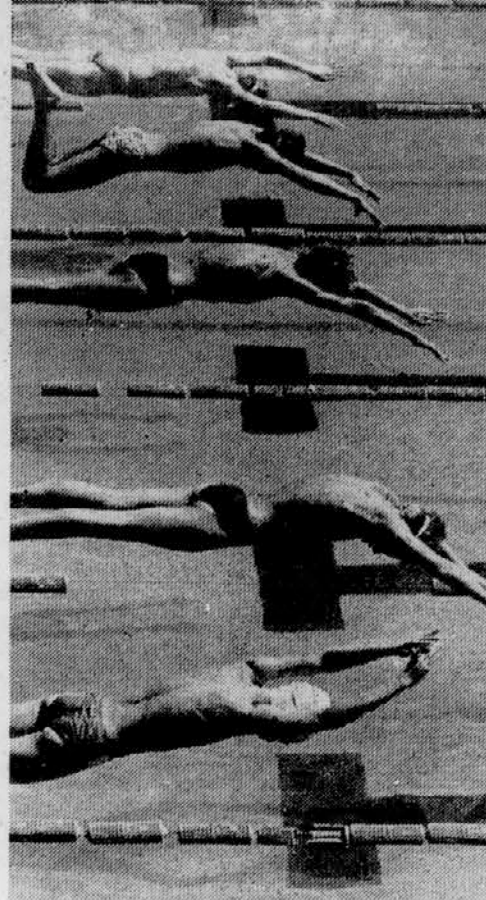
Čeprav imamo letos na evropskem prvenstvu v plavanju kar pet plavalcev, bosta vendarle samo Borut in Darjan Petriča tista, ki bosta lahko posegala v boj za najboljša mesta. To pa je pravzaprav tudi vse, kajti njihovih dosežkov nikakor ne gre enačiti z vsem jugoslovanskim plavljanjem, ki je na povsem drugi ravni, kot sta Petriča kot posameznika.

Letošnja polna sezona je sicer prinesla nekaj več dobrih rezultatov, tudi rekordnih dosežkov, več posamičnih uspehov na balkanskih prvenstvih in mednarodnih tekmovanjih, vendar smo v povprečju vendarle še precej oddaljeni od evropske ali svetovne ravni. Vzporedi smo sicer malce več stikov z dosežki redkih posameznikov, kar postavlja naše plavanje v celoti v bistveno lepšo luč. Jasno je sicer, da kakšna posebni močna plavalni država ali celo veselila nikdar ne bomo, ker za to nimamo niti potrebnih razmer niti kadrov, vendar bi morali bolj žeteli vsaj statno vzdrževati stik z elito, ne bi se smeli zadovoljiti s tem, da samo ob koncu vsake desetletja dobimo posameznika ali dva, ki nekaj sezon zdrižita pritiske in izpolnjujeta zahteve vrhunskega plavanja.

»Nekaj plavalcev sicer imamo, takšnih ki bi lahko ujeli srednji evropski razred, vendar nas še vedno pesti dejstvo, da skoraj nikdar trenerji in plavalci ne morejo uskladiti forme s termini najpomembnejših tekmovanj. Tudi letos se je ponovilo, da so na mladinskem evropskem prvenstvu v Franciji naši upi plavalci slabše kot na državnem ali balkanskem prvenstvu, čeprav je bilo evropsko prvenstvo njihov glavni cilj. Celo dogovorili smo se tako, a je vendarle ostalo pri starem,« razmišlja ob koncu sezone in pred začetkom članskega evropskega prvenstva zvezni kapetan Mitja Prešern.

Kako obdržati formo tri tedne?

»Dve različni razmišljanja sta ob tem stalno pojau. Po prvi naši plavalci sami niso sposobni psihično prenesti obremenitev, kakršne so evropska prvenstva, in se zato za sam odločijo, da bo njihov cilj drug, tam, kjer je lažje dosegljiv. Več jim pomeni biti prvi ali drugi, celo tretji na Balkanu, pa računajo eden

foto Miško Kranjec

izmed osmih finalistov evropskega prvenstva. Pa je to vendarle neprimerljivo, saj se velika večina balkanskih pravok skoraj nikdar ne ujevajo tudi na višjih tekmovanjih. Po drugi strani pa je najbrž res, ki temu se tudi sam bolj nagibam, da strokovno nismo sposobni pripraviti plavalcev in plavalk tako, da bi lahko vrhunske forme obdržali tri tedne, ko so na vrsti najpomembnejša tekmovanja, ali jo celo stopnicivali. Takšno obdobje vrhunske forme pa je v plavalnem svetu zdaj pravzaprav že zakonitost.»

Vaterpolisti še brez zlate

Po štiri srebrne in bronaste kolajne imajo jugoslovanski vaterpolisti v svojih vitrinah, le zlato jim še manjka. Velika priročnost v Splitu pred dvema letoma se je v poljudskem bazenu spremenila v še večje razočanje, kajti naši vaterpolisti so ostali celo brez vsake kolajne, kaj šele, da bi posegali po zlato.

Tudi na luskem svetovnem prvenstvu v Ekvadorju so ostali prazni rok, zato tokrat vsekakor želijo popraviti vsi slab vtiš v zadnjih dveh letih. Zadnji turnirji so pokazali, da bi lahko spet posegli v boj za odličja, vendar z njimi enako, ali pa še bolj upravičeno računajo tudi SZ, ZRN, Madžarska in Italija.

Ob evropskem mladinskem prvenstvu so nekateri razglabljali, da je bila ena izmed napak tudi v tem, da je nastopilo preveliko število naših tekmovalcev. 15 jih je bilo v Franciji. Toda druge države vsaj na prvenstvih mladih nastopajo kar s popolnimi ekipami, kar je edino lahko zagotovilo za napredek. Če v naši ekipi ob tolikšni številčnosti ni bilo prave discipline in tekmovalnega razpoloženja, je krivda najbrž po-

vsem drugje. Letos naj bi mlade pri delu usmerjali prav k evropskem prvenstvu kot poglavitnemu cilju in nekateri so celo zaradi tega izpustili mladinsko balkansko prvenstvo, da ne bi bili preobremenjeni, pa so nato vendarle v Franciji razočarali. Med načrti, dogovori, praksami je torej velika razlika in dokler tega problema ne bomo rešili, nam ni pomoči. To pa ne bo tako lahko, kajti danes je našim mlajšim plavalcem in plavalkam motiv precej drugačen, cilj veliko nižji, kot sta si ga recimo zastavljala brata Petriča.

»Njuna metoda dela se je seveda povsem obnesla, kar so rezultati in uvrstitve potrdili,« meni Mitja Prešern. »Gotovo je takšen način dela ena izmed možnih različic. Ni pa najbrž edina. Rekel bi celo, da je njuno delo vendarle bolj prirejeno in prilagojeno dolgoprogašem, medtem ko plavalcem na krajših razdaljah takšen način dela ne bi povsem ustrezal. Toda osnova je vendarle skupna – delo. Z nekaj preplavalnimi kilometri na dan prav nihče ne bo mogel doseči evropske ali celo svetovne ravni. Treba pa je tudi reči, da je metoda dela, kakršne se držijo Petriča, izredno naporna, da zahteva izjemno psihično stabilnost, ogromno voljo in veliko odpovedovanje. Podrediti vse delo v enem letu enemu samemu cilju, eni sami pridiviti, je težavna naloga, ki jo večina ne bi zdržala. Najbrž je takšno delo tudi monotono, zato je toliko bolj naporno. Toda Petriča sta vse vselej zdržala, izpolnjevala načrte in zato dosegla tudi cilje. Zadalja sta v Rimu pred novimi. Naša javnost se je navadila na njuno kolajne, zato bi vendarle opozorili, da tudi zanj kolajne niso edino merilo uspešnosti. Če bosta dosegla načrtovane rezultate, svoje osebne rekorde, potem bosta že uspela in jima bomo morali čestitati, pa četudi bi ostala brez kolajni.«

Teža doseženih rezultatov

Nobenega dvoma ni, da sodita Borut in Darjan Petriča v svetovni, torej tudi evropski vrh, da sta v Rimu kar med kandidati za kolajne in da ju tako gledajo tudi drugi plavalci in strokovnjaki. Danes brata Petriča ne moreta več presenečati. Preseneti lahko kvečjemu kdo drug na njun račun. Zato je njuna naloga še toliko težja, zato ju čaka še hušji boj. Predvsem Boruta, ki vendarle brani naslov evropskega pravka na 400 m kralj, ki ga je osvojil pred dvema letoma v Splitu. Težko ga bo ubraniti, a že nov rekord in kakšna druga kolajna kot zlata, bi pomenil nov velik uspeh.

Darjan je kljub vsemu morda še v težjem položaju. Kot meteor se je s Splitom 1981 pojavil v svetovni eliti. Da prihod vanjo ni bil naključen, je dokazal z bronom na luskem svetovnem prvenstvu v Ekvadorju. Letos pozimi se je kot drugi človek v zgodovini spustil vsaj v 25-metrskem bazenu pod mejo 15 minut. Zato ga nekateri uvrščajo kar med poglavitne kandidate za srebrno kolajno, kajti zlata naj bi bila rezervirana za svetovnega rekorderja Saljnjkova.

Darjan vsekakor je med kandidati, a na srečo, vsaj javno, sam sebe ne obremenjuje s tem. Bo že čas, da v vodi dokáže sposobnosti, da poplača vložen trud. In v tem sta dva brata Petriča vendarle po svoje fenomenalna, zato tudi odličja, na katera smo se navadili. Vedno namreč pokazuje pravo moč, dosežeta najboljši rezultat prav tisti dan, tisto uro, v tistih minutah, ko je treba.

Trdno smo lahko prepričani, da bo tako tudi prihodnje dni v Rimu, pri čemer res ne gre zgolj za kolajne, temveč v prvi vrsti rezultat. V plavalni namreč ni taktiziranja, kakršnega si lahko privoščijo atleti. V bazenu moraš vselej dati vse od sebe, sicer ne moreš biti v vrhu. Biti v vrhu pa je vendarle vsekakor zelo jasen cilj naših najboljših plavalcev.

STANE TRBOVC

OZADJE JAPONSKEGA ČUDEŽA (1)

V izvoz kot na vojno

Japonci razvijajo svojo industrijo, kot bi se drugi pripravljali na vojno; zanje to ni nič drugega kot nadaljevanje politike z drugimi sredstvi. Od kod izvira ta japonski izziv, ki je v petdesetih in šestdesetih letih že povsem zasenčil ameriškega?

Delež Japonske v svetovnem izvozu se je povečal od 258 milijonov dolarjev v letu 1948 na 97 milijard trideset let kasneje in na 138,8 milijarde lani, torej skoraj od manj kot enega odstotka v svetu na 7,4 odstotka, kar je tje azijski deželni omogočilo, da se je vključila med prve tri svetovne izvoznike. Morda bo kdo pomislil, da manj kot osem odstotkov še ne pomeni toliko, da bi razpahnilo strasti, posebej še, ker oba konkurenta, ZDA in ZR Nemčija, ne tehtata veliko manj. A odgovoritici v bolj zapleteni analizi.

Glavno oročje Japoncev je v izvozu industrijskega blaga, kajti na tuje ne prodajajo niti surovin niti kmetijskih pridelkov, še manj pa energije. 96,6 odstotka njihovega izvoza so industrijski izdelki, ZR Nemčija, druga velika trgovinska sila, jih izvažja 88,5 odstotka, ZDA pa le 68,2 odstotka. Te številke postanejo jasnije, če jih gledamo v luči celotnega svetovnega izvoza industrijskega blaga. Leto 1970 so industrijski izdelki tvorili 64,7 odstotka celotnega izvoza, 1973. leta 63 odst., leta 1977 pa 59,7. Če to upoštevamo, se delež Japonske poveča od začetnih 7,4 na 11,9 odstotka, oba glavna tekmeča pa imata še vedno več: ZDA 12,26, ZR Nemčija pa celo 16,06. Drugi konkurenti, Francija in Velika Britanija, že zaostajajo.

A po letu 1977 se je japonski izvoz še pospešil in v letih 1980 in 1981 je ta azijska dežela postala prvi izvoznik industrijskega blaga na svetu ter prekosila vse tekmece.

Drugi del odgovora na pomen japonskega izvoza je v koncentraciji na nekaj industrijskih vrst. Japonska kontrolira 65 odstotkov svetovnega trga fotokopirnega papirja, 90 odstotkov magnetoskopov, 90 odstotkov sve-

toвне trgovine z zabavno elektrono, 92 odstotkov proizvodnje industrijskih robotov, 100 odstotkov fotografskih aparatov 24x36 mm.

Neposredni izvoz je bil prva faza japonske trgovinske ofenzive v svet. Že od srede sedemdesetih let je opustošenje, ki ga je povzročal japonski izvoz, pričelo povsod po svetu dvigati čedalje bolj ostre proteste. Zavedajoč se nevarnosti so Japonci pričeli spreminjati svojo strategijo. Vrgli so se v multinacionalizacijo, bodisi z graditvijo tovarn ali pa z nakupovanjem firm, ki so se znašle v težavah. Tako so se Japonci množično vgnezdili v Anglijo in na Irskem, da bi napadli Evrope. Investirali so v ZDA, da bi napadli severnoameriško celino.

Japonska ofenziva ne jenjuje

To orjaško japonsko podjetje je jasnije ob naslednjih številkah. Leta 1966 so njihove investicije v tujini predstavljale milijardo dolarjev, vseh skupaj pa je bilo skoraj za devetdeset milijard, od tega so ZDA naložile za 54,6 milijarde, Britanija 16, Francija štiri in ZR Nemčija 2,5 milijarde dolarjev. Leto 1980 je bila podoba popolnoma spremenjena. Američani so investirali 193 milijard, Japonci 33, Britanci 54, Zahodni Nemci 36 in Francija 14,8 (podatek je iz leta 1978). Japonska je svoje investicije pomnožila s 33, ZDA za manj kot štirikrat, Britanija za 3,5-krat, ZR Nemčija za 15-krat in Francija za 3,5-krat.

Bolj kot obseg pa je zanimiva sestava teh naložb. Trgovinske investicije in naložbe v surovine prepuščajo mesto investicijam v industrijske veje z visoko stopnjo obdelave izdelkov, kar pomeni, da Japonci neposredno konkurirajo nacionalnim industrijam, in to zaradi tehnološke prevlade ter z načinom dela, ki so ga dosegli med obdobjem industrijskega vzpona.

Pomen japonskih investicij na tujem je jasnejši, če nanje gledamo kot na dolgoročno ofenzivo, ki jo bije ta država. Ne gre za koncesije ali za razumevanje težav, v katerih se je znašla dežela gostiteljica. Gre vedno in vselej za nepojenljivo nadaljevanje hegemonistične politike. Leto 1990 bo Kalifornija prekosila vzhodno Azijo kot epicenter japonskih investicij po svetu.

Enako velja tudi za japonski notranji trg, ki ga obravnava kot nacionalno ozemlje. Treba ga je torej zaščititi za vsako ceno.

Trdimo lahko, da Japonska živi praktično v industrijski avtarkiji. Edini izdelki, ki jih je tamkaj mogoče prodati, so tisti, ki jih japonska industrija še ne proizvaža – in teh je čedalje manj – ali drugi, ki ponujajo prestižno ime: izdelki iz Pariza, luksuzna konfekcija in podobno. A v tem primeru Japonci kupujejo ime, gre torej za dejavniki socialne diferenciacije in ne zgolj za neki izdelek.

Uvažajo le, kar morajo

Naraščanje japonskega uvoza je veliko počasnejše od izvoza, kajti v letih 1948 do 1977 se je izvoz povečal za 16-krat, uvoz pa le za 5,5-krat. Bolj kot absolutne številke pa je pomembna in zgovorna struktura uvoza. Delež uvoza industrijskih izdelkov je na Japonskem veliko nižji kot v drugih državah. Približno dvajset odstotkov celotnega uvoza tvori industrijsko blago, pri glavnih konkurentih pa tudi več kot pol vseh nakupov na tujem.

Japonska torej dejansko ne uvažja drugega kot tisto, česar sama ne izdeluje, kar pomeni, da uvažja čedalje manj industrijskega blaga. Leta 1978 je Japonska izvozila za 94,15 milijarde dolarjev industrijskega blaga, uvozila pa le za 19,38 milijarde, delež med uvozom in izvozom industrijskih izdelkov pa je naslednji: Japonska 4,85, ZDA 1,24, ZR Nemčija 1,76, Francija 1,20, Velika Britanija 1,14.

Lahko torej ugotovimo, da Japonska izvažja skoraj petkrat več industrijskih izdelkov, kot jih kupa na tujem, vtem ko nobena od drugih velikih razvitih držav po svetu ne presega količinka 2. Še najbolj »učinkovita« je ZR Nemčija, ki pa je s koeficientom 1,76 daleč za Japonsko. Poseben primer so avtomobili. Leto 1980 je Japonska izvozila kakšnih šest milijonov vozil, na tujem pa kupila manj kot 40.000.

Še več, na Japonskem so se lotili širokega načrta, po katerem bi leta 1985 dosegli samozadostnost pri proizvodnji hrane. Tudi to je posredni način zaščite notranjega trga, posebej če vemo, kako malo možnosti za razvoj kmetijstva ima ta država v primerjavi z ZDA, Kanado, Avstralijo, Argentino in celo Francijo.

Kako Japonci zapirajo svoj notranji trg? Gre za pet kategorij: - zaščita proti vdoru tujega kapitala - zunanjetrgovinska kontrola - nevarniške ovire - distribucijske verige - nacionalistično obarvano nakupovanje.

Carinske ovire v pravem pomenu besede torej nimajo več ključne vloge. Japonske carine so namreč na ravni, ki je enaka drugim industrializiranim državam. Leto 1976, torej pred »tokijsko rundo« (tako so poimenovali multilateralne trgovinske pogajanja, op. prev.), so

bile japonske carine približno 11 odstotkov, v ZDA 8, v EGS pa 10. Leto 1980 so japonske carine zmanjšale le na 5,5 odstotka, ameriške na 6, zahodnoevropske pa na 7, kar pomeni, da so japonske postale najnižje.

Sizifov posel tujih firm

Zaščita pred tujim kapitalom je predvsem v preprečevanju, da bi tuji na Japonskem smeli odpreti bančne podružnice ali prevzeti nadzorstvo nad že delujočimi japonskimi firmami. Takšna politika je doslej imela popoln uspeh, o čemer pričča tudi tržni delež, ki so ga tuje firme imele na Japonskem. Leto 1963 je bilo v tujih rokah 1,6 odstotka japonske industrijske proizvodnje, pet let kasneje le še 1,4 odstotka. Medtem ko je bil svet na poti v hitro multinacionalizacijo, se je delež tujih firm na Japonskem celo zmanjšal. V letih 1963 do 1974 so tuje firme na Japonskem ustvarile več kot komičnih tri do štiri odstotke celotne prodaje.

Za tuje je edina oblika prodiranja na japonski trg v ustanavljanju mešanih podjetij (joint ventures), kar je bilo za Japonce hkrati tudi najbolj priljubljen način, da so se dokopali do tuje tehnologije. Vse današnje velike japonske firme so po letu 1945 dobivale tuje licence, predvsem ameriške.

Danes je Japonska edina država na svetu, v kateri ameriški proizvajalci informatike nimajo v rokah vsaj 51 odstotkov trga, delež IBM, ki je bil leta 1970 še 40-odstoten, je danes le še 27-odstoten. Leto 1979 je vodilna japonska firma Fujitsu po prodaji prvič prekosila japonsko podružnico IBM.

Ko se je IBM v petdesetih letih želel vgnezditi na Japonskem, mu je to uspelo šele po nekaj letih diplomatskih pritiskov in le pod pogojem, da bo japonskim firmam odstopil

poštni predal 29

Nadaljevanje z 12. strani

gadirji niso mogli delati, ker jim investitor ni razdelil dela. To je nerazumljivo. Naše združeno delo mora graditi svojo in našo prihodnost z množičnim delovnim zagonom in tesnim povezovanjem z brigadirji. Specifični odnosi do nedela se izražajo pri nas v premajni samoupravni zavesti in zanemarjanju delegatskega sistema. Zato naj se v prihodnje brigadirji delegatsko sočujijo in povežejo z organizacijami združenega dela, malomarni predstavniki delovnih organizacij pa naj poimenskno odgovarjajo za kršenje brigadirskih nalog.

Trdi zid malomarnosti smo postavili torej sami, ker pri nas ni nihče odgovoren za napake. Znamo se izgovoriti drug na drugega. Tudi v primeru škrbatega brigadirstva je tako. Odgovornost hočemo s svojimi pleč prevesti na pleča mrtve institucije. Institucija brez človeka je mrtva, pa najsi gre za mladinske organizacije ali delovne organizacije. Človek je tisti, ki jo oživi ali umrtvi. In zmerom naj bo odgovoren človek.

Ni vemo v hudih stabilizacijskih časih, ko bi morali ustanoviti nove in nove brigade in z njimi širši napredni duh bratstva in enotnosti z delom in obujati duhovne vrednote revolucije. V mnogih mladih brigadirjih se plamenijo ideali dela in poštenja do skupne stvari. Toda pogosto jih, kot kaže anketa, bodejo birokratske čeri, ob katere trčijo. Toda brigadirji ne smejo kloniti. Pokazati morajo posameznike v delovnih in mladinskih organizacijah in jih poklicati javno na odgovornost v imenu socialistične morale, sicer se lahko zgodi, da se bodo zgrnele vse nevednosti nad mlade brigadirje in jih bodo razglasili za nepotrebne.

Tu se poraja preče vprašanje odnosa družbe do mlade generacije, ne pa toliko mlade generacije do družbe, četudi se to slisli kot pretiravanje. Mladi so pogosto dobri, a nimajo vselej možnosti pokazati svojih prepričanj in hotenj.

Anketa jasno nakazuje prepada med mladimi, mladinsko organizacijo in združenim delom. Ta prepada je treba čimprej zožiti, zravnavati in plodno polje, kajti dokler bodo mladi sami zadrževali, da akcije niso zastarele in prezivela oblika mladinskega dela, dotlej lahko verjamemo vanje in dotlej imajo tudi pravico izreči javno kritiko napakam starejših.

Konflikt, ki nastaja ob brigadirstvu, je, tako se zdi, umeten. Cilj pa je najbrž rušiti bratstvo in enotnost v delu mladih. Od takšnih poskusih sklepanja človeka stresa. Stresa zato, ker zaman kliče na odgovornost mrtve institucije namesto človeka, ki stremi, da osebnim kapital duši družbenega in še kaj. Nekateri individui kot da uživajo, kadar vidijo mlade pohajkavati v brezdelju. Zato je treba z gorjačo potrkati na zavest slednjih. Znan je na primer, mariborski primer, ko je zbirateljirani individuum neke delovne organizacije prek partijske organizacije v podjetju obtožil mladinko, pravnico, ki se je zavzemala za poslednje uveljavljanje samoupravnih določil in je pokazala na nekatere napake. V tem primeru ni bil nihče kaznovan, kot ni bil še nihče kaznovan zaradi rušenja brigadirstva.

V anketi osnovna izjava Karla Resnika, da na kmetsko-turističnem območju Logaške doline doma ne dovolijo mladim v brigade in se tudi v delovnih organizacijah sklicujejo na težke gospodarske razmere, zavoljo katerih mladi ne smejo v brigado. Samo zares že tako otopeni roboti zmaterjaliziranega porabništva in v nas ni več mesta za duhovno bogastvo, brez katerega ni mogoče graditi srečne družbene prihodnosti?! Ali lahko kar tako, mimogrede, pomendramo ideje Tita, Kardeja, Ki-driča, Pijade in brigadirjev veteranov?! Ne! Tega ne smemo dopustiti!

Brigadirji sami zagotavljajo, da imajo v brigadi preveč krovkov zgolj zaradi krovkov. Pri tem smo postali že tako »hipokritski«, da ni treba za otrodarim, odgovornim, odgovorjati. Mladim ni treba niti poslušati. Toda ni vse napisano na kožo današnje mladine, česar se po problemem kosilu spomni v ugodnem fotelju dedek Mrac, ki ob navolnitem slavju potem pride s praznim kosom obljub. Če je tedaj brigadirstvo potrebno obnove, reorganizacije, je to po zaslugi napak odraslih, hotenih ali nehotenih, kar pa krivde sploh ne zmanjšuje.

Da bi tedaj mogli in zmogli napraviti korekcijske miselnosti mladih, je nujna temeljna reorganizacija zavesti starejših, da se bodo zavledali odgovornosti do mladih in prihodnosti. Misi, izražene v anketi, najsi so še tako konfliktne in trpke, vendarle izpričujejo, da se mladi dvigajo nad zastarelo miselnost, da se v njih razrašča zdrava zavest, ki bo odpihnila nezdrava senilna stremstva.

Ker se je Delo v anketi dotipalo do nekaterih polemičnih spoznanj, bi bilo prav, da se oglašijo tudi drugi brigadirji veterani!

Miroslav Stana-Miroslav, Maribor

Delo, 4. avgusta

Bomo še pili sokove?

Drugo vprašanje pa bi bilo, »bomo še jedli meso?«, nadaljujemo pa ga lahko z »bomo še prizigali električno luč in vključevali pralni stroj? (če bomo imeli prašek)?«, vsi se bomo še vozili z avtomobilom?« itd. Vra sta takšnih in podobnih vprašanj postaja že neskončna, saj so samo na hrvaški skupnosti za cene prejeli te dni šeststo zahtevkov za zvišanje cen, verjetno pa tudi v drugih republikah ni dosti drugače.

Ali se res bojemo proti inflaciji z zviševanjem cen, ali smo res podoben Don Kihotu, ki se je bojeval z mlinom na veter? Tako nekako je videti naše sedanje stabilizacijsko prizadevanje, ki vključuje »urejanje cen«, odpravljanje nesorazmerij med njimi in ki enkrat zadovoljuje proizvajalce surovin, drugič pa predelovalce ter surovin, vendar pa nenehno terja indeks rasti življenjskih stroškov navzgor, tako da je kljub 0,2-odstotni ali podobni tolažbi ob vsakršnem posameznem dvigu cen danes inflacija pri nas v primerjavi z lanskim letom že 40-odstotna. Ali ne vedo vsi tisti samoupravljalci, ki včasih, dostikrat pa tudi neupravičeno dvigajo cene, da bo vsako zvišanje cen posredno prizadelo tudi njih same. Včasih opravičujejo povišanje cen s prilagajanjem cen svetovnemu trgu, vendar pa je to posek v oči, kajti pšenica, za katero dajemo tudi že devzini prispevek (kar je sploh najnižjevalna jugoslovanska posebnost), velja pri nas skoraj trikrat toliko kot na svetovnem trgu, in podobno položaj je tudi pri koruzi. Da o prilagajanju osebnih dohodkov

in storilnosti mednarodnemu povprečju ne govorimo. Slovenci pa smo se, žal, znašli še v takšnem položaju, da moramo kmetske pridelke pa tudi del surovin in polizdelkov kupovati v drugih republikah, in to z devizno soudeležbo ter po bolj ali manj svetovnih cenah.

Zal pa se je prav v teh republikah delno zožil trg za naše tradicionalne izdelke (pohišto, čevlji, končni izdelki kovinske industrije), ker so pač začele te same proizvajati in vsaka občina hoče tako ali drugače zaščititi svojo domačo industrijo. Tako nam je preostalo sedaj v večini primerov le izvoz na tuj, pri čemer pa del surovin kupujemo dražje doma, kot bi jih v tujini (in to velja tudi za pšenico), tako da je vprašanje gospodarske donosnosti takšnega načina gospodarjenja. Pri tem naj dodam, da je pokazal izračun, da bi naših 419 milijonov dolarjev letovnih obveznosti lahko vrnili že s 15% konvertibilnega priliva, ki ga iztržimo za naš izvoz, medtem ko je jugoslovanski odstotek 41%. Naj se povzame nazaj k področjavi, ki jih pri nas uveljavljajo s 25, 30, 50 in celo z 90 odstotki, kar je normalnemu gospodarstveniku težko razumeti. Vse-povsod okrog nas sicer imajo inflacijo, od 12% v Italiji, do 4,5% v Avstriji ali celo do 2,5% v Švici.

Mi pa, ki živimo v približno enakem okolju, ki kupujemo celo manj surovin na tujem, kot jih vada osrednja Avstrija, pa ne znamo in ne znamo umiriti divjanja cen (kljub 14.000 dozorjem znanosti in nekaj desetisočim inženirjem, ekonomistom, itd.), ki je podobno razmeram v kaki najbolj neurejeni državi na črni ali zeleni celini, čeprav živimo skoraj v osrčju dokaj urejene Evrope.

Poleg tega imamo na razpolago (ali naj bi imeli) silo, ki je drugje nimajo, to je več kot 2 milijona članov zveze komunistov, katerih osnovna dolžnost bi bila danes zavirati ali onemogočiti vsakršno neupravičeno zviševanje cen in s tem preprečiti nekonkurenčnost naših izdelkov v tujini in kot posledico nadaljnje vrtoglavo razrednotenje dinarja, ki nas tira k novemu najemanju tujih posojil in otežuje vračanje sedanjih.

Kako moremo, na primer, danes graditi v SR Srbiji tri nove tovarne sladkorja, ko pa je sedanjih 21 slabo preskrbljenih s surovinami in pridelujejo grenak sladkor (z izgubo), da o nedavno zgrajeni rafineriji v Skopju niti ne govorimo? Ali bomo gradili jugoslovansko gospodarstvo na skupnem, donosem izračunu ali pa še naprej širili republiške vrtičke z velikimi izgubami? Morda še eno vprašanje, kdaj bomo začeli v republikah in pokrajinah z velikim prirastkom prebivalstva načrtovati rojstva?

Edo Rasberger, Ljubljana

Delo, 17. februarja, 23. julija in 13. avgusta

Raziskovalne smeri v kulturi do prihodnjega tisočletja

Kakorkoli je človeku ovede pojasnjevanje občasno in namensko pisanih »odmevov« ali prispkevov k neki minuli javni razpravi, ki imajo zaradi »medenja« po izgubljenih predah aktualizirane časopisne rubrike, kot je npr. pp 29, brado, sem vendar odločila zanj. Razlog je po eni strani spoštovanje angaziranosti novinarja in kulturnega ustvarjalca Franceta Forstneriča v amaterizmu kulture. Nadaljnji razlog je bistveno razhajanje med njim in menoj prav v odnosu do tega amaterizma. In razlog je trajno aktualna tema nedeljskih ali bolj razvorne nedeljske kulturnega amaterizma od kulturnega profesionalizma – ki je kulturni amaterizem njegov integralni ustvarjalni del.

Samo opozorilo na to nedeljivost in razvojno razrednost deljenosti je bila namreč vsebinska ideja mojega sodelovanja v javni razpravi o raziskovalni dejavnosti Slovenije tja do prihodnjega stoletja, tisočletja ali pa enostavno za prihodnjih 15 let.

Pri tem naj najprej pojasnim, da sem bila tudi sama neprijetno presenečena, ko sem našla pozabljeni prispevek k poročilu ali kot mi je razlozil tovariš Franc Forstnerič »prispevku k javni razpravi«, ki ga je napisal pod naslovom »Raziskovalne smeri v kulturi do prihodnjega tisočletja« v Delu, z dne 17. februarja 1983. Skoraj polletna časovna odmaknjenost je za namensko pisanje nedvomno čas, ko neha biti odmev še odmeven.

Nadalje želim povedati, da seveda ne poznam celotnega gradiva za raziskovalno dejavnost Slovenije, ki je bilo v javni razpravi – ker me pač ne zanima in mi ni bilo v celoti dostopno. Kolikor mi je znano, je javnost delovanja institucij, kot je raziskovalna skupnost, zagotovljena in omejena na obvestila v javnih oblikih: in je pp 29 namenjen odmevnosti na taka obvestila v Delu in ne odmevnosti kilogramskih materialov, ki jih prebirajo v prebirarni posvečenih delegati.

Kot neposvečenemu nedelegratu, torej kot navadnemu »sleherniku« iz baze, mi tudi iz pisane tovariš Franceta Forstneriča ni bilo in mi ni jasno, kako je razmejeno njegovo razmišljanje od idej in »ideologije«, ki jih razvijala dr. Dimitrij Rupel, ki je dopis F. F. vezan nanje. Zato sem bila previdna, ponavljam da sem bila previdna, in razmejeval nisem delala, razen tam, kjer mi je bilo vse jasno. Tako sem npr. kategorizirala dr. Dimitrija Rupla pripisala ravno nasprotovano delitev kulture na profesionalno in ljubiteljsko – saj je on predlagal posebno ljubiteljsko namajeno raziskavo.

Če tukaj začne moje »streljanje kozlov«, ki ga je razglasil F. F. za največje v naši republici, mi je to pač v svojevrsno zabavo. Kajti po vsem tem so moji »ustreljeni kozli« ravno pravšnji. Saj gre za to, da skušam zaobrniti kroge raznovrstnosti v kulturi tako, da se zaključuje in ne odpirajo neki neresnični evolucijski nove kulture na hrbtu prejšnje.

Prepričana sem, da je kultura človek in da ta človek živi in ustvarja dialektično in revolucijsko.

Prepričana sem in po svojih spoznanjih vem, da ima vsako obdobje svoje faze od ljubiteljske do perfekcionizacije tako zgrajene, da je končni perfekcionizem nedosegljiv generaciji, ki vstopa v proces ustvarjanja skozi vrata novega in novega ljubiteljskega. Zato je ta perfekcionizem odtujen, v nasprotju z osvobojenim in ustvarjalnimi praviciami in pogumi. Zato mora vsak začetek ustvarjanja stopiti v nove brzdice in ustvarjati dialektično nasprotje prejšnjim znanjem, estetikam, dosežkom.

Proces pa je seveda kontinuiran, medsebojno razvojno povezan, nedeljiv. Zato se je treba lotevati raziskovalnega dela in odkrivanja razvojnosti nedeljivo.

Ali je taka nedeljivost nekaj, kar bo veljalo za vse večne čase, je seveda nesmiselno razmišljati. Živimo v svojem času. In danes stojimo na razpotjih, kjer se po eni strani zaključuje proces estetizacije meščanskega

obdobja. Teren ustvarjanja se širi in vsakogar, ker je biti človek isto kot biti ustvarjalec. Mislim na človeka, ki ni niti tehnokrat, niti birokrat, niti si ne skuša prilastiti drugega človeka ali njegovih ustvarjenih vrednosti. Mislim na osvobojenega človeka.

Slutim, da sem spet »streljala kozle«... po Forstneričevu.

Marija Vogelnikova, Ljubljana

Delo, 28. maja, 4. junija in 30. julija

Blejske megle in resnice

Odkar je Blejsko jezero očičeno do dna in je glubinski iztok pred izlivom v Savo tako kvalliten, da prihajajo vanj ribe tudi iz Save, se z navesti, kako je treba jezero še naprej zdraviti, oglašajo neznanje strokovnjaki, ki za nedavno umirajoče jezero splotno poznajo nobenega zdravila. V splošni prilogi Dela, z dne 23. julija, se je takó oglašil tudi neki Jože Panjan z Grosupljeva, ki se mu zdi, da v zadevi blejske sanacije ni nihče več potreben podučnih lekcijs razen mene. Kar devet ukorov mi je namizal, žal pa so me dosegli na dopustu kasno in daleč od mojega delovnega okolja in arhivov, da bi se lahko takoj zahvalil zanje.

No, tudi Panjanova zamuda ni tragična, odkar ozdravljeno jezero ne potrebuje ničesar drugega več, kot da ga »nova generacija limnologov« neha nadlegovati. Nekaj pa ostaja nerazumljivo: čemu se J. Panjan tako visljo ponuja prof. Rismalu, da mu bo pomagal z Blejsko jezero? Toda kaj pri tem počne z resnico, nam naj zgovorneje pove, na primer, osma točka njegovega članka.

Panjan piše, »da je bil eden od Rismalovih najtežjih hidravličnih problemov pravilna namestitve dreznanih odprtini na nategi... Ta težak hidravlični problem je (prof. Rismal) očitno zelo dobro rešil, saj do vsrkavanja vode iz zgornjih plasti ni prišlo.«

Toda o teh Rismalovih »najtežjih hidravličnih problemih« so govorili tudi na občinski seji. Ugotovili so, da so mu graditelji dreznane cevi napačno izračunane načrte natege dvakrat vrnili, naj jih popravi. Prof. Rismal, ki je bil tudi sam na tisti občinski seji, je prosil, naj o njegovih načrtih ne govore, češ da jih bo že doma popravil. Pa jih ni nikoli in tako tudi nikoli ni nič prispeval k izgradnji dreznane odtoka.

V Rismalovem načrtu pa ni šlo samo za napačno izračunano namestitve dreznanih odprtini na nategi, ampak so mu graditelji načrt globinske dreznave odklonili predvsem zaradi škodljive namestitve cevi meter nad glavo. Raziskave načina srkanja globinskega odtoka, ki jih je mojstrsko izvedel F. Pelko, so namreč pokazale, da bi bila Rismalova natega nesposobna jezersko grenico očistiti. Dreznano cev so v jezero zato namestili po načinu mojih štarih izračunov na dno jezerske kotanje. Kar piše J. Panjan o Rismalovih »najtežjih hidravličnih problemih pravilne namestitve natege«, si je Panjan torej v celoti izmislil, pač zaradi snubljenja javne naklonjenosti Rismalu. Tudi Panjanovo zagotavljanje, da je profesor s svojimi načrti dreznave preprečil vrtnočastno srkanje površinske vode, je neresnično, če pri montaži ni sodeloval.

Panjan Rismalu pritrjuje, da lahko samo model posreduje o stanju jezera podatke, kako mu pomagati. Toda koliko so vredni parametri jezerske stanja, ki jih daje Rismalu njegov model, je pokazal napačno izračunan načrt globinske dreznave. Še poslastnejši je podatek istega modela, da niti 3400 sekundnih litrov vode iz Radovne ne bi zadostovalo, da bi jezero ozdravilo. To pa bi pomenilo že milijardne mesečne izgube v elektro gospodarstvu. Vendar je šlo naglo in temeljito tudi z 200 sekundnimi litri, oziroma bi šlo še hitreje, če bi saboterji še s temi količinami vode iz Radovne ne motili sanacije. (Dr. M. Rismal, Presoja posameznih metod za sanacijo Blejskega jezera, 44.)

Tu bi lahko končali s kratko ugotovitvijo, da sta najpomembnejša navedena zglede Panjanovega ponarejanja resnice o gradnji blejske globinske dreznave s pomočjo »vsevednega modela« značilna za »resnicoljubnost« vseh člankarjevih ukorov limnologiji blejskega tipa. Kaj pa sodi o njej kak Aleš iz Razora, je brez pomena. Avtentična priča o znanstveni vrednosti blejske limnologije je brez dvoma rešeno jezero. Ozdravljeno pa ni samo od danes do jutri. Že ob najzgodnejšem boju za ta naš čudovit prirodni in kulturni spomenik smo slišali glasove razumnih mislecev: Če je globinska dreznava sposobna jezera vrniti mladostno zdravje, mu ga bo toliko lažje znala z načrtnim uravnavanjem globinskega odtoka tudi ohranjati. Globinska dreznava ni jezero samo najučinkovitejšo zdravilo, ampak tudi porok za podaljšanje mladosti in življenjske dobe daleč čez meje, ki mu jih odmerjajo naravni procesi.

Da, še o mladosti in pomlajevanju jezer govori J. Panjan z neko čudno logiko, ki je ni v šolskih učbenikih. O resnici, da ne moremo pomladiti ostarlega človeka, Panjan pravi, da moramo brati tako, da ni mogoče pomladiti ostarlega jezera.

O nezadržnem staranju jezer, če tudi jih ni mogoče pomlajevati, je prer, neko učilni že pred leti. Pa smo mu svetovali, naj iz jezerske greznice spušta nekoliko več nesnage in strupov, kot jih v jezero priteka, pa bo ostarlo jezero pomladilo v dojenčka.

Nepremišljeni »limnolog« je osupnil. Napisal je študijo, v kateri je javnost strašil, da bomo jezero tako očistili, da ne bo imelo s čim več proizvajati hrano za ribe.

No, Panjan ni v skrb za ribjo hrano, ampak za tiste, ki jih sanirano jezero ne bo več potrebovalo. V Gorenjskem jezeru (21. decembra lani) smo brali, da bo jezero šele sedaj, ko je rešeno, potrebovalo mnogotere pomoči, kar deset namreč, kolikor jih ni potrebno niti med najhujšo krizo. Panjan je načrt podpiral v šesti točki svojega članka, rekče, da on ve, da se bo Blejsko jezero staralo do konca svojega življenja in bo zato potrebovalo za vse čase tudi mnogotero pomoči. Tako se vračamo k uganki, čemu se grosupljski »limnolog« tako zavzeto upira blejskemu načinu saniranja z njegovo izredno sposobnostjo: naglo, učinkovito in poceni zdraviti bolno jezero.

Ivo Pirkovič, Ljubljana

Delo, 9. avgusta

Še enkrat: Kaj bi pokazala anketa? in Kako živeti z 10 tisoč dinarji?

V Delu z dne 9. 8. 1983 sem prebral dve pismi, ki obravnava povišanje pokojnin. Tovi. Kurinčić iz Senogave meni, da bi moral SPIZ napraviti med upokojenci anketo, ki

PREJELI SMO

Plečnikovi dnevi so bili prikazani pristransko

V zvezi s skrajnim pristranskim, nerazumno neobjektivnim poročanjem in komentiranjem poteka mednarodnega simpozija Plečnikovi dnevi, ki si ga je privoščila Nevenka Gajšek v Delu (6. 7., 7. 7., 8. 7. in 30. 7. 1983), dajejo prireditelji tega simpozija (Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, Arhitekturni muzej Ljubljana, Revija za likovno kulturo Sinteza in Slovensko umetnostnozgodovinsko društvo) naslednjo izjavo:

1. Zamisel o prireditvi mednarodnega srečanja na temo arhitekture Jožeta Plečnika je zorela več let. Prireditelji so menili, da je potrebno ob vse večjem zanimanju za Plečnikovo delo (tudi zunaj naših meja) organizirati takšne vrste prireditev, da bo ob primerni udeležbi uglednih znanstvenikov iz tujine in naše države afirmirala Plečnikove prispevek v razvoj arhitekturne misli 20. stoletja v Evropi. Prireditelji pa je šlo za to, da se zlasti tuji pisci in raziskovalci na kraju samem, to je v Ljubljani in še nekaterih krajih Slovenije, seznanijo s Plečnikovim opusom (saj mnogi poznajo njegova dela iz takšnih ali drugačnih publikacij in fotografij), da bodo mogli iz neposrednega doživljanja Plečnikove arhitekture razširiti vedenje o tem delu v drugih evropskih okoliših ter ga veleniti v različne strokovne publikacije, v katerih smo doslej pogrešali Plečnikovo ime. Uvrstitev Plečnika med pomembne osebnosti evropske arhitekture pa je morala biti po prepričanju prirediteljev od samega začetka kritična. S

tem pojmom označujejo prireditelji strogo znanstveno vrednotenje celotnega Plečnikovega opusa, pobud in vplivov ter širših okvirov njegovega dela. Iz domačih izkušenj je prav ob Plečnikovem primeru zlahka mogoče ugotoviti, kako brezplodna sta lahko apolozijska njegovega dela in osebnosti pa tudi slepo zavračanje, ki smo jima bili priča v preteklosti in, kot kaže, tudi še v sedanjosti.

Čeprav je iz pisanja Nevenke Gajšek mogoče razbrati, da se bi morali organizatorji pridružiti nekaterim gostom v vsesplošni evforiji in čaščenju Plečnikovega genija, organizatorji nasprotno vidijo uspeh srečanja v tem, da je razprava ostala na zavidi in znanstveni in kritični ravni. Plečnik je za prireditelje dovolj velika ustvarjalna osebnost, da apolozijske ne potrebuje, vendar zanj tudi ni brezprizivna, nedotakljiva, sveta osebnost, ki se je kritika ne more dotakniti. Prav tisti domači referat (D. Prelovška), ki je skušal prikazati Plečnika v luči popolnega, brezgrešnega snovanja in ga poskušal opravičiti v sleherni njegovi potezi, je doživel takojšnje ugovore in zavrnitev takšnega gledanja.

Prirediteljem simpozija je bila zato povsem tuja misel o kakršnikoli konjunkturi izrazi Plečnika in njegovega opusa ali »ustoličevanju za enega duhovnih očetov tako imenovane moderne smeri« ali o tem, da bi ga spravili pod tak ali drugačen, najmanj pomodernistični plašč.

2. Kot je tedaj zlonamerna in za namene prirediteljev omalovažujoča gornja trditev N. Gajšek, tako je napačna ocena, da je prihajalo med prireditelji tujih udeležencev in domačimi do izključujočih se stališč. Tuji udeleženci (zvečine arhitekti, teoretiki in pedagozi) so prispevali k uspehu srečanja (zakaj po splošni sodbi domala vseh sodelujočih je bil to velik uspeh za Plečnika, Slovenijo in Jugoslavijo v celoti) predvsem s svojimi razgledi po področjih, ki so slovenskim in jugoslovanskim raziskovalcem manj znana, pa so bili

zato toliko bolj koristni. Prispevek domačih pa je bil najmanj v tem, da so tuje seznanili, do kod je dospela znanstvena misel o Plečniku, katere dileme so se pojavile okrog Plečnika, za njegovega življenja in po njegovi smrti. Bili so obveščeni, na kratko sicer, o temeljnih stališčih domačega zgodovinarstva in kritike. In ta sintetični del vsesobno nikakor ni bil tako »bleda«, tako neznamenit, kot si to želi N. Gajšek, kakor tudi ni res, da Plečnikovi smrti ni bilo o njem dosti napisanega in izgovornega! Povsem brez osnove je trditev, da se študij Plečnikove arhitekture ni nikamor premaknil. Resnica pa je, da manjkajo nekatera temeljna dela (katalogi, evidence ipd.), v čemer pa položaj ni slabši, kot na katerikoli drugem področju slovenske umetnostne zgodovine. Slovenska umetnostna veča je tudi tu omejena na skromne finančne in kadrovske moči in so celostni pregledi in katalogi posamičnih avtorjev in obdobjih še vedno prej izjema kot pravilo. V tujini so celi inštituti in muzeji posvečeni posameznim velikim arhitektom, kot so bili Frank Lloyd Wright, Alvar Aalto, Le Corbusier idr., cele ekipe raziskovalcev se ukvarjajo samo z vprašanji, povezanimi z njihovimi opusi. Pri nas še dolgo ne bo tako, kar pa ni tolikšna ovira, da ne bi o bistvenih vprašanjih, med temi je tudi Plečnik s svojo arhitekturo, imeli stališče in zaokroženih pogledov. Na dokončnost sodbe pa seveda niti po natančnem pregledu celotnega opusa kakega ustvarjalca ne bo mogoče pristajati. Po naravi stvari same nima nihče pravice do dokončne sodbe o tej vprašanji. O tem nazoru govori pomanjkanje »dokončnih« sodb o Plečnikovem dunajskem opusu, ki je dovolj dobro evidentiran, vendar še ne ustrezno ocenjen.

3. O smiselnosti podobnega srečanja čez dve leti ne kaže izgubljeni dosti besed. S Plečnikom in njegovim delom se nam je, sodeč po udeležbi in navdušenju tujcev, posrečilo vzbuditi zanimanje drugih evropskih okoliš za našo arhitekturo in širše za našo umetnost in kulturo. Te, s precejšnjimi umskimi in organizacijskimi napori dosežene vezi z Evropo, prireditelji ne bodo spustili iz rok. Prvemu, predvsem informiranju namenjenemu mednarodnemu simpoziju »Plečnikovi dnevi«, bo sledil na nekatera temeljna vprašanja in dela Plečnikove arhitekture pripravljeno simpozij, tako da bo prireditelj namenjena predvsem poglobljeno diskusiji.

4. Na očitke glede nekaterih organizacijskih pomanjkljivosti srečanja pojasnjujejo organizatorji, da je bil dnevni red simpozija zelo obseben, čas za ogleda pa skojo odmerjen in predvsem tuji udeleženci so si hoteli spomniti natančno in po svoje ogledovati. Zato je bilo večih skoraj nemogoče organizirati vodstvo za vse, vendar je bil vsem zainteresiranim ogled delo omogočen. Povrh je bila udeležba tujcev večja od pričakovane. Končno smo se zeleli izkazati tudi kot dobri gostitelji.

5. Prireditelji protestirajo proti tako izkrivljenemu in očitno pristranskemu poročanju in komentiranju Nevenke Gajšek.

NACE ŠUMI, za Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, PETER KREČIČ, za Arhitekturni muzej Ljubljana, STANE BERNIK, za revijo Sinteza, ŠPELCA ČOPIC, za Slovensko umetnostnozgodovinsko društvo

foto Dragan Arrieger

be. Tako je pokojnina vsakega posameznega upokojenca rezultat delovnega prispevka posameznika, ki ga je ustvaril s svojim živim in minulim delom. Pod delovnim prispevkem posameznega upokojenca pa je treba razumeti njegovo dopolnjeno pokojninsko dobo in višino njegovega osebnega dohodka.

Osebnih dohodkov je namreč merilo delovne uspešnosti posameznega delavca in njegovega minulega dela. Vsa delavca mora v času svojega aktivnega dela prispevati določeno mesečno vsoto za pokojninski sklad. Čeprav pokojnine upokojencev niso rezultat takšnih prispevkov, je vendar dejstvo, da delavec z višjimi osebnimi dohodki prispeva za pokojninski sklad več kot tisti z nižjimi osebnimi dohodki. Vrednost pokojnine se v današnjih časih neprestano manjša. Zato je treba na določen način vrednost pridobljenih pokojnin nenehno usklajevati z gibanji nominalnih osebnih dohodkov aktivnih delavcev. Če ne bi sproti usklajevali vrednosti pokojnin, bi se te kmalu v celoti razvednotile. Usklajevanje pokojnin z gibanji nominalnih osebnih dohodkov na območju posamezne republike pa ohranja prvotno vrednost pokojnine, ki je bila določena ob upokojitvi. S takim usklajevanjem pokojnin je upokojenec dejansko povezan s položajem delavca v združenem delu. Usklajevanje ali povečevanje pokojnin ne rešuje vprašanja povečevanja življenjskih stroškov, ampak je njen namen le ohranjanje prvotne vrednosti pokojnine, ki je bila določena ob upokojitvi. Zato je tudi razumljivo, da dobi v absolutnem znesku več tisti, ki ima večjo pokojnino, saj je njegova pokojnina vendar rezultat dejanske opravljene delovne dobe in dejanskih višjih povprečnih osebnih dohodkov v zadnjih desetih letih pred upokojitvijo. Če uporabim kar primer tovi. Kurinčić: ko sta šla v pokoj rad s 40-letno delovno dobo (dobil je 13.000 din pokojnine) inženir pa za 35 let delovne dobe 20.000 din, je razmerje med obema pokojninama na dan upokojitve znašalo 20.000 : 13.000 = 1,53. Povsem pošteno, utemeljeno in normalno je, da je treba to razmerje stalno vzdrževati, če hočemo ostati pri načelu, da je pokojnina rezultat dosežene delovne dobe in povprečnih osebnih dohodkov v zadnjih 10 letih. Če se sedaj pokojnine povečujejo za 4,5%, bo dobil rudar 13.585 din, inženir pa 20.900 din. Pri takem povečanju ni dobil inženir nič več kot rudar! Res je dobil v absolutnem znesku več, toda to je posledica dejstva različnih osebnih dohodkov in delovne dobe v času aktivnega dela. Tudi po povečanju oziroma usklajitvi pokojnin je ostalo razmerje med obema delavcema nespremenjeno. To je razvidno iz naslednjega izračuna: 20.900 : 13.585 = 1,53. Mislim, da je takšno usklajevanje pokojnin lahko razumljivo, pravično in v skladu z našim socialističnim samoupravnim sistemom. Obravnavani primer jasno dokazuje, da veljavni sistem usklajevanja pokojnin omogoča ohranitev prvotne, nominalne vrednosti pokojnine, kar je v skladu z zakonodajo in socialistično moralno. Drugo vprašanje pa zadeva hitrejšo povečevanje življenjskih stroškov. Toda to vprašanje enako zadeva oba obravnavana upokojenca, s to razliko, da manjšo pokojnino, lažje prenaša udarce povečevanja življenjskih stroškov, kot tisti z manjšo pokojnino. Toda to je treba ločevati, to je dvoje različnih vprašanj. To pomeni, da ni utemeljeno postavljati vprašanja: kdo je za enakopravno povišanje pokojnin in za vse enako za medletne podražitve. Povišanje pokojnin ni posledica povišanja

življenjskih stroškov, ampak gre le za ohranjanje vrednosti prvotno določenih pokojnin.

Kdo je za kombinirano povišanje pokojnin ali kdo je za odstopno povišanje pokojnin, o tem ne more odločati anketa med upokojenci, ampak mora pokojninski sistem temeljiti na določenem delovnem sistemu sredstev za osebne dohodke in za pokojnine. In tako je sedaj. Sredstva za osebne dohodke in združenem delu se delijo na podlagi načela delovne po delu in rezultatih dela, po načelu minulega dela in v skladu z načelom solidarnosti. Z načelom delovne po delu se zagotavlja zainteresiranost delavca za boljše in produktivnejše delo. Če ne bi uresničevali takega načela delovne po delu in rezultatih dela, bi začel družbeni razvoj zaostajati. Nasprotniki navedenega načela zagotavljajo miselnost in načelo uravnilovke. Po tem načelu naj bi dobil vsak delavec enak osebni dohodek (in seveda enako pokojnino!), če

ANKETA DELA: Po prvem svetovnem prvenstvu v atletiki

Nesmiselne so primerjave med našo in tujo atletiko, ker so temelji različni

Nesmisel je že bil, da atleti do letos niso imeli svetovnega prvenstva, kajti prav prva takšna prireditve, ki je bila pred dnevi v Helsinkih, je potrdila, da je bila nad vse potrebna. Prvo svetovno atletsko prvenstvo je zagotovo bilo uspešno v vseh ozirih. Prav ta ugodna ocena pa tudi drugače osvetljuje nastop deveterice Jugoslovanov, ki so po svoje predstavili našo atletiko v celoti.

BORIS PISIĆ: Bržkone sem enakega mnenja kot mnogi, ki pravijo da je bilo 1. SP v atletiki športna manifestacija, ki je primerljiva le še z olimpijskimi igrami, zato pa je tudi dala povsem realno podobo o svetovni atletiki. V tem silnem merjenju moči in sposobnosti je nastop naših atletov in atletinja po mojem mnenju v mejah možnega in pričakovane, čeprav se vse naše želje seveda niso izpolnile. Prav nič pa se ne bojim trditi, da v tej športni panogi dosega moč bistveno več, kot vanjo vlagamo. Se le ki je velika preskušnja mimo, smo kar užaljeni, ker bi tudi mi radi katerega izmed naših športnikov videli na stopničkah zmagovalcev. Veliko razpravljamo o tem in onem, a iz vsega se le redko izcimijo kakšni resni sklepi, kaj šele akcija, da bi začeli razmere temeljito spreminjati. Tako seveda tudi naša atletika ostaja torzo, uspehi posameznikov bolj ali manj naključni; tako je eno najbolj krutih zreal našega skrivenčnega pojmovanja športa nasploh, vrhunske športne ustvarjalnosti pa še posebej.

VLADAO MARIJANOVIĆ: Izkazalo se je, da povsod po svetu, kjer se je šport že kolikor toliko uveljavil kot sestavni del sodobnega življenja, atletiki prisojajo poodoben pomen in vlogo neizpodbitnega merila športne kulture posameznih narodov. Našo udeležbo na 1. SP je mogoče presojati z različnih zornih kotov. Menim, da je bila naša ekipa, prvič, zares sestavljena iz najboljših moči, ki jih imamo in drugič, ne preštevalna in ne preokromna glede na kakovost naše atletike v primerjavi z drugimi. Ob tem velja poudariti, da bi v sedanjih razmerah, če bi seveda ne bilo ugodne finančne formule, po kateri je

organizator prevzel znatne stroške udeležbe, bržčas v Helsinkih nastopili le trije naši - Stekić, Zdravković in Milić. Vendar pa mišlim, da so si nastop zaslužili vsi. Vsekakor pa je novo svetovno prvenstvo za nas velik izziv tudi v tem smislu, da moramo kritično pretehtati naš nastop, ki po mojem predstavlja naš realen delo. Hkrati bi se morali zares globoko zamisliti, zakaj smo tu, kjer smo. Ni sporna, da je za svetlejšje čase naše atletike treba mnogo več vlagati in manj improvizirati, predvsem pa ni moči še naprej zanašati na naključja. Razumljivo je, da si tudi mi želimo, da bi kdaj na tako velikem tekmovalnišči slišali našo himno. To je velika stvar, ki ne pride sama od sebe. A kakorkoli še, tudi bogatejšee materiale razmere niso dovolj, da bi se nam želje kar same uresničile. Mnogo, pre mnogo je znakov, ki me utrjujejo v prepričanju, da moramo obenem razčistiti tudi tako pomembne stvari, kot so položaj, vloga in realna raven našega strokovnega dela, zanimarjanje vzgojnega dela z mladimi silami razrahljana organizacija celotne atletske dejavnosti, povsem nezanimiv tekmovalni sistem, ki atletiko potiska na rob zanimanja občinstva, brez katerega si spet ne moremo veliko obetati in še in še bi lahko naštevale.

ŽELJKO LESKOVAC: Skrajni anahronizem je že bil, da atletika ni imela svetovnega prvenstva. Prvo v Helsinkih je še enkrat potrdilo, da se je atletika, kot le malokateri šport s svojo metodologijo z opriranjem na široko paleto največjih znanstvenih in raziskovalnih dosežkov o zmoglostih človeka, prikopala do izjemne ravni sinteze veskar, kar lahko pripomoči k doseganju nekaj neslušenih rezultata.

to. Seveda nas razmišljanje s tega zornega kota takoj pripelje k naši vlogi v tem fantastično zahtevnem in hitrem procesu. Ne kamnim zanikati, da bi tudi v sedanjih čeprav slabih razmerah ne mogli dosežati tudi več.

Vse to je res, a najmanj toliko govori v prid druga dejstva in primerjave v prid trditvi, da so naši rezultati v vseh pogledih naravnost sijajni. Če, denimo, soočimo le številke o milijonih ali vsaj stotisočih registriranih atletov v ZDA, SZ, ZRN, NDR, da celo s Švedsko in ČSSR, s katerima bi se lahko po številki prebivalstva primerjali, potem naših pihih poldrugih desetisoč atletov pomeni samo eno: atletike v resnici nimamo. Dosežki Stekića, Zdravkovića in drugih atletov sedanjosti kot tudi v preteklosti tedaj dobijo povsem drugačne razsežnosti. Seveda je bilo silno klaverno, če bi tako poskušali »statistično« dokazati, da smo celo boljše od drugih ali da bi jim bili - sorazmerno - lahko enaki. Ta primerjava in pa dejstvo, da pri nas nimamo atletske dvorane, kjer bi bilo mogoče celoletno delo, učinkujejo preprosto deprimirajoče, da ne rečem, tudi demoralizirajoče. Toda te in podobne resnice bi morali končno odkrito priznati, kajti vse drugo je voluntarizem, precejevanje dometa navdušenja, zanašanje na naključje, ki se dobrih ali umišljenim željam, ki se vedno znova razblinjajo ob realnosti zahtev sodobne svetovne atletike. To, kar delamo, je naravnost hipokrizija, ki se lepo zrcali tudi v našem odnosu do športnikov, kadar ne izpolnijo naših želja, torej ciljev, s katerimi smo se edino pripravljamo identificirati, čeprav zanje nismo pripravljani tudi kaj storiti. Opljujemo jih in v hipu pokopljemo. Ne zavedamo se, kakšne travme dovoljajo mladi ljudje, ki se poskušajo kljub prevladujočemu primitivizmu v našem športu in ob njem prebiti iz sivine povprečnosti. Vem, da pri nas ni simpatično govoriti tako, najraje zato se takim pogovorom izogmem. A zakaj bi preproste stvari zamotali v celofan, če kar preglasno opozarjajo? Po dokazih ni treba daleč. Pri vas v Sloveniji ste veliko poskušali z mladimi, mnogo obetajo, a kje naj dozori, če republiško središče, kakršno je Ljubljana, nima niti sodobne atletske steze? Pri nas na Hrvaškem se že nekaj mesecev pogovarjamo o novem modelu vrhunskega športa, o našem podobnem, kot je bil pred leti vaš Portorož. Čudovite zamisli, ki pa terjajo strahovit napor. Največkrat se izkaže, da ga ne zmoremo, ali bolje, nečemo. Toda dobro je vse, kar meri k napredku. Za to pa je treba spremeniti tudi nekatere temeljne odnose. Ti pa so za zdaj taki, vsaj kar zadeva materiale dimenzije, da ima, na primer, cela hrvaška atletika na razpolago okroglih 20 milijonov dinarjev na leto, samo nogomet v slavonsko-baranjski regiji, ki denimo, lani ni dal niti enega vrhunskega nogometaša, pa 470? Zakaj bi si metali pesek v oči?

MILAN LORENCI: Ker sem trener, naj se omejim le na vtise ob našem nastupu in nekatera opazanja, ki so zame še posebej zanimiva. Kar zadeva naše udeležence v Helsinkih in njihove dosežke, bi dejal, da so realna podoba naše atletike in naših možnosti. Seveda je posameznike mogoče razvrstiti med zelo uspešne, celo naravnost odlične, denimo Stekića in za odtenek slabšega Zdravkovića,

solidne, recimo Milića in Ivančiča, glede na športno obetavnost in sedanji domlet pa tudi Mršičeva, in seveda neuspešne, kamor žal sodijo vsi trije slovenski atleti. Navezdajne pa bi, čeprav v različnih razmerjih in upoštevanje drugačne štartne položaje posameznih ekip, podobno podoba dobili tudi pri podrobnejšem pretrusu uspešnosti večine drugih ekip, s katerimi bi se radi primerjali, pa tudi veselih. Kar zadeva Zdravkovića, na katerega smo veliko stavili, se mi vendarle zdi, čeprav je po mojem glade na razplet dogodkov in vse okoliščine, že zlasti počasen tek v finalu, dal od sebe vse, da v Helsinkih ni bil več v tisti povsem vrhunski formi kot se nekaj tednov poprej. Za to krivim zlasti nepotrebnost nastopa na troboju v Atenah in četverboju v Beogradu tik pred SP. Tega si noben atlet njegovega kova, ki je v Helsinkih lahko računal na visoko uvrstitvijo, ni privoščil. Tudi mi

V anketi so sodelovali: Žarko Susić, dolgoletni trener ter novinar - komentator zagrebškega Vjesnika; Dr. Dragan Petrović, predsednik skupščine AK Crvene zvezde in dekan Fakulteta za telesno vzgojo v Beogradu; dr. Rajko Šugman, telesnokulturni delavec in dekan Fakultete za telesno kulturo v Ljubljani; Janko Goleš, predsednik Atletske zveze Hrvatske in urednik atletske rubrike Sportskih novosti; Marko Račić, nekdanji atlet Olimpije in dolgoletni vršni kapetan zenske atletske reprezentance ter predsednik zbora atletskega sindikata Slovenije; Željko Leskovic, nekdanji trener Luciana Sušnja, strokovni sodelavec Atletske zveze Hrvatske; Vlado Marjanović, generalni sekretar Atletske zveze Jugoslavije, nekdanji državni reprezentant v skoku v višino; Boris Pisić, državni reprezentant na visokih ovrah in trener AK Crvena zvezda, Milan Lorenci republiški in vršni trener za ženske teke z ovirami in mnogobojni ter vođa strokovnega štaba in glavni trener AD Maribor.

bi ga ne smeli obremenjevati s tem. To kaže na naše krainjosti: radi podlagamo miselnosti zgolj občasne nastopanja ali pa z zaporednimi štarti nesmiselno izčrpavamo ljudi. Še nekaj za me pomembnega se je pokazalo v Helsinkih: rezultate svetovne vrednosti dosega zelo mladi atleti, med najboljšimi je bila vrsta mladih evropskih prvakov, ki so se nato hitro prepili v ospredje doma in po svetu. Če hočemo zares več, kot za zdaj dosega, se bomo morali o tem tudi v strokovnih krogih temeljito pogovoriti. Dejstvo je namreč, da naši najbolj obetavnati atleti navadno začenjajo zaostajati za vrstniki iz drugih držav prav v obdobju zadnjih mladinskih sezon.

MARKO RAČIĆ: Univerzalnost prireditve v Helsinkih in pa dejstvo, da so bili tokrat zares zbrani prav vsi najboljši atleti in atletinje na svetu, je bilo seveda najboljše zagotovo za imenitno atletiko, boljše kot na vrsti olimpijskih iger dosebej. Ker izhajam iz atletskih vrst, me posebej veseli, da je ob popolnem organizacijskem uspehu tak tudi finančni. To bo spodbuda tudi prihodnjim organizatorjem, da bodo skušali zagotoviti udelež-

bo tako širokemu krogu atletov, kar bo imelo gotovo blagodejen vpliv na razmah atletske po svetu. Po tekmovalni plati pa se je v moški konkurenci izkazalo, da zanesljivih favoritov skoraj ni več, saj so le štirje atleti z vrha svetovnih lestvic postali tudi svetovni prvaki - Moses, Lewis, Litvinov in De Castilla, medtem ko je napovedovanje pri ženskah še vedno bolj zanesljivo. Če pustim ob strani veselije, so me zlasti prijetno presenetili Poljaki in atleti ČSSR, ki so se bleščéce zavihale v ospredje. Naši? Glede na razmere, v katerih bolj životari kot živi naša atletika, vlaganja, objekte, strokovno delo ter organizacijsko moč je za nas že vsaka uvrstitev med osmerico finalistov zanesljivo velik uspeh.

Ob tekiču in Zdravkoviću sta tudi uvrstitev v Metalec Milića in Ivančiča zelo solidni, če nanju gledamo z zornega kota njihovih najboljših rezultatov, ki so slabši kot doseženi mesti. Tudi Mršičeva je upravičila svoj nastop, ki je bil z vidika njenih obetov za v prihodnje prav gotovo dobra naložba. Z druge strani pa se zdi, da prav forma treh slovenskih atletov Lapajnetove, Rozmana in Kopitarja v Helsinkih še zdaleč ni bila na vrhuncu, kar je seveda izziv za naše strokovnjake, res pa je, da so spodsrljali v tako majhni ekipi, kot je naša, toliko bolj na očeh in bolj boleči.

DR. RAIKO ŠUGMAN: Prvo svetovno atletsko prvenstvo naravnost izziva vprašanja in odgovore, kje smo v tem novem razmahu svetovne atletike mi. Mnogo o tem je bilo že napisanega in izrečenega v komentarjih novinarjev, zato je k vsemu težko dodati kaj zares izvirnega. A vendarle, če se na vse skupaj ozremo zgolj z ožjega zornega kota položaja in razmer v slovenski atletiki, se velja vprašati: ali zares želimo boljše čase temu športu? Sodeč po zagnanosti organizatorjev številnih akcij, ki imajo za podlogo najosnovnejše atletske prvine oziroma discipline, bi utegnili biti odgovor pozitivni, vendar se bojim, da bi bilo to povsem napačno sklepanje. Prejko je odgovor - ne! Poskusov, da bi pri nas atletiki dali pravi, trdno in ustvarjalno zasnovan zagon, tudi v preteklosti ni bilo malo, a jim je sapa največkrat pošla že ob prvih korakih. Upal bi si trditi, da je temeljni problem, da se stvari, kljub nekaterim obetavnim znakom, prejko vrtijo v začaranem krogu, vendarle predvsem v naši miselnosti, odnosu vseh telesnokulturnih in družbenih dejavnikov, da ne rečem naše skupnosti v celoti. Do »kraljeve športnih panog«, kar pa, žal, atletika pri nas že dolgo ni več. V tem pa se, zaradi posebnega pomena atletike, ki nesporno pomembno zrcali telesnokulturno raven v vsakem okolju, po svoje kaže tudi naš odnos do športa in telesne kulture nasploh.

ŽARKO SUSAĆ: To, kar so naši atleti pokazali na SP v Helsinkih, je realna podoba naše atletike. Imamo mnogo premalo atletov, čeprav je klubov razmeroma dosti. Velikanske so slabosti pri strokovnem in tehničnem delu. Malo je zares močnih domačih tekmovalcev, tako da nekateri, na primer Rozman, doma sploh nimajo priložnosti ugotoviti, kaj zmorejo. Lahko bi celo rekli, da je odnos do te

športne panoge pri nas zgrehšen. Namesto da bi se potovali za kakovostno širino (koliko je pri nas, na primer, sploh pravih dolgoprogosaev?), se ubadamo zgolj s tistimi, ki nastopajo v reprezentanci. Podoba tega je tudi kolektor tekmovalnj. Letos smo, denimo, državno prvenstvo, ki bi naj bilo osrednje tekmovalje sezone in na obeh vse javnosti, izvedli v roku, ki je bil podrejen kolektorju nastopov tistih redkih posameznikov, ki so potovali na svetovno prvenstvo. Če je delo zastavljeno tako, tedaj tudi rezultati ne morejo biti drugačni.

DR. DRAGAN PETROVIĆ: Položaj v naši atletiki ni dober. Vse kaže, da bi se veljalo opredeliti za drugačno organizacijsko-sistemski in selekcijski prijem. Zdjaj je težiče naše atletike na klubih, verjetno pa bi bil učinkovitejši poudarek na šolski atletiki. Seveda bi v obeh primerih morala biti organizacija trdnija. Atletskih talentov je pri nas dovolj, vendar jih v šolskih klopeh ne znamo poiskati. Mislim, da sodimo med države, ki tako izpuščajo največ talentov. To se ne dogaja nikjer, kjer imajo vsaj kolikor toliko urejeno telesno vzgojo. Noben talent se jim ne izmuzne, pa naj ga zamejajo državno ali zasebno, če lahko uporabim ta izraza. Pri nas pa je v vrhunskim športom tako kot z rekreacijo - še vedno je nasploh na zelo nizki ravni, še vedno smo daleč od tega, da bi bili narod športnikov.

JANKO GOLEŠ: Jugoslovanski atletiki Helsinkini niso prinesli nič novega. Vse naše ocene ostajajo. Pokazalo se je le, da brez tekmovalni rezultati. Stekić, na primer, ki je letos nastopal več (Hanžekovičev memorial, četverboj v Beogradu, državno prvenstvo, nekaj mitingov v Italiji), je na SP dosegel svoj življenjski uspeh. Tudi Milić se zaveda, da brez močnih tekmovalni ni napredka. Na drugi strani pa je pri nas odstotnost vsakega od šampionov že usodna. Če Zdravković odpove, potem smo brez vsake možnosti v tekih. V največjih reprezentancah tudi ne manjka spodsrljavev, ampak so za to tudi nadomestila. Mi bi se morda lahko primerjali s ČSSR - toda ta reprezentanca je bila po točkah, s katerimi ocenjujejo vse finaliste, celo šesta, kje pa smo mi? Zvezni kapetan Dane Korica pravi, da brez denarja ni kolajni. Toda kolajni tudi ne bo, če ne bo skupne akcije na vseh ravneh - od klubov do republiških zvez in jugoslovanske, če ne bo timskega strokovnega dela in enotnega pogleda na razvoj; vsega tega je zdaj mnogo premalo.

Sporočilo naših sogovornikov je na dlan: **dobra žetev se obeta tistemu, ki je temeljito obdelal zemljo, jo dobro pognojil, ko pa se me vzklije, je treba rastline znati in hoteti skrbno negovati. Nič drugače ni in ne more biti v atletiki in vrhunskem športu nasploh. Vse premalo pa je, če si secer strižjamo, kaj velja narediti, da bi bili uspešnejši kot doslej, a ko je treba zares poprijeti za delo, se ga lotijo le nekateri najbolj zagnani...**

Anketo sta pripravila **EVGEN BERGANT in OTTO GIACOMELLI**

V ŽARIŠČU

Čilska hunta se pogreza v nasilje

Krvavi dogodki v Čilu pričajo o agoniji desetletnega vojaškega režima generala Pinocheta, ki zaradi globoke gospodarske in družbene krize vedno bolj izgublja podporo med prebivalstvom. Takšne so med drugim ocene mednarodnih sredstev obveščanja po četrtem dnevu protestov v Čilu. Očitno je, da Pinochet noče popustiti, pripravlja se na nove represalije, zato nekateri komentatorji izražajo bojazen, da bo v Čilu ob deseti obletnici Allendejeve smrti prišlo do še hujšega prelivanja krvi.

vljučil več civilistov, med njimi tudi starega desničarja Sergia Jarpa, ki je prevzel ključno notranje ministrstvo. Pojavila so se ubiganja, da ima Pinochet namen, da bi si pridobil podporo za desetletno vladavino. Zahodni diplomati so ob tem izjavili, da nova vlada ni odgovorna za to, da je vojska s silo zadušila demonstracije, vendar je zaradi prelivanja krvi padla senca tudi na vlado. Diplomatski opazovalci dodajajo, da ni nobenega znamenja, da je Pinochet sestavil novo vlado zaradi nove politike, ki naj bi privedla do politične liberalizacije, kar pričakuje čilski tisk. Pinochet je skozi vse leto izgubljal podporo, kajti gospodarska kriza je resno prizadela državo, zato so si njegovi nasprotniki pridobili zaupanje prebivalstva.

Reuters, britanska agencija

Po četrtem dnevu nacionalnega protesta, ki je zahteval 19 življenj, je čilska opozicija zatrdila, da pripravlja nov poziv prebivalstvu k demonstracijam, s čimer naj bi generala Pinocheta prisilili, da odstopi. Uradni viri secer navajajo, da so med žrtvami nemirov tudi policisti in vojniki, vendar je opozicijska demokratična zveza izdala sporočilo, v katerem ima šefa države generala Augusta Pinocheta.

PINOCHETOV DALJNOGLED

Bucchi, La Repubblica, Rim

heta za izključnega krivca krvavih dogodkov. Čilska škofavska konferenca je ob tem pozvala režim in prebivalstvo, da je treba nujno prekiniti z grožnjami, provokacijami in nasiljem, ne glede na to, s katere strani prihajajo.

AFP, francoska agencija

Pri četrtem nacionalnem protestnem dnevu v Čilu je izgubilo življenje več ljudi - demonstrantov in neprizadetih - kot pri vseh treh prejšnjih takšnih dnevih. Koliko tržev bo čez mesec dni, ob deseti obletnici vojaškega puča? Prejšnji vtis, da se je večina ljudstva za silo sprizajnila do diktaturu, da jo do določene meje celo odobrava, že zdajvraj ne ve velja, odkar je začasno mo biljšanju gospodarskega položaja sledilo nazadovanje, ki je širokim platem ljudstva prineslo obubožanje. Samo nekaj časa se obnese način, da ljudstvo, ki mu odrekaš demokratično, podkupuješ z gospodarskimi čudeži, zlasti se, če je gospodarski

čudež brez trdne podlage in predvsem koristi samo delu ljudstva. Ko začne zmanjkovati kruha, se sprevrže klic po kruhu v klicu demokraciji. To je doživel tudi Gierkov režim na Poljskem.

Frankfurter Allgemeine Zeitung

Moč odpora se je pokazala maja, junija in julija na treh protestnih dnevih, na katerih so milijoni izrazili nejevoljo nad Pinochetovim režimom in na katerih je prišlo do spopadov z vojsko in paramilitarnimi enotami. Spodbujane z odmevom iz ljudstva so se prepovedane politične grupacije združile v demokratično zvezo. Gabriel Valdes, zunanji minister v vladi Eduarda Freya pred letom 1970 in sedanji voditelj krščanskih demokratov, je predstavil novo zvezo na kosilu njemu v čast, potem ko so ga izpustili iz zaporu. Zbralo se je 1800 ljudi vseh političnih smeri, kosila samega pa je je moglo udeležiti 1250 udeležencev, ki so odšli za čilske razmere kar okroglo vsoto - preračunano - 14 mark za pogrnike. Meni, kerema juha iz belusev, biftek in močno čilsko vino pa ni bil posevčen samo slavljeno Valdesa marveč tudi rojstvu zveze, ki bi utegnili biti za Čile zgodovinskega pomena. Prvič so zdaj konservativni republikanci s krščanskimi demokrati, z radikalno stranko, s socialnimi demokrati, socialisti in levimi socialisti združeni v strankarski zvezi. Komunisti, s katerimi so socialisti in radikali pod Allendejem sestavili vlado ljudske fronte, so morali ostati zunaj, ker se ne odrežejo možnosti nasilne revolucije in načelu diktature proletariata.

Krščanski demokrati in konservativci, ki so 1973 leta podprli Pinochetov puč zoper socialista Allendeja, zdaj samokritično ugotavljajo kot svojo glavno napako, da, kot pravi Valdes, niso bili zmorni sporazumevanja v interesu demokracije, ki bi presegało ideologije. »Te napake ne bomo ponovili«, zagotavlja Valdes. »Demokracija bo naše temeljno jamstvo.« Zveza se po povezavi konservativcev in levičarjev počuti tako močno, da si je drznila prek Valdesa izraziti doslej najhujši izziv Pinochetu: »Ni niti neprimerno niti arogantno predlagati, da naj se predsednik odreče vladanju.«

Süddeutsche Zeitung, München

Obstajajo diktatorji, ki so videti vsemogočni celo tik pred svojim padcem. Druge vrste diktatorji - tako je bilo v iranskim šahom podležje po dolgem razpadanju oblasti. Tisto, kar se dogaja v Santiagu, nekako spominja na dogodke v Teheranu pred nekaj leti. Dnevi protestov potekajo že nekaj mesecev in načenjanju nekdanj nezlomljivo inačičo režima, ki ga je pred desettimi leti ustanovil general Pinochet. Takoj po drugem protestnem dnevu, ki ga je organizirala opozicija, je Pinochet izjavil, da takšnih demonstracij ne bo več trpel. Od takrat sta bila še dva protestna dneva. Najbolj krvav je bil v četrtek 11. avgusta, ko so policaji in vojniki ubili 19 ljudi, kar bo negativno odmevalo v trenutku, ko bo šef države poskušal razorožiti opozicijo s koncesijami, ki so bolj navidezne kakor pa dejanske. V resnici je videti, kakor da je prišel čas koncesij, kajti general ne more onemogočiti opozicije, v kateri je sedaj veliko bivših prištevcev njegovega režima, zato naj bi bil pripravljn sprejeti določene koncesije.

Le Monde, Pariz

OD SOBOTE DO SOBOTE

La Fontaine je živel v drugih časih

Pred začetkom dopustov je bilo javnosti sporočeno, da pripravljajo nove predpise v zvezi z davčno politiko. Iz pojasnila je to gospodarske narave, četudi je bilo slišati, da bi bilo treba z novimi davki zmanjšati osebno porabo, ki je menda še vedno eden poglavitnih razlogov za rast inflacije. Čeprav je bilo slišati, da predpise še pripravljajo, so se razširile nekatere konkretne vesti.

Nekdo je sporočil javnosti smečnere konkretne številke, na kar je nekateri funkcionarjev v svojih govornih odgovorih zelo neravno in kritično, zatepam po samo sploh prenehal govoriti o novih davkih. Poznavalcem naših razmer je bilo jasno, da je nek strop strokova služba po nekogarnjšem navodilu res pripravila konkretne predpise (denimo, delitev avtomobilov na dve skupini - davek na fička naj bi znašal 1000 dinarjev, na mercedes pa 2000 dinarjev), a da te stvari še niso preučili na medrepubliški ravni.

Kakorkoli že, javnosti je bila sporočena »vroča« vest, nato pa je nekdo naglo naredil konoco govoricam, tako da so tudi sredstva javnega obveščanja pozabila na to novico, kot bi jo »snežna muca«.

Sam ne poznam dobro ne teorije ne prakse davčne politike, zlasti ne v svetu. Vem pa nekaj drugega: naša dotedanja davčna politika je bila taka, da se je veliko bolje godilo tistim, ki niso nič delali, kot tistim, ki so delali veliko. Če nisi nič delal, si dobil socialno pomoč, če pa si delal več, so te na sliher-nem voglu čakali kazenski davki; še več: ob koncu leta, ko smo prijavljali celotni prihodek, si - če si zaslužil veliko - nazadnje prišel še v časopis, ki je že v naslovih poudarjal, da je sramota, ker si toliko zaslužil. Še zdaj se spominjam dveh naslovov, ki sem ju prebral marca: »Obrotnik na čelu seznama milijonarjev«, »Književnik - prvak v prihodkih v svoji občini«.

Kaže, da v naši državi vlada duh, ki prezira siherno delo in potemtakem tudi siherno

razliko v nagrajevanju, ki je posledica razlik v rezultatih dela. Ničee se ne pritožuje, če zaslužim 30 tisoč dinarjev (pod pogojem, da imamo vsi 30 tisoč dinarjev), ni težava niti v tem, da imam samo tisoč dinarjev, toda ničee ne bi smel imeti več! To se pravi, da sploh ni pomembno, koliko zaslužim, pomembno je le, da ničee ne zaslužim več. Ta duh, spremenjen v filozofijo enakih trehuhov, bi bil najzrenejši, če bi vsi spali v vojašnicah, se pokrivali z istimi odejami in jedli iz istega kotla.

Zanj bi bil to - komunizem.

Za kaj pravzaprav gre? Kaj imo to opraviti z novimi davki? Tole: če je soditi po skopih podatkih, ki jih je dobila javnost o novih davčnih predlogih, kaže, da bomo spet preganjali tiste, ki več delajo in, kajpak, več zaslužijo. Kako sem prišel do te protistabilizacijske domneve? Preprosto, videti je, da bomo nedvomno uvedli nove davek - a ne na dohodek, marveč na premoženje. Ali povedano z drugimi besedami: denimo, da sva ti in jaz neko leto zaslužila 300 tisoč dinarjev, poštemo, brez podkupovanj in kraje. Sam sem del tega denarja (ki mi je ostal, ko se dal na stran za hrano, stanovanje itd.) vložil v avtomobil ali počitniško hišico. Ti pa si ga pogljal v gostilni. Zdj nastopi država in pravi: ti, ki nimaš nič, ki si sedel v gostilni in zapravil čas, ti si dober občan. Ti, ki si gradil počitniško hišico, se leta zadolževal in varčeval ter se izgibal gostinjam, tebi bomo naložili na pleča nov davek. Ali pa ti morda ne maraš gostilne, pač pa zbiraš devize in jih vlagaja na hranilno knjižnico, nemara rad kupuješ briljante, umetniške slike, redke znanke, dragocene krznenec bunde ali zlatnike. Vse to si nakopičil v svoji hiši, a davkarje to sploh ne zanima. Zanima jih le moja počitniška hiša ali avto.

Davkarje torej - sodeč po reklamah za nove davčne predpise - sploh ne bo zanimalo, koliko sem zaslužil, marveč kako sem zaslužil denar porabil. Mene, ki sem porabil denar za potovanje na Kanarske otoke ali na Japonsko, bodo pohvalili, tebe, ki si s taistim denarjem nekaj zgradil ali kupil, pa bodo lopnili po glavi z novim davkom - na razkošje. Ne pravim, da bi morali vsi nekaj graditi, ne, kdor hoče, naj gre na Severni tečaj. Ljudje so že zdajvraj lepko rekli - nekdo tako, drugi drugače, toda zakaj nastrada vedno tisti, ki ravná drugače?

Da bi bil povsem jasen, pogledimo v čem se strijamo, in v čem ne. Vzemimo denimo spet tista dva, ki sta leta garała enako in zaslužila enako (kot sem že dejal, domnevajmo, da poštemo, ne s krajo). Prišla je država in rekla: vi ste zaslužili toliko, od tega vam bom vzela toliko in toliko za splošne, skupne in kdo ve kakšne še davke. Kot pravijo: bogu božje, cesarju cesarjevo.

Nič ne rečem, prav je tako. A glej zdaj naprej: kdor rad živi kot La Fontainov črček na veji, ki gode in poje vse leto, gre v gostilno in to zapije. Pri tem mu država še enkrat naloži davek (na alkohol); toda samo še enkrat, kajti ta človek nato nima več denarja. Kaj pa se zgodi z drugim? Ta ima rad recimo barčico, jahto, če hočeš (konkretno, tudi sam sem eden izmed teh norecev). Zdjaj pa vzemimo takole: odločim se, da si bom sam, s taistim

denarjem, ki ga je oni drugi zapil ali pogljal za zabavo z gostilniškimi pevkami, zgradil barčico. Grem v trgovino in kupim deske ter žebelje. Prodajalec mi vse to lepo podle, zavijem v papir in plačam ceno za žebelje ter les - plus davek. Že spet davek. A prav, naj ga vzame hudič. No to se v prostem času - medtem ko so nati tovariši v gostilni - lotim gradnje barčice in jo naspolej dokončam.

Potem jo, razumljivo, hočem postaviti na morje in registrirati, a glej jih, še zeto tu tisti iz davkarje in mi pravijo: lahko, toda praj plačaj davek. Na kaj? Na barčico. Toda ljudje božji, saj sem ga plačal že dvakrat, prvič na dohodek, drugič na les in žebelje; na kaj naj se torej plačam. Ja, na novi proizvod, pravijo.

To zdaj niso več deske in žebelji, marveč barčica. Odrvnm jini: pa saj sem jo sam zgradil. Bo že res, mi rečėjo, a plačati moráš davek na svoje delo. Dobro, plačam tudi to, zdaj me je davkarija že trikrat po glavi.

No in zdaj ti novi predpisi pravijo: ti, bratec, imaš barčico, to je razkošje, zato moraš plačati davek. Pa saj sem ga plačal že trikrat dostje: na osebni dohodek, ko sem kupil deske in žebelje in ko sem porinil barčico v morje - na kaj naj zdaj plačam. Na razkošje vendar! Naj torej plačam še četrtič? Še četrtič, pravijo.

Dobro, plačal bom še četrtič, a vedite, v prihodnje ne boste več prevarali. Tisti hip, ko bom dobil plačo, jo bom zapljal. Tu me bošte ujeli še za en davek - toda za tretjega in četrtega, tovariši iz davčne uprave, ne več, kajti usel sem vam za vedno. Ni me več!

Saj poznate La Fontainovo (verjetno La Fontainovno) basen o črčku in mravlji. Spomladi je mravlja pridno delala, črček pa je godeł na veji. Pride poletje, mravlja pridno dela, zbira hrano za zimo, kurivo in vse drugo, črček pa se naprej gode. Mravlja vsa potna sede pod črčkovo drevo in mu pravi: norec, delaj, kmalu bo zima, ne boš imel kaj jesti. Črček pa ji de: me ne zanima. Jeseni je bil njun pogovor podoben. In pride zima, mravlja sedi na toplem, je fižol in piše kavo, go, glej, črček pozovni na vratih in prasi, naj ga spusti v hišo, da bi se pogrel, in mu da kaj jesti.

Tedaj pa mravlja reče: ljubi moj črček, kje pa si bil poleti, ko sem tako trdo garała, ti pa si godeł. Pojdj zdaj in gadi naprej... To je torej La Fontainova inačica. Nekoliko spreminjena, sodobnejša in našim razmeram prilagojena inačica pa bi se glasila takole: prav tako pride zima, pade sneg, mravlja sedi v sobi in je fižol, toda zebe jo, saj ni kupila kuriva, ker je bilo predrago, in ne piše kave, ker je ni. Mravlja nesrečno gleda skozi okno in nenadoma zagleda črčka s kovčkom v roki. Kam pa, ga vpraša. Črček odgovori: na Kanarske otoke, tam bom preživel zimo. Mravlja ga gleda, zmaje z glavo in vpraša, kje pa si dobil denar, saj si vse poletje godeł, jaz pa sem delala. Zaslužil sem z godenjem. Nato pa mravlja: greš na Kanarske otoke prek Pariza? Da, odgovori črček. Dobro, pravi mravlja, bi mi naredil uslugo? O, da, odvreme črček kakšno pa? Ko boš v Parizu, se ustavi na pokopalšču, kjer leži La Fontaine, in prosim, pljuni na njegov grob.

JUG GRIZELJ